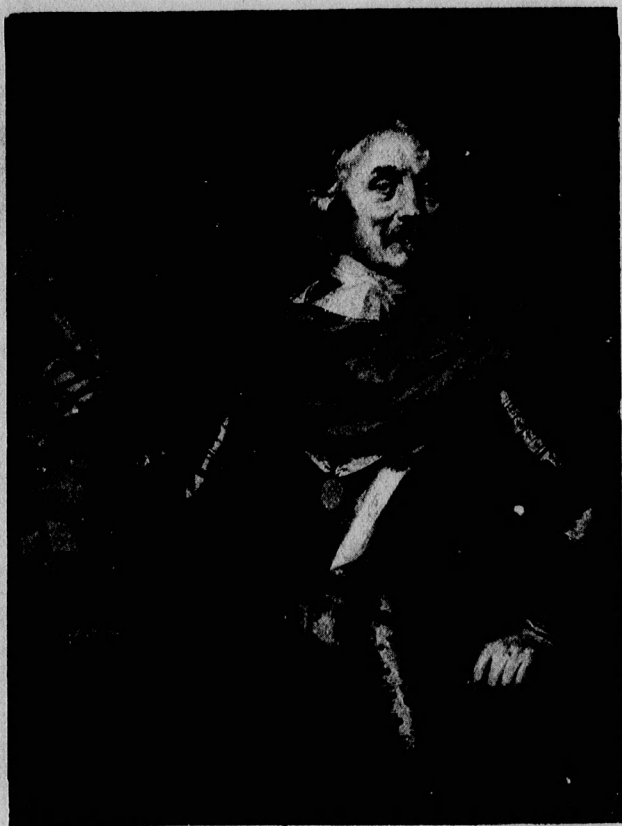

JOH. H. BEEN.

Een Zeemanszoon
uit de
Zeventiende Eeuw

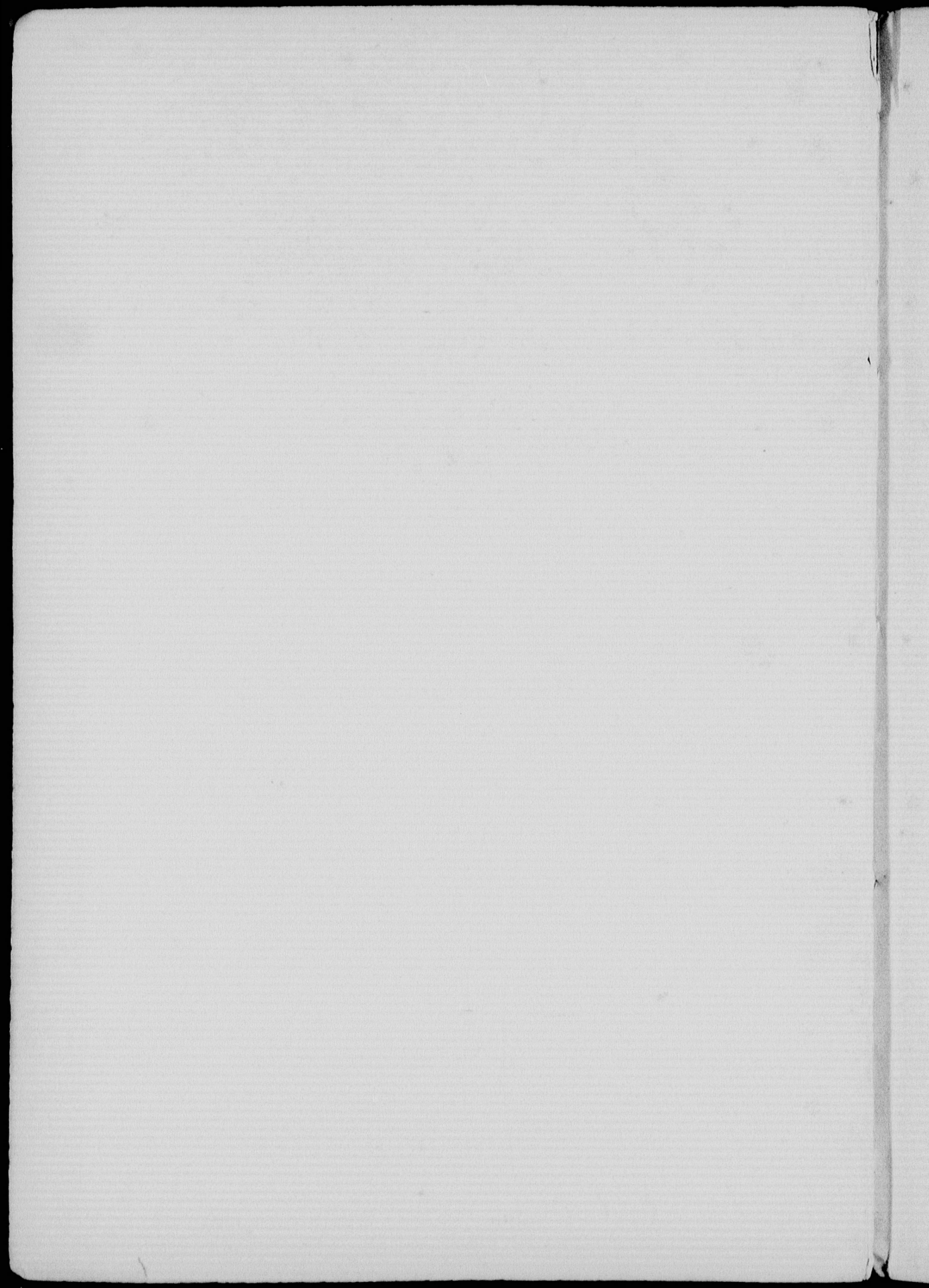
Maerten Harpertszoon Tromp als vlootvoogd.

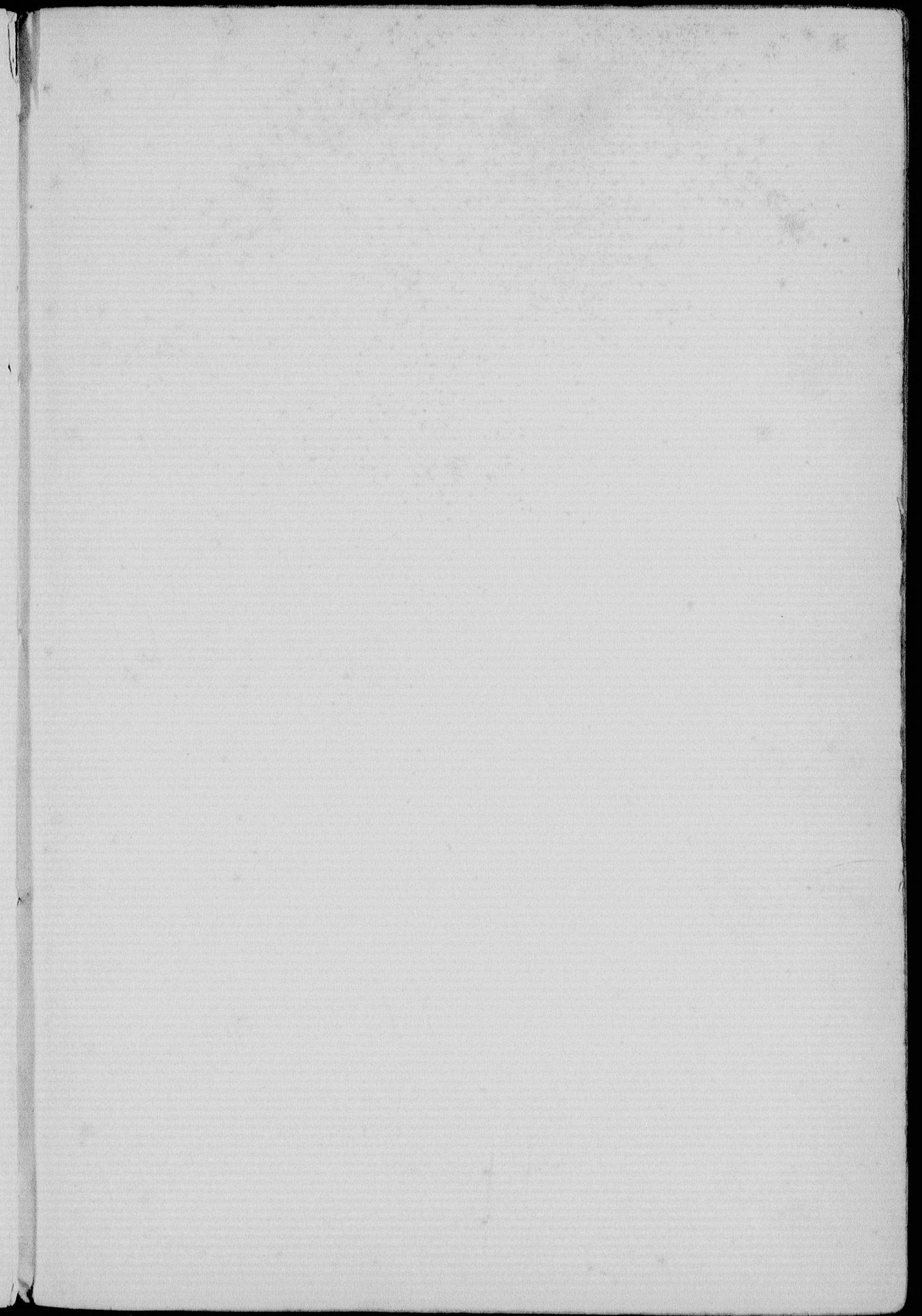
AMSTERDAM. — UITGEVERS-MAATSCHAPPY „ELSEVIER”

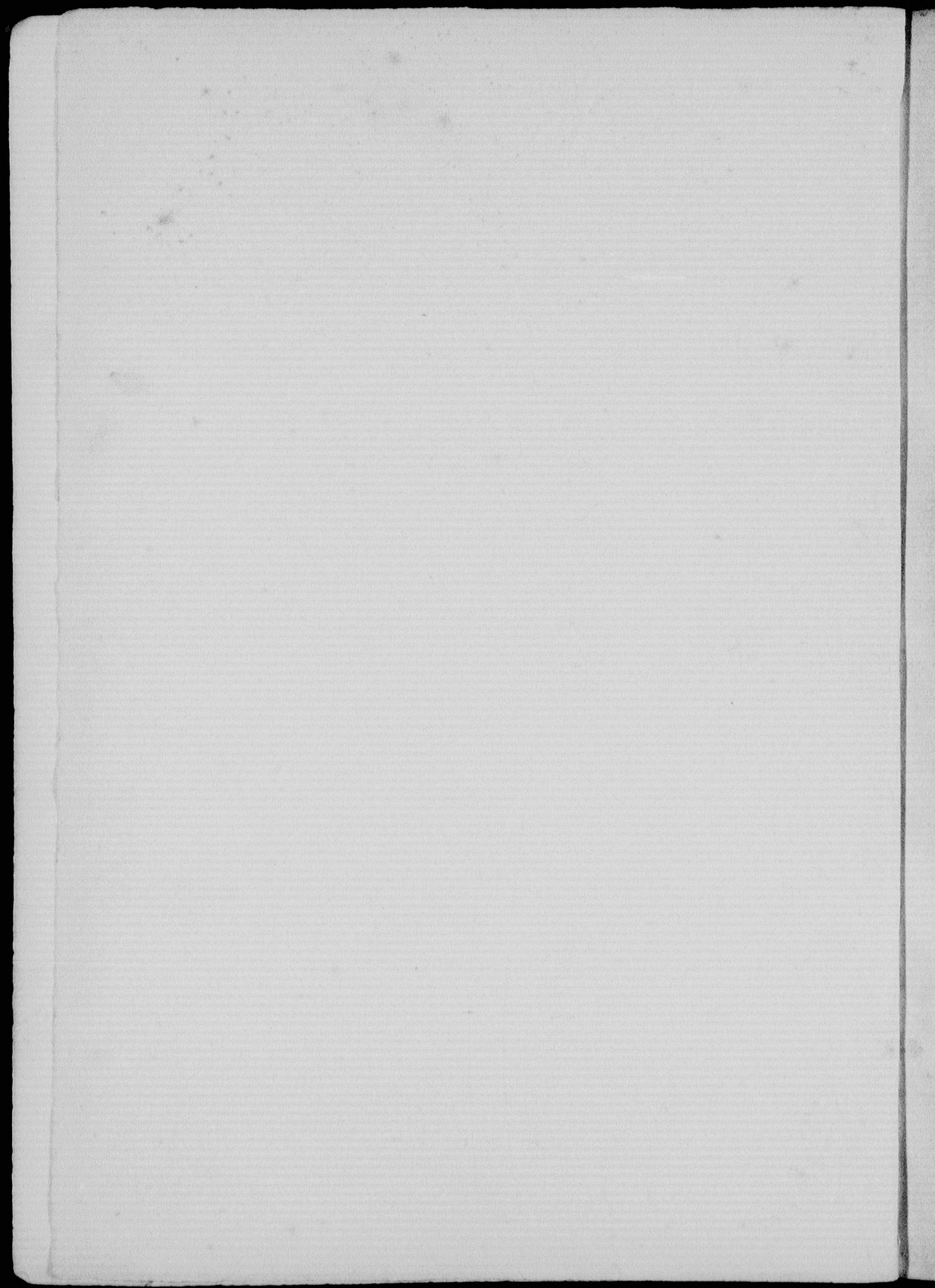
1897.

HIST. GEN.

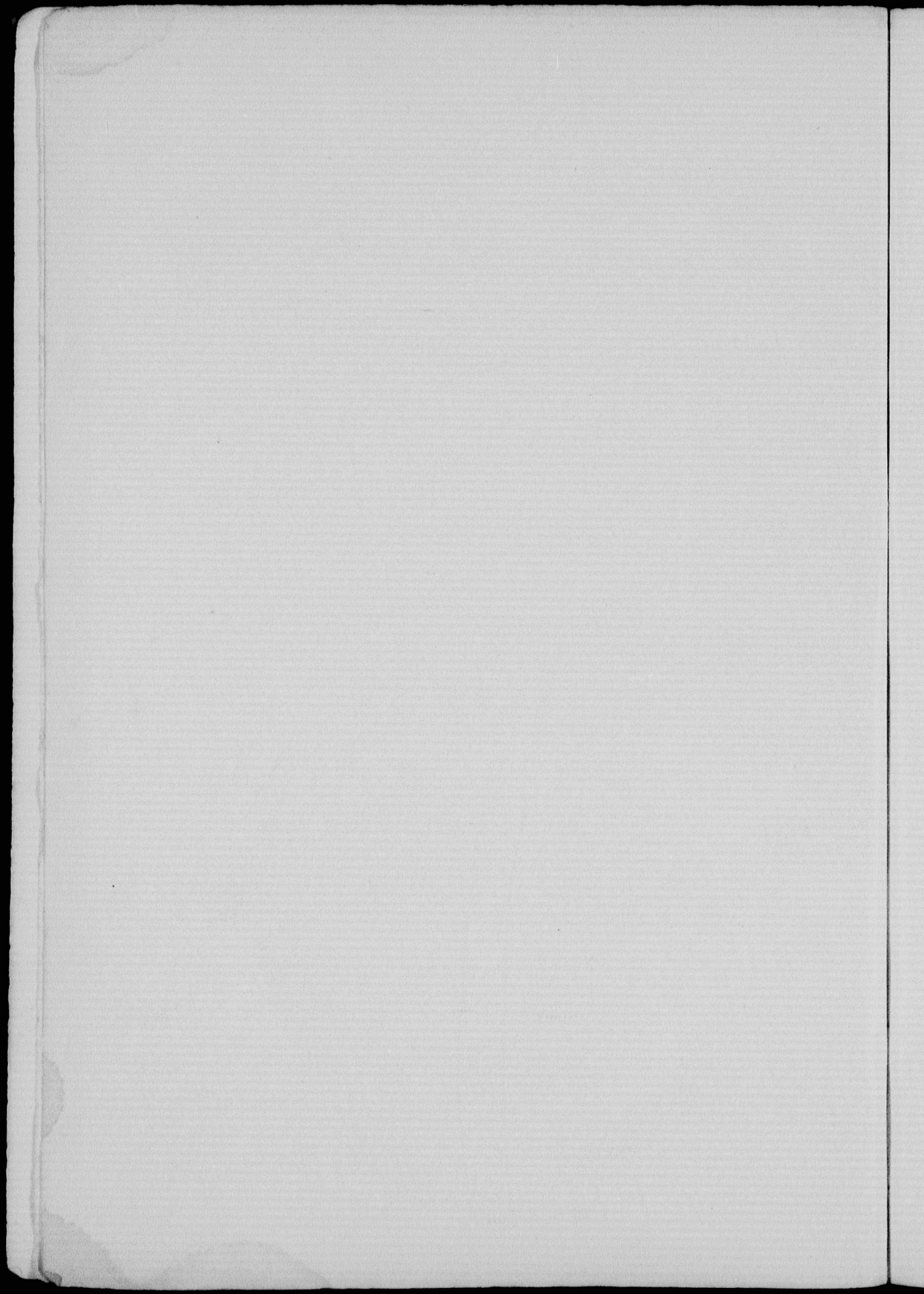
2537

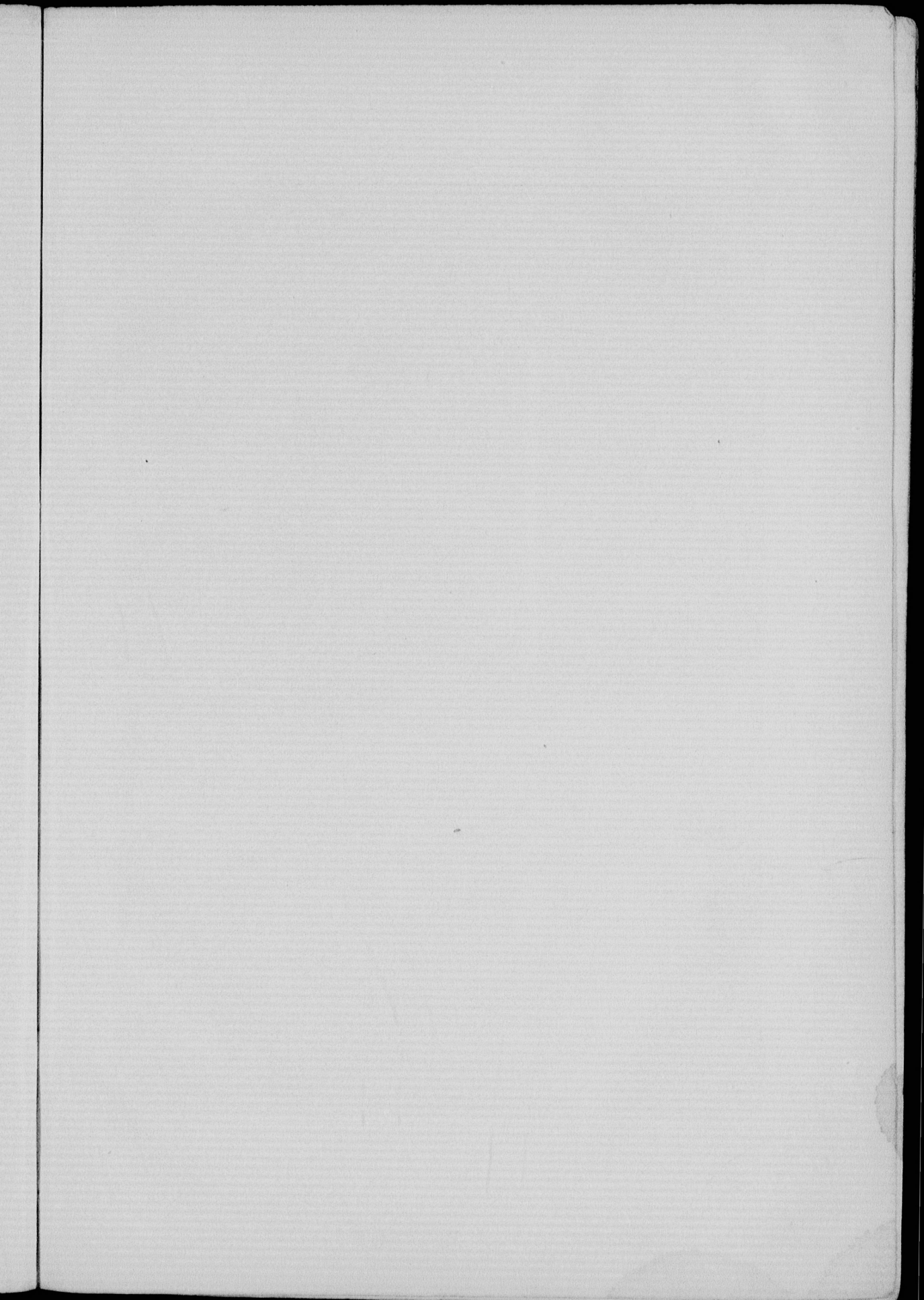

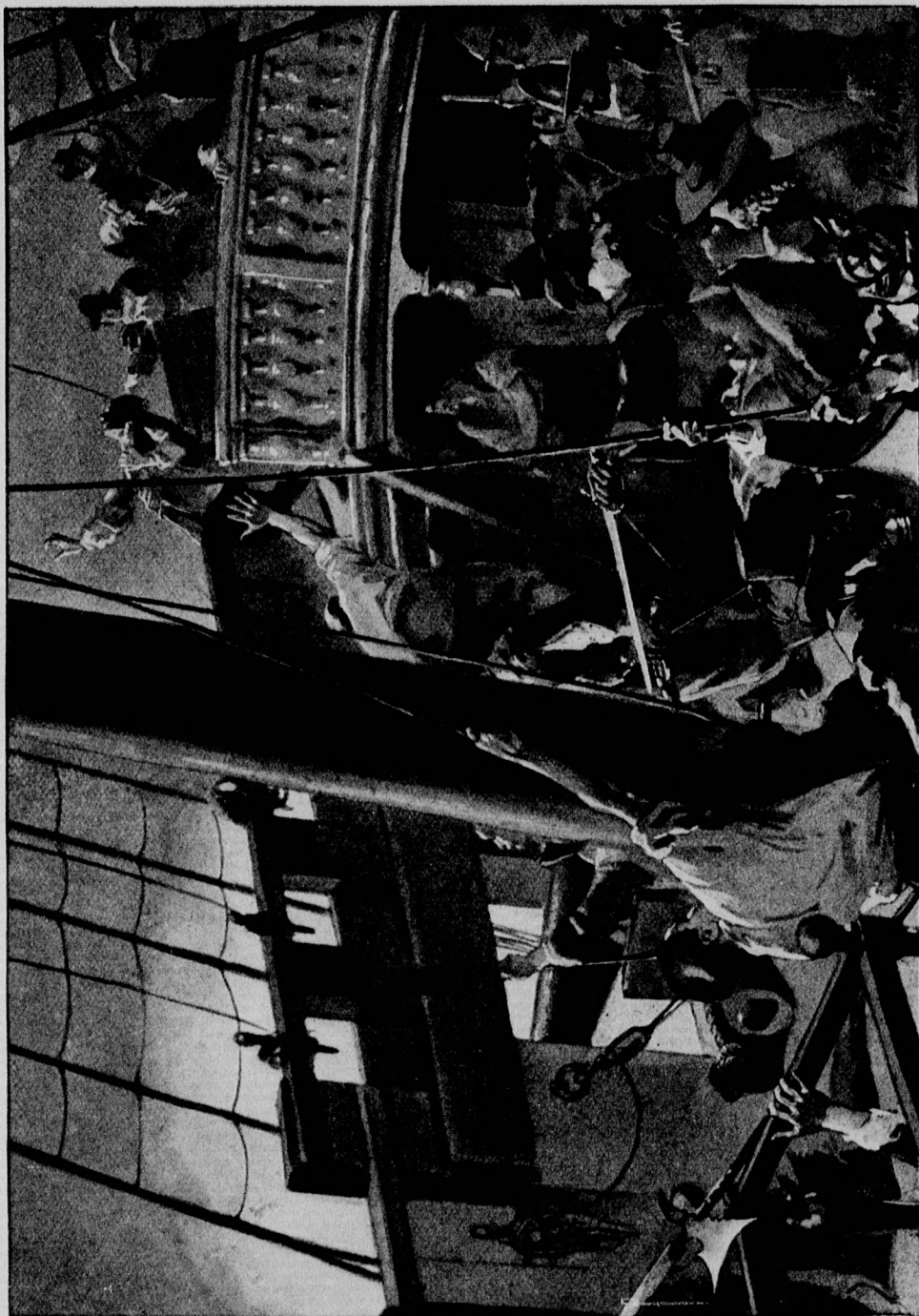

EEN ZEEMANSZOOM
UIT DE ZEVENTIENDE EEUW.

„Ik heb gedaan : . . . Houdt goeden moed !” (Zie pag. 68).

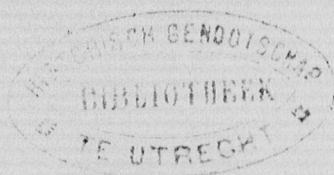
Ng 8° 2537

EEN ZEEMANSZOOM

UIT DE ZEVENTIENDE EEUW

DOOR

JOH. H. BEEN.

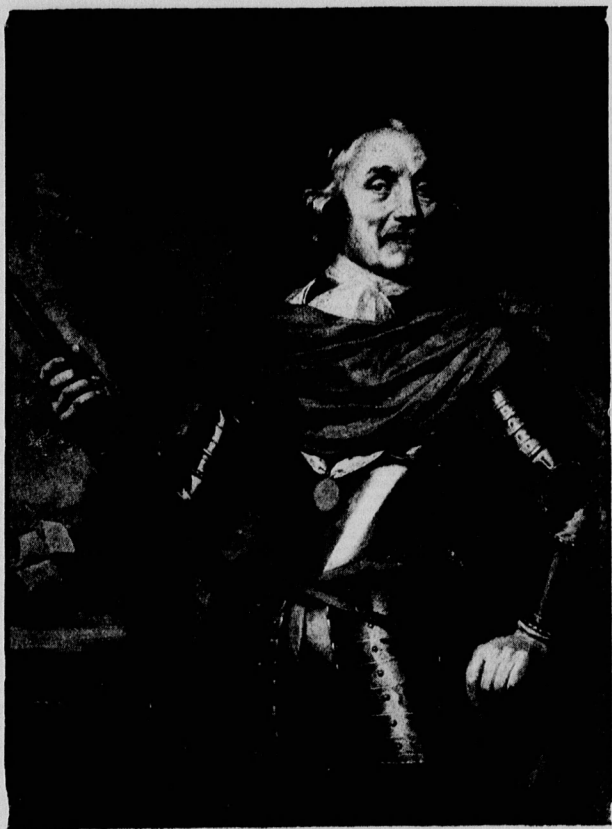
AMSTERDAM. — UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ „ELSEVIER”

1897.

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

1408 7468

Maerten Harpertszoon Tromp als vlootvoogd.

I.

Wanneer Karl von Rotteck in zijn tamelijk subjectieve Algemeene Geschiedenis van Karel den Grooten spreekt, kan hij niet nalaten hem bij een eenzaam stralende ster te vergelijken, wel vermoedende, dat zijn lezers, die hij immers onder „de

denkenden" zoekt, 1) meer op de eenzaamheid dan wel op den glans dier sterre zullen letten. En, als vreesde hij, dat er onder zijn publiek nog wel een minder fijne kop verdwaald mocht zijn, kan hij ook niet nalaten, dat stralende hemellicht naar een andere plaats van het firmament te brengen, waar het in glans verliest, wat het in gezelligheid wint. Och ja, Protagoras en zijn vrienden hebben het ons al geleerd, dat elke zaak twee handvatsels heeft, en dat alles met twee maten gemeten kan worden. Maar het oordeel eener natie — waarvoor nog geen thermometers zijn uitgevonden! — weet op een gegeven oogenblik slechts van één maat, en het meerendeel der menschen, die Rotteck nooit gelezen hebben en derhalve gevaar loopen niet onder „de denkenden" gerangschikt te worden, beschouwen een ster, zooals zij die zien, niet in betrekking tot de andere wereldzonnen. Zoo juicht ons volk een Zoutman toe na den slag bij Doggersbank, maar het zwijgt als een Piet Hein zijn groote zege in de Allerheiligenbaai heeft bevochten, en maakt alleen dien Delfshavenschen held populair, wanneer hij rinkelt met de geroofde geldstukken der Spaansche Zilvervloot. En als het ongewapende oog naar de zonnen onzer zeventiende eeuw staart, onderscheidt het in dien melkweg onzer glorie vooral één helder, wijdstralend licht: Michiel Adriaanszoon De Ruijter.

En voorwaar, het is geen zinsbegoocheling, wanneer aller oogen, en aller harten ook, als met magische kracht getrokken worden tot dat ééne licht! Niet in eenzame grootheid prijkt het, maar overstraalt zelfs de wereldzonnen, die het omringen aan alle kanten. Jongens op school, jongelingen in het heldentijdperk des levens, mannen in den op- of ondergang van hun bestaan, voelen iets voor dien eenvoudigen, vromen man, die, door koningen der aarde geacht, zich deemoedig boog voor den Koning der koningen en voor Diens zichtbaar uitgedrukt gezag, hetzij dat Oranje of Heeren Staten heette.

En.... daar bevind ik mij reeds op een hellenden weg! Ik spreek van een zeeheld, een man des oorlogs, en ik noem hem „den eenvoudigen vromen man"! En onder dit schrijven denk ik aan zijn kinderlijke liefde en eerbied voor zijn moeder, en ik denk.... aan den toren van Vlissingen, aan het wiel op de

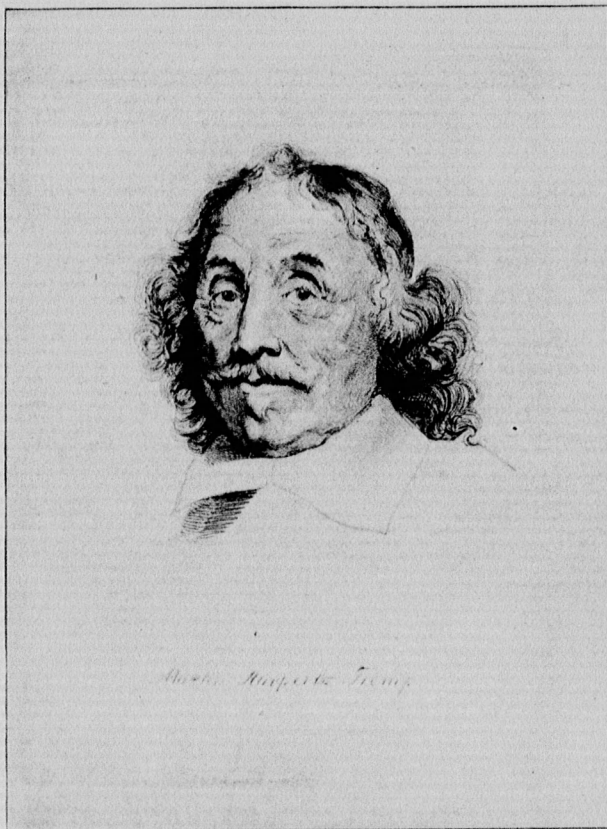
Lijnbaan, aan den kwâjongen, den schrik van de gansche stad. En al denkende aan al die zaken, voel ik behoefte ze even aan te duiden, en ik weet, dat die aanduidingen voorstellingen zullen opwekken, die u een glimlach op het gelaat brengen. Maar als een Engelschman mij vraagt naar den *admiraal* en aldoor naar den admiraal, dan mompel ik van zeeslagen, die gewonnen zijn, en als hij daartegenover andere zeeslagen stelt, begin ik te wijzen op het oordeel van autoriteiten — liefst Engelsche! — en ik beroep mij op deze en gene, in één woord: ik ontdek, dat ik op dit gebied er een autoriteitsgeloof van belang op nahoud.

En dat kan wel niet anders. Voor honderdduizenden mijner landgenooten moet het nu eenmaal een axioma zijn, dat De Ruijter de grootste vlootvoogd zijner eeuw was. En evenals de boeren van Mastland blijven we zitten, zoolang de dominee uit die beroemd geworden Pastorie zijn tekst ontwikkelt. Maar als de *toepassing* komt, als wij van al dat voor ons zoo hooggeleerde afdalen naar het dagelijksche leven, waaraan we met duizend draden verbonden zijn, dan — al verwondere het den jeugdigen prediker — dan staan we op en knikken elkander toe!

De Ruijter was een groot admiraal.... Ja, zeker — maar weet ge dit of dat wel van hem? Willem de Derde was een staatsman en een veldheer van den eersten rang, lees er de Gidsstudie van professor Fruin, lees er Macaulay op na.... Maar wat voelt ge een medelijden met dat arme, toringachtige knaapje daar in dien grooten leuningstoel half verborgen bij den ontzaglijken haard; wat doet het u goed, als die knaap *anders* wordt, als hij met hooggekleurde wangen op de ijsbaan rondzwieret: wat is het u een behoefte, wanneer ge gaat twijfelen aan de energie van ons volk, de geschiedenis van het Rampjaar op te slaan, toen *om* dien jeugdigen prins zich een arm volk heenschaarde, dat radeloos van angst, aan dien jongen, onervaren man het geloof in zichzelf terugvroeg. Wat was Frederik de Groote niet een held! Het kost u uren van inspanning eer ge zijn veldslagen van buiten geleerd hebt; en, na eenige maanden, dansen ze wel een weinig vreemd in uw arm hoofd rond.... Maar — kent ge dien kleinen man wel, met zijn krukje en zijn verstandige blauwe oogen? En een glimlach speelt u om de lippen, nu u de *bons mots* te binnen schieten,

kleine duiveltjes, die zich met hun scherpe klauwtjes wát beter aan uw geheugen wisten vast te klemmen dan al die deftige, zwartgerokte jaartallen.

Zeg, dat wij een groot held gehad hebben in de zooveelste eeuw, en met eerbied zullen we dat vernemen. Diepe rimpels zullen zich trekken over ons voorhoofd, en we zullen zitten als 's Zondags onder de preek. Maar geef ons een *mensch* erbij, en ge zult aan de schittering onzer oogen bespeuren, dat ge iets edelers in ons hebt aangeraakt. Misschien zijt ge van meening, dat *de held* erdoor naar beneden gehaald wordt. Wij, gewone menschen, kunnen uw vrees niet deelen, omdat uw wetenschap niet de onze is. Maar

Bestevâer Tromp, naar een ets voorkomende in de verzameling te Brielle van Mr. Alex. Ver Huell.

wij gevoelen behoefte aan kracht en gloed. En, evenals de vrouw uit het Evangelie, raken wij een groot man aan, omdat wij gelooven. *Hij* zal er kracht bij verliezen, zeker! Maar wij, zelfzuchtigen, die we zijn — neen, nooddruftigen! bedelende om zooveel dat we missen, maar het meest om hoop en vertrouwen, ja, hoop vooral — we strekken de hand uit, wetende, dat het woord, hetwelk de wereld heeft doen trillen,

nog altijd van kracht is: „Uw geloof heeft u behouden!”

Het zal dan ook afhangen van de meerdere of mindere mate, waarmede ons volk in kennis zal gesteld worden met *den mensch*, of het over eenigen tijd het driehonderd-jarige geboortefeest van *den zeeheld* MAARTEN-HARPERTSZOON TROMP, wiens roem door dien van De Ruijter niet verduisterd mag worden, viere zal of niet. Wat zal het baten, of men al van de daken predikt, dat hij een man was, „die volgens de getuigenissen van hedendaagsche Engelsche schrijvers, moet gehouden worden voor een der grootste zeelieden, welke tot op zijn tijd in de wereld verschenen waren, van wien zij getuigen, dat hij zeer ervaren in de kunst van oorlogen ter zee was, aan wien zij de eere toekennen, van in menig opzicht de leermeester en het voorbeeld der Britsche bevelhebbers te zijn geweest en wiens bekwaamheden en heldendaden nog heden ten dage zoo hoog in Groot-Brittanje geschat worden, dat men gemeend heeft, te midden der lofspraak op de vroegere en latere Engelsche zeelieden, aan zijn verdiensten een opzettelijke hulde te mogen bewijzen, en men hem waardig heeft geacht zijn beeltenis nevens die der Britsche zeelieden in de galerij te Greenwich op te hangen.” 2) Al roept men er de Franschen bij, om mede getuigenis af te leggen, 3) wat kan het meer doen dan ons verlangen om met *den mensch* Tromp nader in kennis te komen, nog te verlevendigen?

Ik heb daar in het voorgaande een taak gesteld, die voor mij te zwaar is. Maar wie geen bouwmeester is, behoeft daarom niet ledig te blijven: wierpen de soldaten van Alexander den Grooten geen steenhoopen op aan den oever van den Hyphasis, en zullen wellicht deze ruwgevormde monumenten in hun stomme welsprekendheid niet gesproken hebben tot den geest der bouwmeesters en beeldhouwers, die den *godenzoon* zouden verheerlijken?

Maar nog iets anders stond mij bij het schrijven van dit opstel voor den geest, iets, dat meer nuchter is, en geheel past in zijn omlijsting. En wat kan meer nuchter zijn dan de waarheid. Autoriteitsgeloof, waar het niet anders *kan*. Maar, waar *de mensch* voor ons komt: waarheid, zooveel dit den schrijver, die zelf een feilbaar mensch is, mogelijk kan

zijn. Want de regenboog der sage strengelt zich zoo gaarne rond het hoofd van een held. Ik heb b. v. over de jeugd van Tromp verhalen gelezen zoo avontuurlijk, alsof Gustave Aimard ze hadde geschreven. Zooveel mij mogelijk was, heb ik het leven van Tromp nagegaan. En wat ik gevonden heb, deel ik u eerlijk mede, met verwijzing naar de voor iedereen toegankelijke bronnen. Mocht het den eenen of anderen auteur de stoffe verschaffen om voor Bestevâer te doen, wat zooveel voor De Ruijter gedaan hebben.

II.

Hoe eenvoudig men ook het leven van Maarten Harpertszoon Tromp wil opvatten, men zal altijd moeten beginnen met een herinnering aan den tijd, waarin hij geboren werd, dien gelukkigen tijd, toen ons landje meer grootsteedsch, eigenlijk één groote koopstad was, welker bewoners het te druk hadden om zich bijzonder veel met elkanders levensomstandigheden te bemoeien. Toen gaf men God wat Godes was, en de rest van dit voorschrift vertaalde men op zijn Hollandsch door: „wat de Heeren wijzen, moeten de gekken prijzen.” Maar men vatte het eerste van dit voorschrift zóó op, dat er kapiteins waren, die door de hel zouden zeilen, al moesten ze er hun zeilen aan zengen, indien er maar winst bij te behalen was. 4) En het laatste met dien verstande, dat dezelfde Heeren eens zouden glimlachen om zulk een wonderlijke vertaling. Want het volk, dat op zulk een vroolijke wijze zijn verhouding tot zijn regenten vertelde, kon dan al heel wonderlijk met zijn Heeren omspringen; daar wist b. v. de koning van Spanje een paar aardige sprookjes van te vertellen!

En wie zou in die dagen niet opgewekt en opgeruimd zijn geweest! De zaken — en we waren toen een volk van *business* — gingen goed; wat men ondernam, gelukte, en daarom ondernam men al meer en meer. Overal verzezen van die huizen, zooals men er, vooral in onze „dooode steden” nu nog zooveel vindt, „eigen” huisjes, waarvoor men, werkende met vrouw en kinderen, jaren lang gespaard had, en waarin men op zijn ouden dag eindelijk eens ging uitrusten van al dat harde wer-

ken. Dan was de tijd gekomen om met zijn bureu te praten, 's avonds op de stoep. Of men *dan* aan het uitpluizen van andermans zaken ging doen? Waarschijnlijk wel. Maar meer nog zal men gesproken hebben over de jongens, die nu verre waren van het kleine Vaderland, die, rappe gasten als zij waren, er op uit waren gegaan, naar de Oostzee om koren te halen, of naar de Levant om wijnen of vijgen, of die heel en al gezworven waren naar die wonderlijke landen, waar de peper groeide, en de kruidnagelen en de notemuskaat. Vraag niet naar de jeugd van een kind in dien tijd geboren, van een zoon, wiens vader een dier kloeke schippers was. „Als dat maar een stevige, pootige bengel wordt!” zal de schipper gemompeld hebben, nadat zijn eerste, op luidruchtige wijze geuite vreugde, dat hem een zoon geboren was, voorbij was gegaan.

Het Kolslop te Brielle. Naast het huisje bevindt zich een heining, waarvan een gedeelte rust op een steenen muurtje, eenig overblijfsel van het huis, waarin Tromp geboren werd.

En toen het knaapje grooter werd, wat zal het anders gedaan hebben, dan naar de haven te loopen, op de schepen te klimmen, en als vader door een gunstigen wind naar het Vaderland werd gedreven, op *vaders* schip. En 's avonds, als die groote, zwaargebouwde man bij den haard zat — wat een vreemd, wonderlijk gezicht; of er zoo op eens een heel stuk van de wijde wereld in moeders vreedzaam huisje was neergetuimeld! — dan

hoorde de kleine met wijdgeopende oogen naar al die wonderlijke verhalen van de groote zee. En vader had moeten zien, hoe hij al scheepjes kon teekenen, en vader zei, dat hier een zeil niet goed zat, en dat de wimpel van den voorsten mast een heel andere richting aanwees dan het vlaggetje op den boegspriet, en zoo iets was toch wat al te erg voor een zeemanszoon. Zeemanszoon — dāt was het, wat vader zoo met trots kon uitspreken, wat moeder zoo aarzelend kon nazeggen, als het hoofd van haar jongen zoo vervuld was met booten en zeilen; dat was

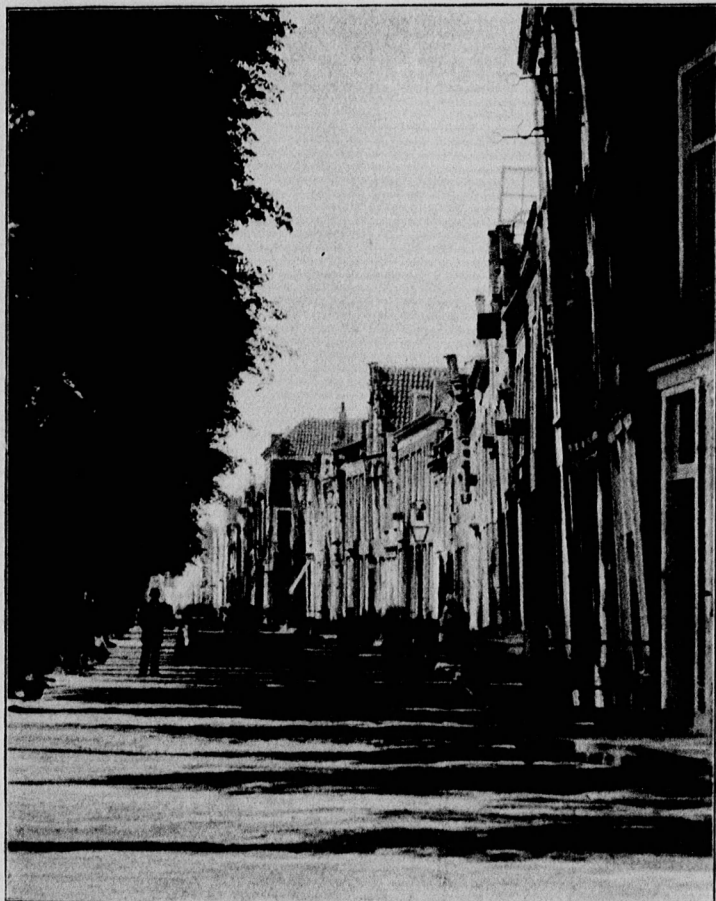
het, wat de jeugd van Maarten Harpertszoon Tromp kenmerkte.

Van dien vader, den kloeken Harpert Maartenszoon Tromp, werden vreemde dingen verteld. Men zeide, dat hij van zijn ouders weggeloopen was. Hem had de zee getrokken, en waar vader en moeder het hem wilden beletten, was hij er kort en goed van doorgegaan. Als scheepsjongen of als koksmaat had hij dienst genomen, en, om den naam zijns vaders te verbergen, dien van Tromp aangenomen, hetzij willekeurig, hetzij meer geleidelijk van een bijnaam, dien hij gekregen had, omdat hij in zijn leegen tijd „zich amuseerde met op een *trompje* te spelen.” 5) Wat daarvan aan zij, de liefde tot de zee zat Harpert in het bloed. En daarom behoeft men er met een tijdgenoot 6) niet eens iets heel bijzonders, een schitterend bewijs ten gunste van de voorbeschikking in te zien, dat het knaapje in de Geuzenstad geboren werd. „In den Jare CIOIXCVIII heeft Den Briel,” aldus heft hij aan, „de uiterste Stad van Holland (alwaar de Maas door den Rijn vergroot zijnde, met een wijden mond in de Noordzee vloeit) Marten Harpersz. Tromp, voedsterkind van den Zee-Mars voortgebracht: onze Bevel-hebber heeft zijn geboorteplaats zoo nabij de zee moeten hebben, omdat hij door zijn gebied dat woeste Element ter bekwamer tijd zoude temmen. In die plaats heeft de Beschermer van de vrijheid der zee moeten geboren worden, waar de eerste fundamenteën van onze vrijheid gelegd zijn.”

Maar, met allen eerbied voor het vertrouwen dat prof. Thysius in de teleologie had — het verlangen om de zee rond te zwalken, de lust om het zeegat uit te gaan en het land te beschouwen als een plaats, waar men zoo van tijd tot tijd heenwaait, en, waar men in de verre, verre toekomst, in dien vreemden tijd als men oud en zwak geworden zal zijn, tot „de beste stuurlui” zal gaan behooren: de passie van den trekvogel, was den knaap aangeboren. Den Briel was toen een plaats, waar elke kloeke, jonge maat lust kreeg in de zeevaart. Het feit, dat de boerenzoon: Witte Corneliszoon de With het geloof zijner vaders verzaakte, en het leven zijner ouders verbitterde, totdat hij eindelijk zijn wensch vervuld zag en het Brielsche zeegat uitvoer, bewijst dit voldoende. 7) Maar ook een schrijver uit de vorige eeuw 8) zinspeelt hierop, als hij van Maarten's vader sprekende,

zegt: „Deze oude Harpert M. T. moet, mede al in navolging van vele onzer stadgenooten, zijn Fortuin in de zee gezocht hebben.”

Wanneer wij nog een weinig meer van gemelden schrijver aangehaald hadden, zou de lezer opgemerkt hebben, dat Jan Kluit het vermoedelijke geboortejaar van Tromp op 1594 stelt 9)

Gezicht op het Maarland te Brielle, de plaats, waar de Brielsche »Zeeleepers» woonden, o.a. ook de vice-Admiraal Witte Cornelisz. de With.

terwijl Thy-
sius, die het
in zijn voor-
deel heeft
een tijdge-
noot van
den zeeheld
te zijn, 1598
noemde. Nu
vindt men
voor het ge-
boortejaar
van Tromp
meestal het
jaar 1597
opgege-
ven. 10)
Zelfs het
grafschrift
op zijn
tombe in de
Oude Kerk
te Delft
geeft daar
aanleiding
toe. Daar
leest men
toch 11):

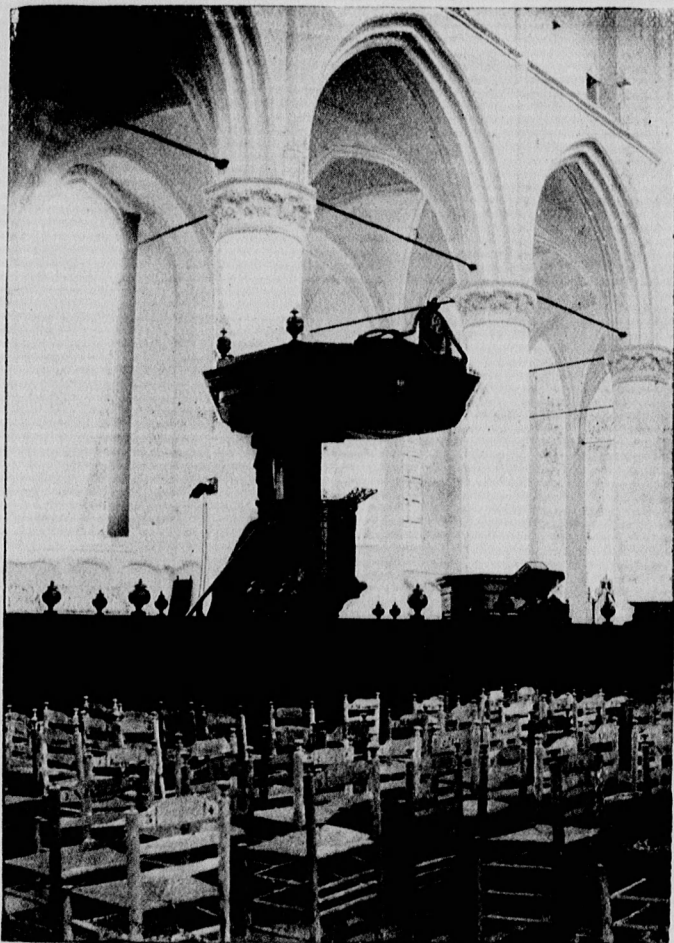
„.....den 10^{den} Augusti van het jaar onzes Zaligmakers 1653 ter ouderdom van 56 jaren, opgehouden te leven en te verwinnen.” Tromp nu verjaarde vóór Augustus (den 23sten April) derhalve: 1653 — 56 = 1597. Ook de schrijver der *Aant. en Mededeelingen* in de Rotterd. Historiebladen geeft het jaartal 1597 op. 12)

Toch is het geboortjaar van Tromp *niet* 1597 maar 1598. Men zou, om dit te bewijzen, naast de getuigenis van prof. Thysius die van een ander tijdgenoot 13) kunnen plaatsen. Beter echter is het zich te wenden tot het Brielsche archief. „Zooals terecht is vermoed,” zegt de man, die het beste

Anno 1597.

I. 2. 3. 7. 11. 15. 19. 23. 27. 31. 35. 39. 43. 47. 51. 55. 59. 63. 67. 71. 75. 79. 83. 87. 91. 95. 99. 103. 107. 111. 115. 119. 123. 127. 131. 135. 139. 143. 147. 151. 155. 159. 163. 167. 171. 175. 179. 183. 187. 191. 195. 199. 203. 207. 211. 215. 219. 223. 227. 231. 235. 239. 243. 247. 251. 255. 259. 263. 267. 271. 275. 279. 283. 287. 291. 295. 299. 303. 307. 311. 315. 319. 323. 327. 331. 335. 339. 343. 347. 351. 355. 359. 363. 367. 371. 375. 379. 383. 387. 391. 395. 399. 403. 407. 411. 415. 419. 423. 427. 431. 435. 439. 443. 447. 451. 455. 459. 463. 467. 471. 475. 479. 483. 487. 491. 495. 499. 503. 507. 511. 515. 519. 523. 527. 531. 535. 539. 543. 547. 551. 555. 559. 563. 567. 571. 575. 579. 583. 587. 591. 595. 599. 603. 607. 611. 615. 619. 623. 627. 631. 635. 639. 643. 647. 651. 655. 659. 663. 667. 671. 675. 679. 683. 687. 691. 695. 699. 703. 707. 711. 715. 719. 723. 727. 731. 735. 739. 743. 747. 751. 755. 759. 763. 767. 771. 775. 779. 783. 787. 791. 795. 799. 803. 807. 811. 815. 819. 823. 827. 831. 835. 839. 843. 847. 851. 855. 859. 863. 867. 871. 875. 879. 883. 887. 891. 895. 899. 903. 907. 911. 915. 919. 923. 927. 931. 935. 939. 943. 947. 951. 955. 959. 963. 967. 971. 975. 979. 983. 987. 991. 995. 999. 1003. 1007. 1011. 1015. 1019. 1023. 1027. 1031. 1035. 1039. 1043. 1047. 1051. 1055. 1059. 1063. 1067. 1071. 1075. 1079. 1083. 1087. 1091. 1095. 1099. 1103. 1107. 1111. 1115. 1119. 1123. 1127. 1131. 1135. 1139. 1143. 1147. 1151. 1155. 1159. 1163. 1167. 1171. 1175. 1179. 1183. 1187. 1191. 1195. 1199. 1203. 1207. 1211. 1215. 1219. 1223. 1227. 1231. 1235. 1239. 1243. 1247. 1251. 1255. 1259. 1263. 1267. 1271. 1275. 1279. 1283. 1287. 1291. 1295. 1299. 1303. 1307. 1311. 1315. 1319. 1323. 1327. 1331. 1335. 1339. 1343. 1347. 1351. 1355. 1359. 1363. 1367. 1371. 1375. 1379. 1383. 1387. 1391. 1395. 1399. 1403. 1407. 1411. 1415. 1419. 1423. 1427. 1431. 1435. 1439. 1443. 1447. 1451. 1455. 1459. 1463. 1467. 1471. 1475. 1479. 1483. 1487. 1491. 1495. 1499. 1503. 1507. 1511. 1515. 1519. 1523. 1527. 1531. 1535. 1539. 1543. 1547. 1551. 1555. 1559. 1563. 1567. 1571. 1575. 1579. 1583. 1587. 1591. 1595. 1599. 1603. 1607. 1611. 1615. 1619. 1623. 1627. 1631. 1635. 1639. 1643. 1647. 1651. 1655. 1659. 1663. 1667. 1671. 1675. 1679. 1683. 1687. 1691. 1695. 1699. 1703. 1707. 1711. 1715. 1719. 1723. 1727. 1731. 1735. 1739. 1743. 1747. 1751. 1755. 1759. 1763. 1767. 1771. 1775. 1779. 1783. 1787. 1791. 1795. 1799. 1803. 1807. 1811. 1815. 1819. 1823. 1827. 1831. 1835. 1839. 1843. 1847. 1851. 1855. 1859. 1863. 1867. 1871. 1875. 1879. 1883. 1887. 1891. 1895. 1899. 1903. 1907. 1911. 1915. 1919. 1923. 1927. 1931. 1935. 1939. 1943. 1947. 1951. 1955. 1959. 1963. 1967. 1971. 1975. 1979. 1983. 1987. 1991. 1995. 1999. 2003. 2007. 2011. 2015. 2019. 2023. 2027. 2031. 2035. 2039. 2043. 2047. 2051. 2055. 2059. 2063. 2067. 2071. 2075. 2079. 2083. 2087. 2091. 2095. 2099. 2103. 2107. 2111. 2115. 2119. 2123. 2127. 2131. 2135. 2139. 2143. 2147. 2151. 2155. 2159. 2163. 2167. 2171. 2175. 2179. 2183. 2187. 2191. 2195. 2199. 2203. 2207. 2211. 2215. 2219. 2223. 2227. 2231. 2235. 2239. 2243. 2247. 2251. 2255. 2259. 2263. 2267. 2271. 2275. 2279. 2283. 2287. 2291. 2295. 2299. 2303. 2307. 2311. 2315. 2319. 2323. 2327. 2331. 2335. 2339. 2343. 2347. 2351. 2355. 2359. 2363. 2367. 2371. 2375. 2379. 2383. 2387. 2391. 2395. 2399. 2403. 2407. 2411. 2415. 2419. 2423. 2427. 2431. 2435. 2439. 2443. 2447. 2451. 2455. 2459. 2463. 2467. 2471. 2475. 2479. 2483. 2487. 2491. 2495. 2499. 2503. 2507. 2511. 2515. 2519. 2523. 2527. 2531. 2535. 2539. 2543. 2547. 2551. 2555. 2559. 2563. 2567. 2571. 2575. 2579. 2583. 2587. 2591. 2595. 2599. 2603. 2607. 2611. 2615. 2619. 2623. 2627. 2631. 2635. 2639. 2643. 2647. 2651. 2655. 2659. 2663. 2667. 2671. 2675. 2679. 2683. 2687. 2691. 2695. 2699. 2703. 2707. 2711. 2715. 2719. 2723. 2727. 2731. 2735. 2739. 2743. 2747. 2751. 2755. 2759. 2763. 2767. 2771. 2775. 2779. 2783. 2787. 2791. 2795. 2799. 2803. 2807. 2811. 2815. 2819. 2823. 2827. 2831. 2835. 2839. 2843. 2847. 2851. 2855. 2859. 2863. 2867. 2871. 2875. 2879. 2883. 2887. 2891. 2895. 2899. 2903. 2907. 2911. 2915. 2919. 2923. 2927. 2931. 2935. 2939. 2943. 2947. 2951. 2955. 2959. 2963. 2967. 2971. 2975. 2979. 2983. 2987. 2991. 2995. 2999. 3003. 3007. 3011. 3015. 3019. 3023. 3027. 3031. 3035. 3039. 3043. 3047. 3051. 3055. 3059. 3063. 3067. 3071. 3075. 3079. 3083. 3087. 3091. 3095. 3099. 3103. 3107. 3111. 3115. 3119. 3123. 3127. 3131. 3135. 3139. 3143. 3147. 3151. 3155. 3159. 3163. 3167. 3171. 3175. 3179. 3183. 3187. 3191. 3195. 3199. 3203. 3207. 3211. 3215. 3219. 3223. 3227. 3231. 3235. 3239. 3243. 3247. 3251. 3255. 3259. 3263. 3267. 3271. 3275. 3279. 3283. 3287. 3291. 3295. 3299. 3303. 3307. 3311. 3315. 3319. 3323. 3327. 3331. 3335. 3339. 3343. 3347. 3351. 3355. 3359. 3363. 3367. 3371. 3375. 3379. 3383. 3387. 3391. 3395. 3399. 3403. 3407. 3411. 3415. 3419. 3423. 3427. 3431. 3435. 3439. 3443. 3447. 3451. 3455. 3459. 3463. 3467. 3471. 3475. 3479. 3483. 3487. 3491. 3495. 3499. 3503. 3507. 3511. 3515. 3519. 3523. 3527. 3531. 3535. 3539. 3543. 3547. 3551. 3555. 3559. 3563. 3567. 3571. 3575. 3579. 3583. 3587. 3591. 3595. 3599. 3603. 3607. 3611. 3615. 3619. 3623. 3627. 3631. 3635. 3639. 3643. 3647. 3651. 3655. 3659. 3663. 3667. 3671. 3675. 3679. 3683. 3687. 3691. 3695. 3699. 3703. 3707. 3711. 3715. 3719. 3723. 3727. 3731. 3735. 3739. 3743. 3747. 3751. 3755. 3759. 3763. 3767. 3771. 3775. 3779. 3783. 3787. 3791. 3795. 3799. 3803. 3807. 3811. 3815. 3819. 3823. 3827. 3831. 3835. 3839. 3843. 3847. 3851. 3855. 3859. 3863. 3867. 3871. 3875. 3879. 3883. 3887. 3891. 3895. 3899. 3903. 3907. 3911. 3915. 3919. 3923. 3927. 3931. 3935. 3939. 3943. 3947. 3951. 3955. 3959. 3963. 3967. 3971. 3975. 3979. 3983. 3987. 3991. 3995. 3999. 4003. 4007. 4011. 4015. 4019. 4023. 4027. 4031. 4035. 4039. 4043. 4047. 4051. 4055. 4059. 4063. 4067. 4071. 4075. 4079. 4083. 4087. 4091. 4095. 4099. 4103. 4107. 4111. 4115. 4119. 4123. 4127. 4131. 4135. 4139. 4143. 4147. 4151. 4155. 4159. 4163. 4167. 4171. 4175. 4179. 4183. 4187. 4191. 4195. 4199. 4203. 4207. 4211. 4215. 4219. 4223. 4227. 4231. 4235. 4239. 4243. 4247. 4251. 4255. 4259. 4263. 4267. 4271. 4275. 4279. 4283. 4287. 4291. 4295. 4299. 4303. 4307. 4311. 4315. 4319. 4323. 4327. 4331. 4335. 4339. 4343. 4347. 4351. 4355. 4359. 4363. 4367. 4371. 4375. 4379. 4383. 4387. 4391. 4395. 4399. 4403. 4407. 4411. 4415. 4419. 4423. 4427. 4431. 4435. 4439. 4443. 4447. 4451. 4455. 4459. 4463. 4467. 4471. 4475. 4479. 4483. 4487. 4491. 4495. 4499. 4503. 4507. 4511. 4515. 4519. 4523. 4527. 4531. 4535. 4539. 4543. 4547. 4551. 4555. 4559. 4563. 4567. 4571. 4575. 4579. 4583. 4587. 4591. 4595. 4599. 4603. 4607. 4611. 4615. 4619. 4623. 4627. 4631. 4635. 4639. 4643. 4647. 4651. 4655. 4659. 4663. 4667. 4671. 4675. 4679. 4683. 4687. 4691. 4695. 4699. 4703. 4707. 4711. 4715. 4719. 4723. 4727. 4731. 4735. 4739. 4743. 4747. 4751. 4755. 4759. 4763. 4767. 4771. 4775. 4779. 4783. 4787. 4791. 4795. 4799. 4803. 4807. 4811. 4815. 4819. 4823. 4827. 4831. 4835. 4839. 4843. 4847. 4851. 4855. 4859. 4863. 4867. 4871. 4875. 4879. 4883. 4887. 4891. 4895. 4899. 4903. 4907. 4911. 4915. 4919. 4923. 4927. 4931. 4935. 4939. 4943. 4947. 4951. 4955. 4959. 4963. 4967. 4971. 4975. 4979. 4983. 4987. 4991. 4995. 4999. 5003. 5007. 5011. 5015. 5019. 5023. 5027. 5031. 5035. 5039. 5043. 5047. 5051. 5055. 5059. 5063. 5067. 5071. 5075. 5079. 5083. 5087. 5091. 5095. 5099. 5103. 5107. 5111. 5115. 5119. 5123. 5127. 5131. 5135. 5139. 5143. 5147. 5151. 5155. 5159. 5163. 5167. 5171. 5175. 5179. 5183. 5187. 5191. 5195. 5199. 5203. 5207. 5211. 5215. 5219. 5223. 5227. 5231. 5235. 5239. 5243. 5247. 5251. 5255. 5259. 5263. 5267. 5271. 5275. 5279. 5283. 5287. 5291. 5295. 5299. 5303. 5307. 5311. 5315. 5319. 5323. 5327. 5331. 5335. 5339. 5343. 5347. 5351. 5355. 5359. 5363. 5367. 5371. 5375. 5379. 5383. 5387. 5391. 5395. 5399. 5403. 5407. 5411. 5415. 5419. 5423. 5427. 5431. 5435. 5439. 5443. 5447. 5451. 5455. 5459. 5463. 5467. 5471. 5475. 5479. 5483. 5487. 5491. 5495. 5499. 5503. 5507. 5511. 5515. 5519. 5523. 5527. 5531. 5535. 5539. 5543. 5547. 5551. 5555. 5559. 5563. 5567. 5571. 5575. 5579. 5583. 5587. 5591. 5595. 5599. 5603. 5607. 5611. 5615. 5619. 5623. 5627. 5631. 5635. 5639. 5643. 5647. 5651. 5655. 5659. 5663. 5667. 5671. 5675. 5679. 5683. 5687. 5691. 5695. 5699. 5703. 5707. 5711. 5715. 5719. 5723. 5727. 5731. 5735. 5739. 5743. 5747. 5751. 5755. 5759. 5763. 5767. 5771. 5775. 5779. 5783. 5787. 5791. 5795. 5799. 5803. 5807. 5811. 5815. 5819. 5823. 5827. 5831. 5835. 5839. 5843. 5847. 5851. 5855. 5859. 5863. 5867. 5871. 5875. 5879. 5883. 5887. 5891. 5895. 5899. 5903. 5907. 5911. 5915. 5919. 5923. 5927. 5931. 5935. 5939. 5943. 5947. 5951. 5955. 5959. 5963. 5967. 5971. 5975. 5979. 5983. 5987. 5991. 5995. 5999. 6003. 6007. 6011. 6015. 6019. 6023. 6027. 6031. 6035. 6039. 6043. 6047. 6051. 6055. 6059. 6063. 6067. 6071. 6075. 6079. 6083. 6087. 6091. 6095. 6099. 6103. 6107. 6111. 6115. 6119. 6123. 6127. 6131. 6135. 6139. 6143. 6147. 6151. 6155. 6159. 6163. 6167. 6171. 6175. 6179. 6183. 6187. 6191. 6195. 6199. 6203. 6207. 6211. 6215. 6219. 6223. 6227. 6231. 6235. 6239. 6243. 6247. 6251. 6255. 6259. 6263. 6267. 6271. 6275. 6279. 6283. 6287. 6291. 6295. 6299. 6303. 6307. 6311. 6315. 6319. 6323. 6327. 6331. 6335. 6339. 6343. 6347. 6351. 6355. 6359. 6363. 6367. 6371. 6375. 6379. 6383. 6387. 6391. 6395. 6399. 6403. 6407. 6411. 6415. 6419. 6423. 6427. 6431. 6435. 6439. 6443. 6447. 6451. 6455. 6459. 6463. 6467. 6471. 6475. 6479. 6483. 6487. 6491. 6495. 6499. 6503. 6507. 6511. 6515. 6519. 6523. 6527. 6531. 6535. 6539. 6543. 6547. 6551. 6555. 6559. 6563. 6567. 6571. 6575. 6579. 6583. 6587. 6591. 6595. 6599. 6603. 6607. 6611. 6615. 6619. 6623. 6627. 6631. 6635. 6639. 6643. 6647. 6651. 6655. 6659. 6663. 6667. 6671. 6675. 6679. 6683. 6687. 6691. 6695. 6699. 6703. 6707. 6711. 6715. 6719. 6723. 6727. 6731. 6735. 6739. 6743. 6747. 6751. 6755. 6759. 6763. 6767. 6771. 6775. 6779. 6783. 6787. 6791. 6795. 6799. 6803. 6807. 6811. 6815. 6819. 6823. 6827. 6831. 6835. 6839. 6843. 6847. 6851. 6855. 6859. 6863. 6867. 6871. 6875. 6879. 6883. 6887. 6891. 6895. 6899. 6903. 6907. 6911. 6915. 6919. 6923. 6927. 6931. 6935. 6939. 6943. 6947. 6951. 6955. 6959. 6963. 6967. 6971. 6975. 6979. 6983. 6987. 6991. 6995. 6999. 7003. 7007. 7011. 7015. 7019. 7023. 7027. 7031. 7035. 7039. 7043. 7047. 7051. 7055. 7059. 7063. 7067. 7071. 7075. 7079. 7083. 7087. 7091. 7095. 7099. 7103. 7107. 7111. 7115. 7119. 7123. 7127. 7131. 7135. 7139. 7143. 7147. 7151. 7155. 7159. 7163. 7167. 7171. 7175. 7179. 7183. 7187. 7191. 7195. 7199. 7203. 7207. 7211. 7215. 7219. 7223. 7227. 7231. 7235. 7239. 7243. 7247. 7251. 7255. 7259. 7263. 7267. 7271. 7275. 7279. 7283. 7287. 7291. 7295. 7299. 7303. 7307. 7311. 7315. 7319. 7323. 7327. 7331. 7335. 7339. 7343. 7347. 7351. 7355. 7359. 7363. 7367. 7371. 7375. 7379. 7383. 7387. 7391. 7395. 7399. 7403. 7407. 7411. 7415. 7419. 7423. 7427. 7431. 7435. 7439. 7443. 7447. 7451. 7455. 7459. 7463. 7467. 7471. 7475. 7479. 7483. 7487. 7491. 7495. 7499. 7503. 7507. 7511. 7515. 7519. 7523. 7527. 7531. 7535. 7539. 7543. 7547. 7551. 7555. 7559. 7563. 7567. 7571. 7575. 7579. 7583. 7587. 7591. 7595. 7599. 7603. 7607. 7611. 7615. 7619. 7623. 7627. 7631. 7635. 7639. 7643. 7647. 7651. 7655. 7659. 7663. 7667. 7671. 7675. 7679. 7683. 7687. 7691. 7695. 7699. 7703. 7707. 7711. 7715. 7719. 7723. 7727. 7731. 7735. 7739. 7743. 7747. 7751. 7755. 7759. 7763. 7767. 7771. 7775. 7779. 7783. 7787. 7791. 7795. 7799. 7803. 7807. 7811. 7815. 7819. 7823. 7827. 7831. 7835. 7839. 7843. 7847. 7851. 7855. 7859. 7863. 7867. 7871. 7875. 7879. 7883. 7887. 7891. 7895. 7899. 7903. 7907. 7911. 7915. 7919. 7923. 7927. 7931. 7935. 7939. 7943. 7947. 7951. 7955. 7959. 7963. 7967. 7971. 7975. 7979. 7983. 7987. 7991. 7995. 7999. 8003. 8007. 8011. 8015. 8019. 8023. 8027. 8031. 8035. 8039. 8043. 8047. 8051. 8055. 8059. 8063. 8067. 8071. 8075. 8079. 8083. 8087. 8091. 8095. 8099. 8103. 8107. 8111. 8115. 8119. 8123. 8127. 8131. 8135. 8139. 8143. 8147. 8151. 8155. 8159. 8163. 8167. 8171. 8175. 8179. 8183. 8187. 8191. 8195. 8199. 8203. 8207. 8211. 8215. 8219. 8223. 8227. 8231. 8235. 8239. 8243. 8247. 8251.

te Brielle geboren den 23 April 1597. Ware deze opgave juist, dan zou Maerten vóór de sluiting van het huwelijk zijner ouders het levenslicht hebben gezien. Gelukkig is er in 's mans geboortestad een doopregister aanwezig, waarin te lezen staat,

Gezicht op de plaats, waar Maarten Harpertsz. Tromp gedoopt werd, in de Sinte-Catharinakerk te Brielle.

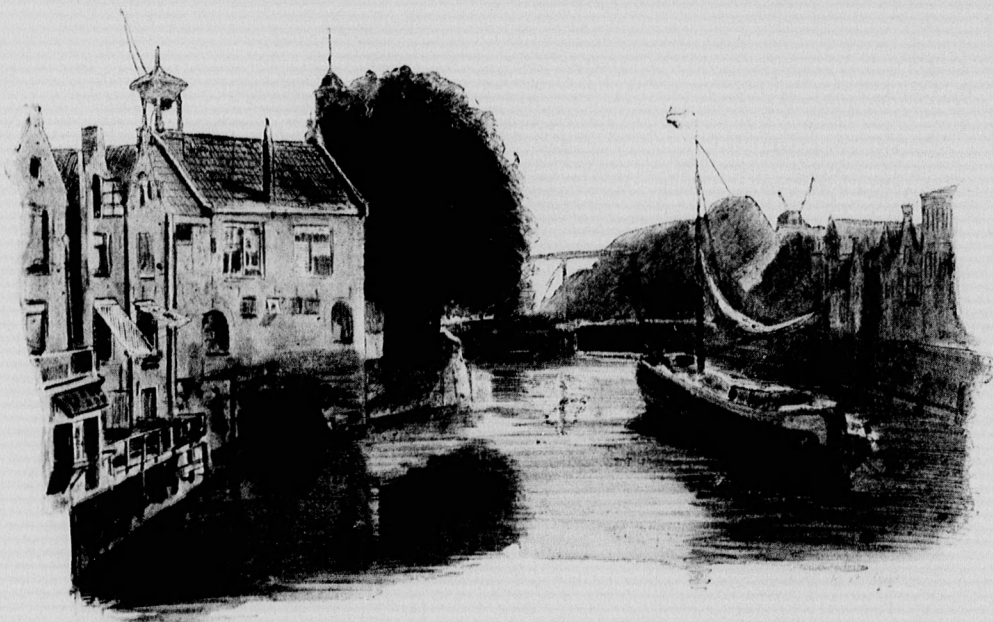
dat op den 3^{en} Mei 1598 in de Groote of St. Catharinakerk te Brielle gedoopt werd „Maerten” zoon van „Herpert Maertensze” en „Jannetje Barents” bij welken doop als getuigen fungeerden Lambrecht Maertenszoon, Jochum Corneliszoon en Machtelt Maertens. In plaats van 23 April 1597 zal men dus 23 April 1598 hebben te lezen.” 14)

We hebben bij de vast-

stelling van Tromp's geboortjaar zoo lang stilgestaan, omdat de meening, dat hij een jaar vroeger geboren is, vrij verbreid schijnt te zijn. Konden we hopen, dat bij deze dorre opsomming nog de aandacht van den lezer ons getrouw zou blijven, we zouden vreezen haar geheel te verliezen, waar wij de plaats gingen vast-

stellen, waar het geboortehuis van Tromp gestaan heeft. 15) We haasten ons terug te keeren tot den kleinen man, dien wij te Brielle achterlieten, waar hij, volgens prof. Thysius, geboren *moest* zijn.

Wie er zich nu op spitst, bijzonderheden uit Tromp's jeugd te vernemen, welke in de verte herinneren aan den kwâjongen van Vlissingen, dien moeten wij teleurstellen. Wie echter van een jeugd vol avonturen wil hooren, die zijn phantasie kunnen prikkelen, zal hier voldoening vinden. Want dit vooral is het

Gezicht op de Gapers- thans Beursbrug te Rotterdam.

groote onderscheid tusschen de jeugd van De Ruijter en die van Tromp, dat de eerste bijna geheel aan wal werd doorgebracht en vervuld was van het machtige verlangen van den knaap om het zeegat uit te varen, een verlangen, dat door de botsing waarin het den vroolijken, levenslustigen jongen met zijn levenslot bracht, werkelijk tragische momenten schiep, en daardoor juist een onvervalschte comédie, — terwijl de jeugd van Tromp voor een klein gedeelte aan wal, voor verreweg het grootste deel op zee, ja, op alle zeeën der toenmalige wereld werd doorgebracht.

Uit dit eerste gedeelte van Maarten's jeugd, dat tot zijn

achtste jaar liep, en dat ons doet denken aan de jeugd van den zeevogel, een dier wonderbare zwervelingen op den wijden Oceaan — vanwaar komen zij, werwaarts gaan zij? — een kort

Grafsteen n°. 103 in de St. Laurenskerk te Rotterdam.

Maarten Harpertsz. Tromp verbonden.

Dat hij in elk geval later meermalen zijn geboorteplaats bezocht, wordt bewezen door het geval, dat hij in Den Briel met zijn eerste vrouw is ondertrouwd en getrouwd, en daar ook met zijn tweede vrouw gehuwd is. 18)

Hoe kort echter duurde dit eerste gedeelte zijner jeugd!

verblijf op het land, waar men wel vertoeven *moet* zoolang de vleugels nog niet krachtig genoeg zijn geworden; uit dit eerste gedeelte van Maarten's jeugd is ons niets bijzonders bekend. Het eenige, wat wij als vaststaand kunnen mededeelen, is, dat Maarten in 1606, dus op achtjarigen leeftijd, naar Rotterdam verhuisde, waar zijn vader den 15^{en} Februari een huis had gekocht, welk huis gelegen was nabij de Gapers- thans Beursbrug. 16) Dat hij zeker in April van dat jaar aldaar woonde, blijkt uit een akte van borgtocht in het Brielsche Archief d.d. 3 April 1606. 17) Sedert blijft aan Rotterdam het roemrijke leven van

Kort vóór zijn negenden verjaardag, dus reeds op zijn achtste jaar, ging het kind naar zee. En niet op een tochtje om zoo eens met de zeelucht en het groene water bekend te worden. Maar op een tocht, die een der grootste ondernemingen van dien tijd zou zijn: den tocht naar Gibraltar. Daar zou het niet zijn om vijgen of wijn te koopen, maar daar zouden de kogels fluiten, daar zouden de jongens van Jan Beukelszoon bewijzen, dat ze *Janmaat* gingen worden.

Het schijnt ons, weekelijke kinderen der 19de eeuw, haast barbaarsch toe om een jongetje van dien leeftijd op zulk een tocht mede te nemen. Oordeelen we daarover, zooals we willen. Maar het teekent de figuur van den koopvaardijkapitein, die ten oorlog zou varen; het teekent ook de figuur van den kleinen man, die zijn droomen al zoo spoedig vervuld zag.

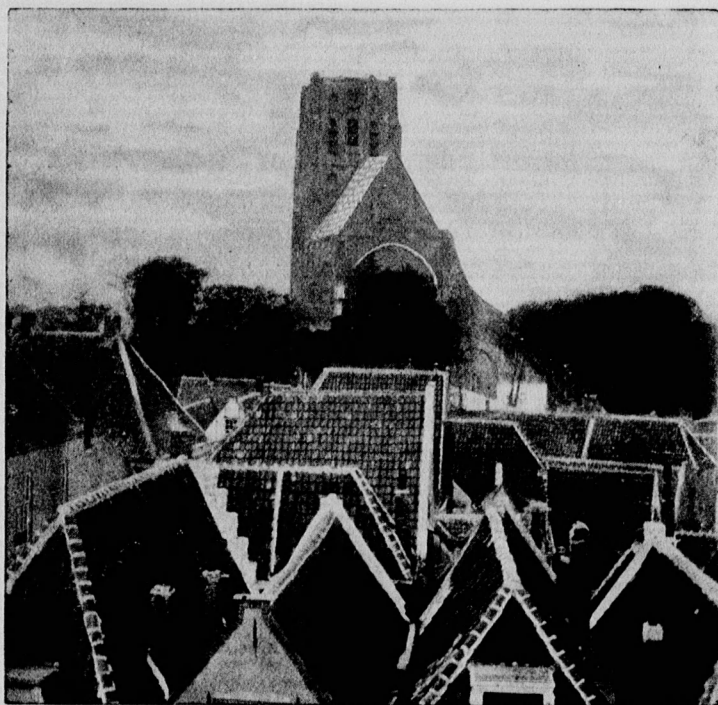
III.

Een Brielsch volksdeuntje zingt:

Roemt Holland voor de wereld
Zijn admiralen luid,
Hier voeren *drie* als jongen
Het Brielsche zeegat uit.

Bij al het trotsche zelfgevoel in deze regels besloten, schijnt het rijmpje zich ten minste omtrent Maarten te vergissen. Want, zooals ieder weet, vertrok de vloot onder Jacob Van Heemskerck van *Texel* naar Gibraltar. Als ik mij wel herinner, laat dan ook de ongenoemde schrijver van een der jongensverhalen van Tromp, zijn held naar Noord-Holland vertrekken om daar op de vloot te komen. En toch, het stond geschreven, dat Maarten op zijn eerste reis zijn geboorteplaats zou voorbij varen, dat het laatste, wat hij boven de vale duinen — die voor zijn oog tot een flauwe, kronkelende lijn zouden ineen gekrompen zijn — zag uitsteken, de hooge Geuzentoren zou zijn. Want *wel* vertrok de vloot uit Texel, maar niet verder dan het eiland Wight, om daar te wachten op de schepen, die uit Rotterdam — dus in dien tijd langs den kortsten weg, voorbij Brielle — moesten komen. 19)

Geen jongen die voor het eerst naar zee gaat, wiens blikken niet even afdwalen naar het deinzende strand van het Vaderland. Wat er dan gedacht wordt, wie zal het zeggen, wie zal lezen in die oogen, welke nog altijd „in de Toekomst kijken,” 20) maar waarover in zulke oogenblikken een vochtige glans kan komen. Doch zelfs die grijze Geuzentoren, die zooveel gezien heeft op de verraderlijke groene golven der Noordzee, heeft bij

De Geuzentoren te Brielle.

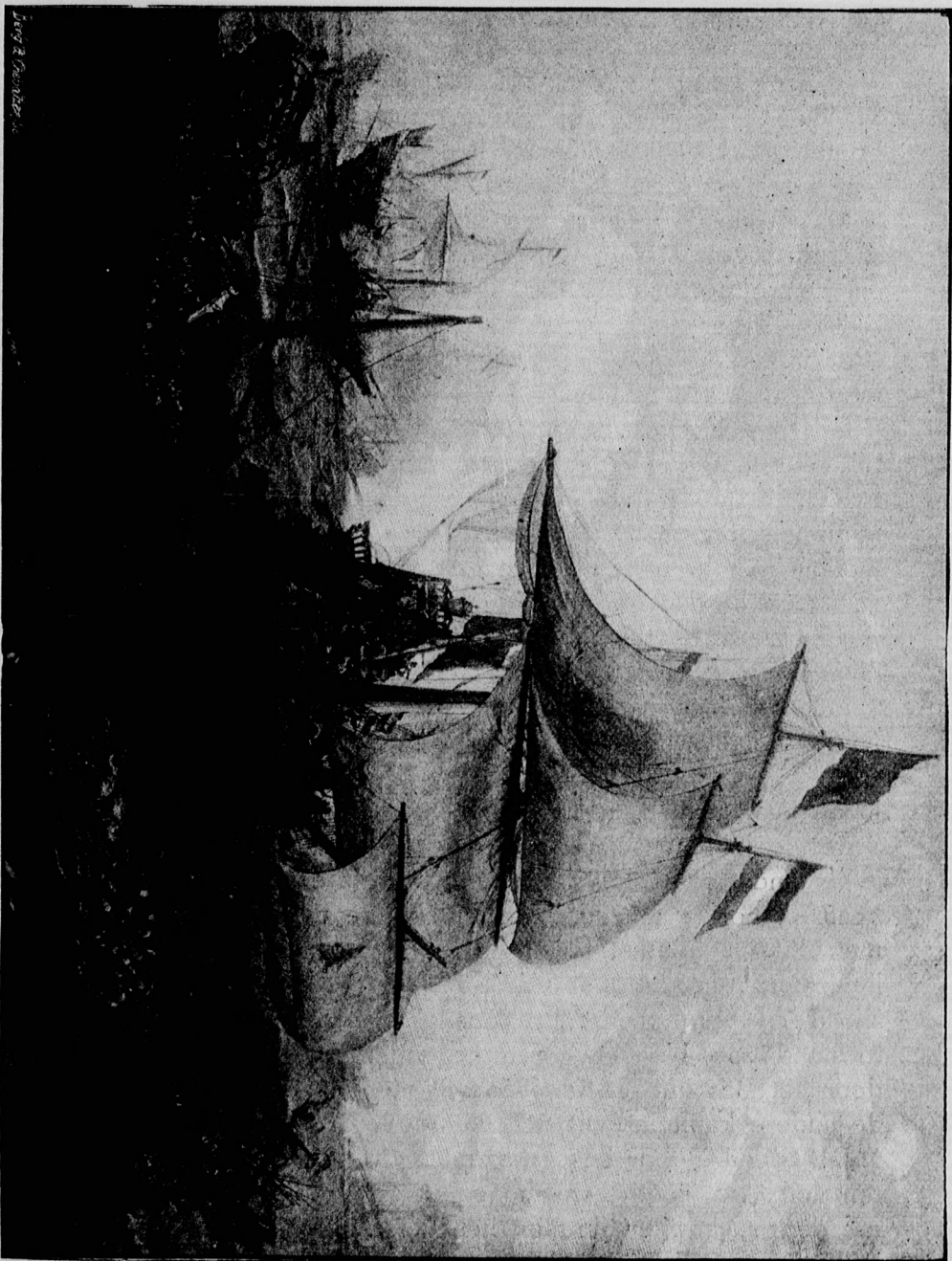
dat afscheid den kajuitsjongen wel niet kunnen voorspellen, dat een dertigtal jaren later zijn groote klok 21) zou trillen in welkomsgroet voor den grooten admiraal. 22)

Het tweede gedeelte van de jeugd onzes helds schijnt veel aantrekkelijks te bezitten. Onder de schrijvers toch, die er zich toe aangetrokken gevoelden, behoort niemand minder dan Potgieter. 23) Daar wij echter verschillende lezingen over dit gedeelte onder de oogen kregen, hebben we getracht hierin

tot klaarheid te komen, en dragen hier vooral onze bouwsteen en gaarne aan.

Van den slag bij Gibraltar zwijgen we. We willen van een tijdgenoot gaarne aannemen, dat „de gantsche Spaensche kust zidderde,” en hoe de spreekwoordelijk zoo saaie Hollanders hier met zulk een doodsverachting vochten, „dat als de Krijgslieden van den Spaanschen Admiraal hier en daar in zee sprongen, sommigen van de kloeke Nederlanders ze (hebben) nagevolgd om zich in 't water zelfs in groot peryckel van hun leven aan hun Vijanden te wreken.” 24) We denken hier aan onzen tijd, en aan Bertha von Suttner's: *Die Waffen nieder!* — en doen er het zwijgen toe. Maar — als kind van mijn volk hart gevoelende voor den grooten kamp om de vrijheid, die onze Vaders, uit nood gedwongen, hebben moeten volstrijden, en welken zij, prozamenschen, niet eer aangevangen hebben, voor „hun Mammon met kracht aangeroerd werd” 25) mag ik niet voorbij zien, welk een indruk deze zeeslag op den jeugdigen Maarten heeft moeten maken. Hij leerde hier den vijand kennen, wien hij eenmaal de heerschappij der zee zou ontrukken. Maar bovenal, hier leerde hij, die zich steeds ongedekt zou blootgeven aan het vijandelijk vuur, den oorlog kennen, „ja, de doodt zelfs verachten.” 26)

Doch het boezemt ons ook belang in, te vernemen, dat Harpert voor zijn zoon een flink zeevader was. Lees er De Jonge's *Gesch. v. h. Nederl. Zeewezen* op na, welk een strenge krijgstuicht er nog onder Philips van Almonde, dat is dus in het begin der 18de eeuw, aan boord van onze schepen heerschte, 27) en ge zult inzien, dat de knaap aan boord van het schip zijns vaders volstrekt niet de rol vervulde van een verkleeden prins. Niet alleen werd hem bij Gibraltar de „Scheepsoorlogh” geleerd, maar hij heeft, volgens Thysius, „de raddigheid van zijn Lichaam en Leden geoefend”, en, „naardat zijn kindsheid konde begrijpen, bij de Scheepstouwen tot in de opperste mars te klimmen en vandaar als van een toren over de onmeetbare zee uit te zien; de vlaggen met een uitnemende gauwigheid af te halen, was hem zijn eerste kinderwerk: dan heeft hij eerst de deelen en het gebruik van allerlei Schepen, en Scheepsgereedschap van buiten geleerd, en met een

De zeeslag bij Gibraltar.

driftigen gang (op zijn Schippers) ieders dienst waargenomen; Hij heeft zich dan zoo aan de zee gewend, dat het hem verdrietig was aan Land te zijn, zoo dat hij gelijk als Neptuni zoon scheen te wezen; Hij heeft gruwelijke stormen of Schipbreuken niet gevreesd, maar het zoute water, daar hij dikwijls van nat is geweest, heeft hem versterkt."

Maar dit alles leert men niet in één dag, zelfs niet in den tijd, dien Potgieter ervoor stelt. 23) Want reeds veertig dagen na den slag bij Gibraltar, laat deze schrijver het noodlottige tijdstip aanbreken, waarop de kloeke Harpert stervend naast zijn kind nederzonk, naast zijn jongen, die de slaaf van vaders moordenaar zou worden.

Op zichzelf reeds is dat korte tijdsverloop, tusschen den slag bij Gibraltar en Harpert's dood, verdacht. Het lijdt wel geen twijfel, of de dappere kapitein volgde het lijk des gesneuvelden admiraals naar het Vaderland. Daar zou hij zich dadelijk hebben moeten losmaken van den staatsdienst, en onmiddellijk er weer als koopvaarder op uit zijn gegaan, om na een week of wat reeds in de Aethiopische zee, ter hoogte van de kust van Guinea, te kruisen.

Inderdaad verhaalt ons *de Memorie*, dat vader en zoon, „nadat ze dien gerenomeerden Slach geluckelyck hadden helpen doen”, naar deze landen zijn teruggekeerd, om het lijk van Jacob Van Heemskerck te „helpen t’huys brengen”. Deze *Memorie* leert ons echter ook, dat kapitein Harpert Tromp in 's lands dienst is gebleven, of wel: er zich op nieuw aan heeft verbonden; „gecontinueerd” — zegt de *Memorie*. Mocht men in het midden willen brengen, dat alle dienst nog geen landsdienst is, de *Memorie* laat ons niet in twijfel, al spreekt zij alleen van „dienst”. Want zij verhaalt verder, dat deze toestand zoo bleef tot den negenden Juni Anno 1610, toen, door het Bestand, de kapitein 28) met zijn scheepsvolk, evenals de andere kapiteins, uit den dienst werd ontslagen. 29)

De tweede, door ons geraadpleegde tijdgenoot, bevestigt dit ten volle, 30) zoodat we mogen vaststellen, dat ruim twee jaar na den slag bij Gibraltar het verschrikkelijk ongeluk plaats had, waarvan wij nu melding moeten maken.

De ontslagen kapitein kon niet aan wal blijven. Gewis zal

hij hevig uitgevaren hebben tegen het sluiten van dat Bestand, waarvan krijgslieden te dien tijde zoo weinig heil verwachtten. En bovendien: 's lands dienst scheen maar al te goed te weten, dat de arbeider zijn loon waard was. Want met een „eigen geladen” koopvaardijship zien wij Harpert het zeegat uitgaan 31) om „de fortuin van de zee te verzoeken”. En de nu 11 à 12-jarige Maarten, die op schip zich al beter thuis gevoelde dan in de woning zijner moeder, stond natuurlijk ingeschreven op de rol der equipage.

Het doel der reis schijnt de gevaarlijke, doodelijke kust van Guinea te zijn geweest. 32) Omtrent Cabo Verde echter had er een ontmoeting plaats met een zeeroover. Potgieter noemt hem Sir Francis Verney, en spreekt van één schip. Doch deze schrijver geeft niet aan, hoe hij aan dezen naam komt, terwijl een aantekening van Joh. C. Zimmerman van „den invloed van het romantisme” en van het offeren aan „het dramatische” spreekt. De *Memorie* echter spreekt van een „zekeren welgemand en gemonteerd Engelschen Roover, genaamd kapitein Hessen,” en nog van diens bijhebbende Schepen.” Prof. Thysius, veel stelliger, van „een Engelsch Roover, die met *zeven* schepen de Zee onvrij maakte.” Zoo zal het dus wel geweest zijn.

Levend heeft de dappere koopvaardijkapitein zijn schip en zijn goederen aan den Zeeschuimer niet gelaten. Onversaagd heeft hij den aanval afgewacht, en gestreden, tot hij stervend ineenzonk op de bebloede planken van zijn arm „eygen geladen Schip.” Ach, de elfjarige knaap wilde nu ook sterven; wat was het anders dan dit gevoel, dat hem aandreef zijn bootsgezellen nog aan te vuren om den dood van den kloeken Schipper te wreken? Tot den laatsten man zouden ze sterven, zoo maande hij ze aan. 33) Tranen hebben den armen jongen wel de stem verstikt, toen hij dit bevel gaf, hij, die de minste der equipage, maar toch de zoon des Schippers was. En dat men hem niet alleen liet, dat de brave bootsgezellen de roepstem van hun scheepsjongen, dien noodkreet van den zoon huns meesters, gevolgd hebben, dat verhaalt ons in zijn droogheid en dorheid de *Memorie* aldus: „nadat ze nog na den dood van den Vader eenigen tijd hadden gevochten, werden (zij) vermeesterd en genomen.”

Of ze afgemaakt zijn, die bootsgezellen? We weten het niet. Als wij denken aan het gebrek aan volk, waarmede uit den aard der zaak een zeeroover steeds te worstelen moet hebben, zouden wij gelooven, dat zij gespaard zijn gebleven, hoewel zij met het zwaard in de hand gegrepen waren, gespaard — als zij tenminste niet liever hebben willen sterven dan hun Vaderland, hun geheel verleden te verloochenen. Maar, of hunlijken al dan niet neerzonken in het groote graf, waarin zoo menig braaf Hollander is neergedaald, — het welp van den leeuw werd gespaard.

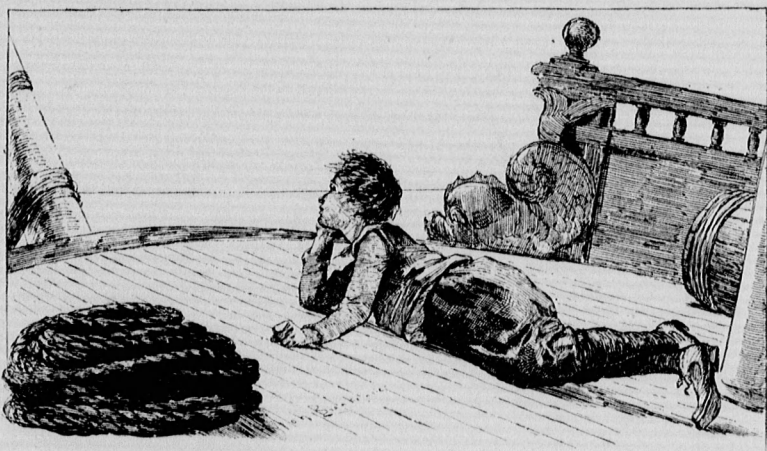
Die knaap, *dienen* kon hij den roover! En als hij op de lange zwerftochten van den zeeschuimer, na jaren en nog eens jaren, de taal zijner Vaderen vergeten zou zijn, ja, als hem dat Vaderland zelf als iets heel onduidelijks voor den geest zou staan, als hij niet meer denken mocht aan den braven vader, omdat hij in en door zijn omgeving het gevoel voor wat recht is verloren zou hebben — dan kon immers uit hem een van die mannen groeien, wien de zee het eenige vaderland is, omdat zij verstootelingen zijn van elke geordende maatschappij?....

Hoe het leven van Maarten was aan boord van den zee-roover, bij wien hij omtrent derdehalf jaar, „tegen zijn wil en dank” bleef?

Als vreesde de *Memorie*, dat dit: „tegen zijn wil en dank” nog niet sterk genoeg zou spreken, voegt zij eraan toe, dat hij den knaap „hard getracteerd” heeft en Thysius spreekt van: „nauwe en geweldige gevangnisse”. Maar bovenal, denk uzelf eenige oogenblikken in den toestand van den armen jongen; stel u voor, hoe smartelijk het den fieren knaap, die voor zijn vader niet had kunnen sterven, moest vallen de voetveeg te zijn van den moordenaar zijns vaders. En aan wien kon hij zijn nood klagen.... dan aan God alleen, tot Wien een vrome moeder hem had leeren gaan in vreugde en in nood? Hier is het karakter van den toekomstigen held gevormd. Bij overlevering had hij gehoord van de Spaansche tyrannie, van een klein volk, dat geen slavendiensten *wilde*, en daarom niet *kon* verrichten. Zijn Wilhelmus zong hem ervan. *Hier* leerde hij, die voor zijn volk zou strijden, de slavernij kennen. Hij, die eenmaal de afgod zijner matrozen zou zijn,

leerde hier de waarde kennen van een vriendelijk woord. Gewone karakters gaan onder in zulke omstandigheden, welke ze sleepen naar het lage, het woeste, het dierlijke. Ongemeene persoonlijkheden, als Bestevâer Tromp, worden er door als het goede zwaard, dat in het vuur gestaald is, als de rots, waartegen de golven te vergeefs breken. Die golven, jubelt Thysius, mogen het de grootste zijn, worden immers door het „schuimende geweld te zamen geslagen en verbroken”!

Arm, teer menschenhart! Hoe heeft het in zijn gevoel van weekheid gezocht naar zulk een tegenstelling als het beeld van

Maarten Harpertsz. Tromp als scheepsjongen aan boord van den zeeroover.

die rots moet zijn, de rots, waarop eeuwen en eeuwen lang de golven kunnen beuken! Maar toch, die beeldspraak bezigende, richt zich ons oog als onwillekeurig naar de reuzen uit ons heldentijdperk, tot wie nog slechts de schuimvlokken der levenszee, die rond hun voeten bruist, schijnen op te kunnen spatten. En onze blik blijft rusten op een ernstig gelaat, doorploegd van vele rimpels, voren der smart, op den gebruinden, mannelijken kop van den wijdbefaamden admiraal Maarten Harpertszoon Tromp. Doch wie zal, sprekende van de ijzerharde rots, denken aan den vaderloozen scheepsjongen, den slaaf van den zeeroover?

Arm kind, dat zoo alleen stond in dat harde en ruwe leven aan boord van den zeeschuimer! Want was zijn taak die van

een kajuitsjongen, zijn plaats was in het volkslogies onder de ruwe bemanning, wier taal hem vreemd, maar wier geduld van uitleggen en verklaren niet groot was. Voor een knaap in zulke omstandigheden geplaatst, is er slechts één middel om zich zijn toestand niet alleen dragelijk maar zelfs vrij gunstig te maken, en dat middel is de bewondering der manschappen op te wekken voor zijn moed, zijn verachten van al wat op vrees gelijkt, zijn *durven*. Aan boord van den zeeroover, die overal heenzwierf, die nu „onder de linie de groote hitte, dan de afgrijselijke en felle koude om de noord” geleden heeft, die „nu aan 't Oosten, dan aan 't Westen, den opgang of den ondergang der zon” volgde, is Maarten, die „gelijk als een vreemd gezelschap van de geheele Wereld, ja, een inboorling (is) geweest”, een duchtig zeeman geworden, „die uit een klein wolkje vreeselijke stormen (wist) te voorzeggen,” 24) hoe jong hij nog was. Want is de voortdurende kwaal, waartegen dergelijke zeeschuimers, evenals nu nog de walvischvaarders, hebben te worstelen, gebrek aan volk, en werd door het opnemen van de van God en menschen verlatenen, maar vooral door pressen, de manschap nu en dan aangevuld; — op zulk een schip geldt een jongen voor een man. En de jongen, die hier Maarten heette, mocht de dorpelwachter des rooverkapiteins zijn, boven en behalve dat, was zijn werk dat der andere mannen, die noch medelijden noch verschooning kenden, en om wier bewondering, in krachtige woorden geuit, Maarten het uiterste, het meest gewaagde zal ondernomen hebben.

IV.

Hoe is Maarten nu dien Roover ontkomen?

De reeds vaak aangehaalde *Memorie* zegt, dat „hij dien Roover nog eindelijk ontsprongen, of ontdonkerd” is. Waar nu reeds een tijdgenoot een vraagteeken achter dit gedeelte van Tromp's leven zet, mag men het b. v. den schrijver van het „*Leeven en Bedrijf van den vermaarden zeeheld Cornelis Tromp*” niet kwalijk nemen, dat hij er zich met een Jantje van Leiden afmaakt.

„Waarna,” zegt hij 34) „de jonge (Maarten Harpertsz.) Tromp,

dien Roover wel derdehalf jaar voor Kajuitwachter moest dienen; doch vond eindelijk middelen om te ontkomen."

Toch nog altijd *middelen om te ontkomen!* Wat een tantali-seering voor de phantasie, om dit donkere gedeelte in het leven des helds met alle kleuren van den regenboog te omweven!

Helaas, dat dit een Tantalus-smart moet blijven. Want Tromp is noch *ontsprongen*, noch *ontdonkerd*, noch heeft hij *middelen* gevonden *om te ontkomen!*

Ziehier de tamelijk nuchtere wijze, waarop hij vrij gekomen is: „— totdat de zatheid van de Zee en des roofs, de Roovers zelf beving, en nadat zij conditiën met den Hertog van Savoye gemaakt hadden, hun een vrije plaats om te herbergen toegestaan is. Nadat de Engelsche roovende Vloot tot niet was, heeft hij zich vrijgesteld zijnde, in zijn gemoed toen alreede groote zaken overleggende, wederom naar zijn Vaderland begeven." 24)

Maarten heeft niet lang rust genomen 35) al schijnt hij, waarschijnlijk om het brood voor zijn moeder te verdienen, „te Rotterdam, met een schootsvel voor" geloopt te hebben, en was (hij) een timmermansjongen." 36) Maar op het land gevoelde hij zich niet meer thuis; de zee was zijn element geworden. En het was niet goed ook voor jonge zeelieden om lang aan wal te blijven. Waarlijk, we behoeven er prof. Thysius niet op na te slaan, om dit te weten te komen! Anders, hij hangt ons van het „jonge Scheepvarende Volk" aan wal geen al te uitlokkend tafereel op. Wel schetst hij ons Maarten als een uitzondering, maar . . . vergeten we niet, dat Thysius een lijkrede uitsprak.

En natuurlijk ging Maarten maar dadelijk ter koopvaardij varen. Want door het bestand was er geen volk op de oorlogschepen noodig. Bovendien kon hij daar als Jongen slechts f 1,10 per maand verdienen; want om als Bootsgezel een maandgeld van f 3,15 te verdienen, was hij wellicht nog te jong. Vóór 1617 vinden we dan ook alleen van hem gemeld, dat hij met Schipper Cornelis Cornelisz. de Haes 37) een reis op „Rowanen" heeft gedaan. Maar den 23sten Juni 1617 ging hij in 's lands dienst over onder den Commandeur Moy Lambert, en wel als Kwartiermeester, waardoor hij dus f 8 per maand 38) verdiende, en

werd reeds den 18^{den} Augustus 1618 tot Stuurman benoemd op een maandgeld van f 20.

Doch het beviel den ondernemenden zeeman in vredestijd niet aan boord van een oorlogsschip. Wie thans geld wilde verdienen met handen vol, wie vooruit wilde in de wereld, moest ter koopvaardij zijn fortuin beproeven. Reeds in Mei van het volgende jaar werd hij door zijn kapitein (den Commandeur Moy Lambert) gelicentieerd, naar het mij wil voorkomen met diens volkomen instemming, en als stuurman geplaatst aan boord van een „Koopvaardij-man Straatvaarder, namenlijk Henderik Thysz., Schipper van Schiedam.”

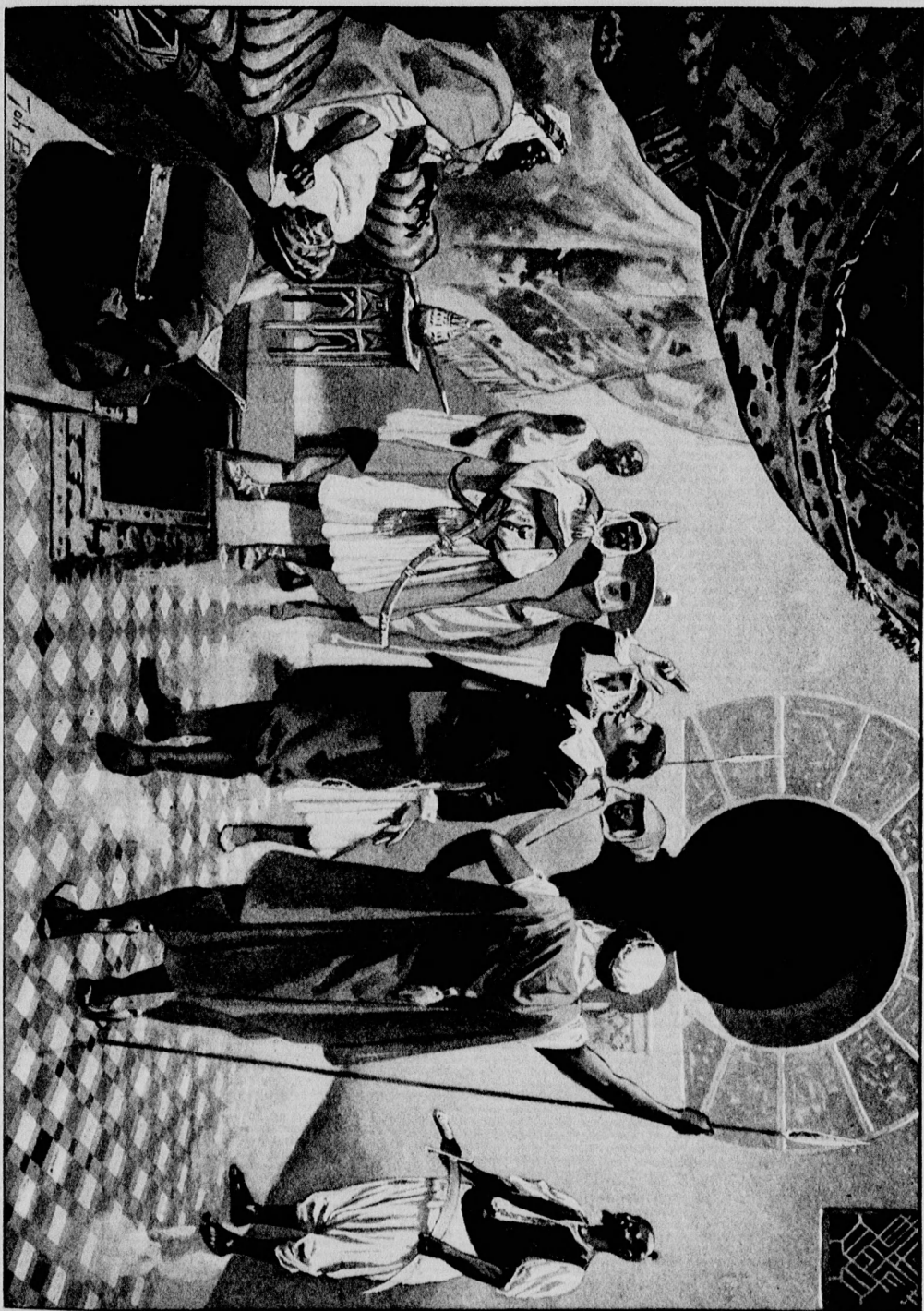
Want Maarten, hoe jong ook, kon thans geplaatst worden, waar het hem het voordeeligt dacht, omdat er van hem een roep uitging van ervarenheid. Waar zich wel zoo'n ervaren zeeman uit dien tijd op verstond? Leer het van prof. Thysius.

Zoo'n ervaren zeeman verstond (zich) op de Bochten der oevers, de Kapen, de boezemen, de droogten, de diepten der wateren, de gelegenheid van de bewegingen der Zee en Landen in alle wijken en streken; het gebruik en trek van de zeil-naald, de kennisse van de linie, door dewelke een Schip uit de eene plaats in de andere gebracht kan worden, de lengte en breedte van plaatsen, en eindelijk was hij in de kunst van sturen boven anderen wel zeer geoefend.”

In 't kort: Tromp „is in de zeevaart zoo ervaren geworden, dat hij niemand in wetenschap behoefde te wijken”.

Toen echter het Bestand ten einde liep, liet de jonge man zich ook van dezen schipper licentieeren, en begaf zich op de terugreis naar het Vaderland. Op dezen terugtocht dreigde een groote ramp zijn veelbelovende toekomst te vernietigen. Hij viel namelijk in de handen der Turken, onder wie hij ruim een jaar heeft moeten verkeerren. En de schrik voor de Turken zat er toenmaals in! „Wij schrikken al te zaam zoo wanneer wij den naam van Turk hooren noemen”, roept Thysius huiverend uit. En hij overlaadt ze — op een afstand — met de scheldwoorden van wreed en gierig.

En voorwaar, het ging hier, naar allen schijn, voor Maarten op leven of dood. Want één zaak stond bij hem vast: nooit ofte nimmer zou hij de Ongeloovigen dienen!

Marten Harpertz, Tromp voor den "Bassa" van Tunis.

Of hij hen dienen kon?

Niet als de arme, hulpelooze knaap kwam hij thans weer onder de zeeroovers, die echter meer hadden dan zeven schepen, die... landen bezaten, waarop geketende slaven in het zweet huns aanschijns moesten arbeiden. Doch hij kwam als de ervaren zeeman, wiens diensten hoog op prijs zouden gesteld worden.

Die befaamde ervarenheid van Maarten Harpertsz. Tromp schijnt al spoedig ontdekt te zijn geworden door de zoo ervaren zeeroovers. En zij werd wel in *die* mate erkend, dat het den „Bassa” van Tunis ter oore kwam, die den gevangen man voor zich liet brengen. Zeer vriendelijk was deze ontvangst; trouwens de Bassa kon zulke lieden gebruiken! En hij wist het pad, dat hij Tromp wilde doen inslaan, wèl met rozen te bestrooien! Had de jonge zeeman nu een jaar geleden de thuisreis ondernomen, volgens de gevoelens van den Oosterschen vorst voornamelijk om eer en roem te verwerven, — die vorst maakte het hem duidelijk, dat hij niet eens zoo ver behoefde te reizen, heel en al naar het nevelige Noorden. Hier in het zonnige Zuiden lagen al dadelijk „eere ende groote vereeringhen” als voor het grijpen. Lang heeft hij bij den jongen zeeman aangehouden, vertelt ons prof. Thysius, en, wat meer zegt, dezelfde getuige voegt erbij: „met zeer grooten ernst”. Wat de Bassa hem aanbood, komt in de Vertaling niet duidelijk uit: het „Stuurmanschap van zijn Schepen”. Ik durf, zelfs in vergelijking met den oorspronkelijken tekst, niet staande houden, dat het aanbod het Admiraalschap inhield. Maar wat daarvan aan zij, Tromp antwoordde, dat hij het niet aanvaardde *kon*. „Want”, zeide de eenvoudige Hollander, „ik kan het niet met mijn geweten overeenbrengen u trouw te beloven”. *Eenmaal* had hij trouw beloofd, en dat was aan zijn Vaderland. En evenals hij slechts één Vaderland had, had hij slechts één trouw.

Dat waren „deftighe” woorden, zegt Thysius. Maar het „*deftighe*” van onze voorouders was wel iets anders dan het *deftige* van ons. Want om zulke woorden uit te spreken voor een Bassa van Tunis, voor een Oostersch despoot, die zulk een schitterend aanbod had gedaan aan een kind van het volk,

dat eeuwig met hem in vijandschap zou blijven leven, moest men die woorden met een „onbevreesd wezen” uitspreken. En wie kan of durft dit anders doen dan hij, die „bereids te voren den dood veracht hadde”, en „der Turken harde wreedheid of dienstbaarheid” niet achtte, waar het eer en plicht gold?

De Oosterlingen hebben ons, Christenen, vaak beschaamd door hun ridderlijke erkenning van de deugd, ook in een vijand. Ook hier was dit het geval. Het Vaderland, dat zulke zonen had, gelukkig prijzende, en getroffen vooral door de rondheid en openhartigheid van den jongen zeeman, schonk de Mahomedaansche vorst den ongeloovigen Frank de heerlijke vrijheid. Maar hierbij bleef het niet. Op Oostersche wijze overlaadde hij hem met geschenken, en liet hem gaan naar het Vaderland, het kleine, nevelige Vaderland, waar nog een toekomst gemaakt moest worden, die hier aan de schoone stranden der Middellandsche zee versmaad was.

„Voorwaar”, roept Thysius uit, die zijn verbazing niet opkon, „dit was een zaak, die prijselijk is voor een Turk!”

Maarten zocht nu naar het Vaderland weer te keeren. Of hij spoedig een Hollandsch schip aangetroffen heeft, weten we niet. „Hij is geraakt naar Londen”, zegt de *Memorie*. Maar van Londen naar Rotterdam is hij gekomen, zoo wordt uitdrukkelijk vermeld, aan boord van Kapitein Adriaen Emmelins.

Dat werkelijk het verblijf onder „de Turken” tamelijk lang geduurd heeft, kan men uit het volgende opmaken. Wij hebben medegedeeld dat Tromp zich tegen het expireeren van het Bestand naar Holland had begeven, en we vinden, dat hij eerst den 23sten Juli 1622 zich in 's lands dienst begaf als Luitenant onder Kapitein Cornelis de Bageyn. Dat hij na zijn aankomst te Rotterdam lang aan wal rondgelopen zal hebben, is niet waarschijnlijk. Ten eerste kwam hij naar Holland om dienst te nemen, en ten tweede: moet hem dit spoedig gelukt zijn. Want, zegt Thysius, onze held was nauwelijks in zijn Vaderland gekomen of zijn deugd was iedereen bekend. En bij die deugd zal ook wel het een en ander over die befaamde ervarenheid verteld zijn! Ten slotte deelt de *Memorie* als in éenen adem mede, dat hij te Rotterdam kwam en daar luitenant werd.

V.

We zijn nu door het meest duistere gedeelte van Tromp's leven heen. Daarom zullen we hem niet meer zoo angstvallig jaar voor jaar volgen, en maar dadelijk spreken over zijn verhouding tot Piet Hein. Het zou ook, vreezen wij, den lezer

Piet Pietersz. Hein.

bijster weinig belang inboezemen, of we Maarten Harpertz. Tromp den 1sten (?) Januari 1624 als Luitenant zien overgaan bij Kapitein Bartholomeus Reyniersz. Jonge Boer, 39) die de Vlaamsche kust moest bewaken, dat hij in Juni van dat jaar weer „begeerd” werd door zijn ouden Kapitein Moy Lambert, iets wat wel voor Tromp getuigt. Wij zullen tevreden zijn hem den 16^{den} Juni door prins Maurits tot Kapitein aangesteld

te zien over een oorlogsschip van 40 man. Wij laten hem uitblinken door dappere daden in den strijd tegen de Duinkerker kapers; we vinden het natuurlijk, dat hij allengs het commando verkreeg over grootere bodems. 35) Maar dan eerst wordt onze belangstelling weer levendiger, wanneer we hem ontmoeten als Kapitein van het admiraalsschip, het schip derhalve van Piet Hein. Want deze vlootvoogd heeft onzen Tromp „daartoe uit al de andere Kapiteinen specialijk verkoren.” Piet Hein toch „had verklaard, dat hij vele kloekmoedige Kapiteins gekend, doch in denzelven altijd eenigen misslag had gevonden, doch nimmer in Tromp, in wien hij al de deugden, die in een zeeoverste vereischt worden, erkende.” 40)

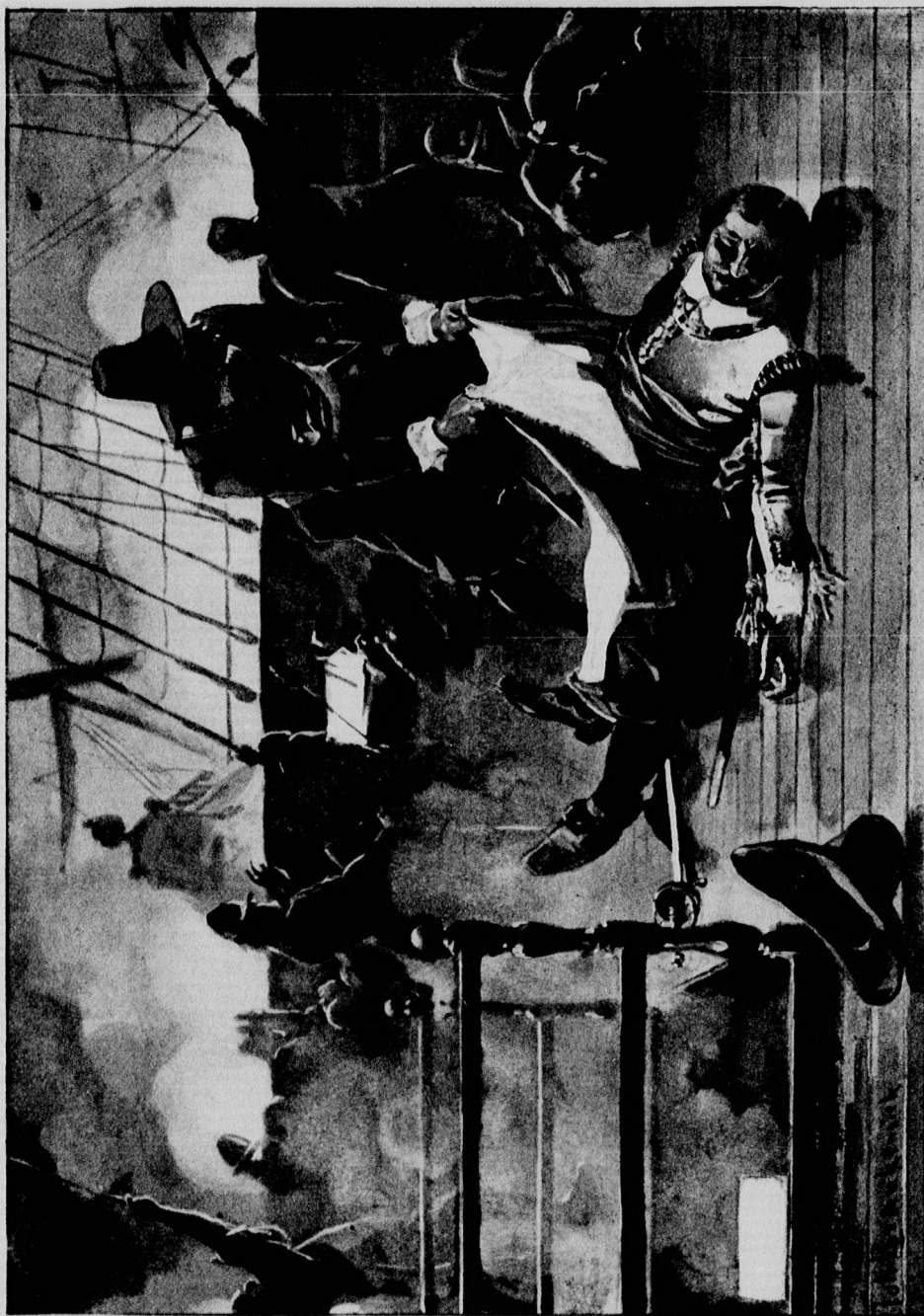
Of echter dat *specialijk* verkiezen nu zulk een buitenkansje voor Tromp was?

Men doet beter met te gelooven, dat Tromp de waardigheid alleen aannam om den wille der eere van naast Piet Hein te strijden, 41) ten minste als men nagaat wat prof. Thysius mededeelt:

„Als nu zijn faam zeer hoog was opgerezen, en dat zijn vromigheid en heerlijke deugd in ieders oogen gesticht was heeft hij (d. i. Piet Hein) aan onzen Held met groote moeite verzocht, als dat hij op zijn Schip onder zijn opperste voorgdij, het Kapiteinschap wilde aannemen; maar alhoewel hij hetzelfde eerlijk konde weigeren, doordien hij Kapitein van een eigen Schip was, zoo heeft hij het nochtans heerlijk te zijn geacht, zijn vromigheid met de vromigheid van zoo een Held te vereenigen: want de eer is het voedsel van een kloek verstand”.

Lang zou, helaas, deze innige verhouding, die berustte op wederzijdsche hoogachting, niet duren. Piet Hein, die leed onder den roem van de held der Zilvervloot te zijn, omdat hij de held van de Allerheiligenbaai was, de admiraal, die over 't algemeen te ernstig en te deftig schijnt geweest te zijn om zich te kunnen verheugen in een dubbelzinnige populariteit, zou weldra zijn leven geven voor het Vaderland.

Ja — wèl voor het Vaderland. Niet in een dier wereldberoemde zeeslagen, waarvan zelfs hij, de held, niet droomen kon, zou hij sneven: maar bij een expeditie, die — we aarzelen

Maarten Harpertsz. Tromp dekt met de drickleur het lijk van Piet Hein.

bijna het neer te schrijven — wij meer huiselijk zouden willen noemen. Want het was tegen de grondvesten zelve van het gebouw der Zeven Vereenigde Gewesten, dat de Duinkerker kapers hun aanvallen richtten. Al de roem en de glorie der volgende jaren, heel het maritieme Holland, rustte op de geestkracht der alles durvende, alles ondernemende vrachтваarders, die gegroeid waren uit de haringvisschers. En die geestkracht, vond zij niet voor een groot deel haar oorsprong in de nimmer eindigende worsteling op leven en dood met de Duinkerker kapers?

Die Duinkerker kapers! Ze waren meer gevreesd en gehaat 42) dan de Spanjaarden. Welke schrikkelijke verhalen gingen daar rond van zinkende Hollandsche schepen, waarop de arme schepelingen met handen en voeten of soms ook wel met de ooren waren vastgespijkerd. Tegen dat roofnest was indertijd een Maurits afgezonden; maar de slag bij Nieuwpoort had hem tot den terugkeer gedwongen. Nu zou de admiraal Piet Pietersz. Hein er heenvaren. Wel, al zijn manschappen waren met die kapers bekend, en hoeveel roofschepen waren door den kapitein van het admiraalschip niet genomen of op het strand gejaagd! 43)

Helaas, te midden van het gevecht werd Piet Hein door een kanonskogel doodelijk getroffen. Indien deze ramp aan het bootsvolk bekend werd, kon het de nederlaag ten gevolge hebben; dit begreep de kapitein. Zijn hoogvereerde beschermers en vriend lag daar zielloos en bloedend neer. Maar, zijn smart bedwingende, voer hij voort te bevelen en te handelen, als volgde hij slechts de commando's van den vlootvoogd. En toen, door Tromp's beleid, de zege bevochten was, eerst toen daalde de vlag van het admiraalsschip halfstok, om de ontzettende tijding aan de dappere zeerobben mede te deelen, wier wangen nog gloeiden van den zwaren strijd.

Na den dood van Piet Hein heeft Tromp een poos aan wal geleefd. De oorzaak daarvan lag ten deele hierin, dat „de Groene Draak” het Admiraalsschip, „uit gunst aan een ander gegeven (werd): 't welk Tromp zoodanig verdroot, dat hij de zee verliet en daarna zeker ambt omtrent zeezaken aan land bediende” 44).

Omtrent zijn leven aan wal verneemt men van den tijdgenoot

de beste getuigenissen 45) want „zijn manieren waren niet vreeselijk of rouw, gelijk de Inboorlingen van Neptuyn uit de onstuimigheid van de Zee gemeenlijk verkrijgen, maar tot alle beleefdheid genegen.” 24)

Wat dat „zekere ambt omtrent zeezaken” was; leert ons Thysius: „Maar hij is, terwijl hij uit de Zee was, niet alleen een bloot aanschouwer van 't land geweest, maar heeft ook de Zee altijd voor oogen gehad, en de Directie van des Scheeps-timmeragie, omtrent de Maze, met groote eer en naarstigheid bijgewoond.”

Veel later, nadat hij reeds een wereldberoemden naam verworven had (door den slag bij Duins) heeft de *Luitenant-Admiraal* Tromp een poging aangewend om Kommandeur van Den Briel te worden. Dit geschiedde in het najaar van 1647. Wat Tromp daartoe bewogen heeft, weet ik niet. Ik vermoed, dat hij met het oog op den aanstaanden vrede, waarvan de onderhandelingen reeds zoo lang traineerden, een andere betrekking heeft willen zoeken. Uit zijn kinderjaren toch herinnerde hij zich het sluiten van het Bestand, en hoe toen zijn vader en vele andere kapiteins gelicentieerd waren geworden. En kon hij voorzien, dat juist *na* dien vrede de groote oorlogen ter zee een aanvang zouden nemen!

Doch „de poging, door Tromp aangewend om de betrekking van Kommandeur van Den Briel te erlangen, was vergeefs. Bij besluit van 9 December 1647 werd door Zijne Hoogheid (prins Frederik Hendrik) aangesteld Frederik van Lyer.” 46)

Zulk een tijdelijk heimwee naar het rustige burgerlijke leven schijnt bij meer dan een zee-overste voorgekomen te zijn.

Ook M. A. De Ruijter heeft eens bijna het burgerlijke leven boven het leven ter zee verkozen 47) en een dergelijk verschijnsel komt ook voor in het leven van Witte Cornelisz. de With. 48)

VI.

Nu komt als vanzelf een andere vraag bij ons op. We hebben in het avontuurlijke leven van onzen held telkens en telkens weer hooren getuigen, hoe gezien en geacht hij was

bij zijn meerderen. Doch hoe dachten zijn minderen over hem? Het is toch een eigenaardigheid, dat bij tijdgenooten vooral het oordeel van meerderen, bij het nageslacht óók het oordeel van minderen gewicht in de schaal legt. En niet vaak voorkomend is het geval, dat beider oordeel eenstemmig gunstig luidt. Tromp nu behoort bij die uitzonderingen. Zullen we straks zijn politieken tegenstander Jan de Witt, die toch eigenlijk zijn meester was, hooren klagen over den dood van Bestevaër — en Jan de Witt was er geen man naar om zelfs in een lijkrede iets anders te zeggen dan hij dacht — we zien een wolk van getuigen opgaan, waar wij de matrozen der 17^e eeuw — zijn ondergeschikten — oproepen om te spreken over hun geliefden Admiraal. We spreken van Jan de Witt, omdat we als tegenstelling, en daarom alleen, in herinnering brengen een getuigenis van een der lijkschenders — hoe anders zullen we de lieden noemen, die hun wraak koelden aan de ziellooze lichamen der ongelukkige, miskende De Witten? — de getuigenis van een oud-matroos van Maarten Harpertzoon Tromp. Wie, om ook ons volk in zijn beestachtigheid te leeren kennen, de walging heeft aangedurfd om de beschrijving van de mishandeling der lijken te lezen, die Wagenaar haast te uitvoerig geeft, weet, dat een matroos uitschreeuwde: »dit zijn de schelmen, die geen Vloot tegen Kromwel in zee wilden brengen; maar den ouden Admiraal Tromp zoo deerlijk vermoorden lieten.” 49)

Het schijnt meer dan overbodig te herhalen, dat wij het bovenstaande slechts om den wille der tegenstelling aanhaalden. Maar het zou ons werkelijk spijten, indien daardoor tot den lezer alleen de ruwheid van het zeevolk dier tijden sprak. We zouden liever een weinig sympathie, haast zeiden we: een klein weinig gevoel voor het lot van Janmaat willen opwekken. Ferme kerels waren het, die Hollandsche zeelieden, kloeke lieden, die, slechter uitgerust dan de Engelschen, wonderen van dapperheid hebben verricht. Maar welk een leven moesten zij leiden! Onder welk een strenge krijgstucht stonden zij! 50) Als het op den vijand losging, dan was het dagen en dagen achtereen in de kleeren blijven. Slapen konden de maats, en een zeeman slaapt onder alles! Maar zelfs de schoenen mochten niet van de voeten. 51)

Vergeet daarbij niet, dat al onze oorlogsschepen natuurlijk ook zeilschepen waren. Janmaat was oorlogsmatroos; ja, maar het werk van een koopvaardijmatroos — de *bezigheden* of *bezig-hedens*, zooals dat eeuwig in de weer zijn in zeemanstaal heet — was ook niet vreemd aan hem.

Wie zulke mannen, onder ijzeren en nog eens ijzeren krijgstucht levende (52), een goed woord geeft — niet zulk een, dat iets in zich heeft als een valschen klank... omdat het een afdalen is, dat eer verkoelt dan verwarmt; maar een mannenwoord van iemand, die mee weet te leven, omdat hij zelf in die kringen heeft geleefd; een woord dat *boven* hen is en toch door hen verstaan wordt, omdat het, als het volkslied, *uit* het volk en toch *hooger* dan het volk is — die zal hun vriend, hun vader zijn.

Niet de eerste de beste echter vermag dat. Daarvoor moet men eigenschappen van gemoed en verstand bezitten, die niet alledaagsch zijn. Want het hart moet mede kunnen lijden, en dat kan het *dan* alleen waarachtig opbouwend, wanneer het *zelf* veel geleden heeft. Maar, en hierin vooral is het zwaartepunt gelegen, het verstand moet weten, waar de grens is.

Het scheepsvolk had Tromp lief; het noemde hem Bestevaër, hij noemde hen zijn kinderen. Maar als prof Thysius dit mededeelt, haast hij zich er aan toe te voegen, dat „hij zijn ontzag geheel wist te behouden.”

Waardoor? Waarin bestond dit geheim van Maarten Harpertszoon Tromp?

Och, we kennen het allen. Het is zelfs een wachtwoord *onzer* eeuw. Alleen... we *handelen* er liefst niet naar!

Maar daarom heeft het voor ons, arme kinderen der stervende negentiende eeuw, die met al ons altruïsme — ik bedoel de leer ervan! — meer gewoon raken aan het ontploffen van dynamietbommen dan een zeventiende-eeuwer aan de doffe slagen van de ijzeren stang op de ledematen van den op het rad uitgestreken misdadiger — daarom juist heeft het voor ons meer waarde, als we dat geheim hooren verklappen door een zeer rechtzinnig hoogleeraar uit dien allesbehalven zachten en milden tijd, waarin ons heldentijdperk ligt. Daarom pakt het ons, wanneer we uit zulk een mond hooren, dat door

zachtheid en vriendelijkheid, door „minnelijkheid” het wonder werd volwrocht.

Want — zoo leert prof. Thysius ons — en zijn woorden zijn als voor alle eeuwen: „het zeevarende volk is door

harde strengheid niet wel te bewegen, maar integendeel zal bij haar door liefde, ontzag gemaakt worden.”

Dit is een deel van het geheim.

Maar het geheele nog niet!

Stel u Tromp niet voor met een witte das en zwarten rok en een medelijdend lachje op het ge-
laat.

Een ziekentrooster valt niet bijster in den smaak van Janmaat!

Neen! Tromp was door en door een zeeman, die niet alleen bevelen kon, maar als het noodig was de handen uit de mouw

Lt. Admiraal Maarten Harpertsz. Tromp.

kon steken. Hij was „den ouwe”, naar wien alles heenkeek als het er bruinde. Hij was het, die altijd ongedekt in het midden van den strijd op de gevaarlijkste plaats 53) van het geheele schip stond, maar... die toch geen waaghals was; 54) die, als later De Ruijter, volgens een plan, een taktiek handelde, waaraan men zich zelfs door ongunstigen uitslag niet in twijfel gebracht, met hart en ziel vol vertrouwen overgaf. Hij was —

de Engelsche geschiedschrijver getuigt het — de man die een theorie, een school wist te fondeeren. Maar hij was ook en vooral de man der practijk.

En als zoo'n man tot Janmaat kwam met een woord uit diens eigen woordenboek, dan ging het eerlijke, ronde zeemanshart als vanzelf open.

De Vice-Admiraal Witte Corneliszoon de With, geboren te Brielle in 1599, gesneuveld bij Elseneur in 1658, begraven in de Sint-Laurenskerk te Rotterdam.

Dat arme bootsvolk der 17^e eeuw, het was zoo vaak slachtoffer. Maar . . . daarom wilde het nog niet als vee behandeld worden! Dat toonde het eens, toen het voor een norschen admiraal niet vechten wilde. Deze norsche admiraal was Witte Cornelisz. de With, een door en door stoutmoedig man; zeker. Maar „zijn groote gestrengheid en onbesuisde gramschap tegen

het scheepsvolk . . . deden hem niet slechts die toegenegenheid missen, welke Tromp in zoo ruime mate bezat, maar boezemden aan velen een onverwinbaren afkeer tegen zijn persoon in". 55) Toen Tromp in ongenade was gevallen (waarover later) werd Witte met het opperbevelhebberschap belast. Maar kort voor een gevecht met de Engelschen had hij al ondervonden, hoe gehaat hij was, „toen de schepelingen van het voormalige (d. i. Tromp's) Admiraalsschip, niet alleen weigerden hem aan boord te nemen, maar zelfs dreigden hem in den grond te schieten". Ja, dezelfde getuige verzekert, dat gedurende het gevecht verschillende schepen, evenals het Admiraalsschip, weigerden hem als bevelhebber op te nemen.

We geven dadelijk toe, dat uit dit geval met Witte Cornelisz. de With verschillende gevolgtrekkingen kunnen worden gemaakt. Men kan het aanhalen als een bewijs voor de rivaliteit tusschen Hollanders en Zeeuwen, omdat, volgens het gevoelen der laatsten, Jan Evertsen de opvolger of plaatsvervanger van Tromp had moeten zijn 56). Men kan het ook aanhalen als een bewijs, dat, mocht de krijgstucht streng zijn voor Janmaat, zij dit in wat mindere mate geheeten kon worden voor de kapiteins. Maar wanneer wij bedenken, dat Tromp een vijftiental jaren ook de Zeeuwen aangevoerd heeft zonder Admiraal van Zeeland te heeten, dat hij onder de kapiteins ook heftige vijanden telde, die er zich echter toe moesten bepalen, den man, dien zij benijdden, omdat hij, zoo niet van hun mindere dan toch van hun gelijke, hun meerdere was geworden, in schotschriften te belagen — dan mogen wij met de wetenschap, dat nooit ofte nimmer iets dergelijks met Tromp is voorgevallen, uit het geval met Witte Cornelisz. de With ook de gevolgtrekking maken, dat het niet alleen vleierij was, wanneer schrijvers dier dagen van Bestevaers vriendelijkheid gewaagden.

Vleierij?

Wij zullen weldra hooren, hoe Tromp beschimpt en gesmaad is. Welk man van karakter heeft geen vijanden? Maar thans willen wij nog even het oor leenen aan de verzekeringen van getuigen, die tijdgenooten van hem waren of niet zoo heel lang na hem leefden. En het doet ons genoeg er een te hooren mededeelen, dat de Admiraal volstrekt niet met drukke beweeg-

lijkheid een soort van populariteit onder zijn inferieuren zocht te verkrijgen. Eenvoudig toch en eigenaardig heet het: „Wat zijn zachtmoedigheid en stillen omgang met zijn volk, alsmede zijn andere deugden aangaat, daarvan weten zijn bekenden meer te spreken dan wij schrijven.” 57) En dat, zooals wij mededeelden, Tromp door en door een zeeman was, „een peckbrouck,” zooals het straks te behandelen schotschrift dat smalend uitdrukt, dat leeren wij van *Joris* uit een in het jaar 1653 verschenen Samenspraak, 58) van *Joris*, die gehoord had, dat „de nieuwe baas” 59) alle dagen wel een schoon hemd en alle weken wel twee schoone lakens „van doen” had, en, verbeeld u, vier knechts en twee koks mede naar zee zou nemen, zoodat *Joris* nu terecht vermoedde, dat Janmaat heel raar zou opkijken, als hem uit de kombuis de vreemde reuk van gebrad in den neus kwam. Te drommel! Bestevaër Tromp was niet gewend om in zee met lakens te slapen, „die kroop slechts met zijn onderkleeren in de kooi, gelijk de Bootsgezellen gewoon zijn: Hij had maar één knecht die op hem paste, en dien hij dan nog tot andere dingen gebruikte. Hij had ook maar één kok, die voor hem zelden anders dan Scheeps-kost schafte. 60)

En waar wij thans voorloopig afscheid nemen van dien „oprecht Hollands Zeeman,” hem dankende voor zijn voorlichting, die we straks maar al te zeer zullen noodig hebben, daar zeggen wij ten slotte met volle instemming een ander schrijver na, als de les, die er uit Tromp's handel en wandel getrokken kan worden, en wij wenschten wel, dat die woorden krachtig bleven spreken tot het nageslacht dier roemrijke Hollanders:

„t Is de ware geaardheid der vrije Nederlanderen, dat zij uit dwang niets, maar met vriendelijkheid alles willen doen, ja, meer doen, dan zij beloven.” 61)

VII.

Het roemrijkste wapenfeit van den admiraal Maarten Harpertsz Tromp vóór den vrede van Munster is wel de slag bij Duins. We hebben ons eenmaal voorgenomen om van gevechten zoo weinig als mogelijk is te spreken en we zeggen volgaarne met

den schrijver der reeds aangehaalde Gids-studie: „Geen dier wordt er gevonden, dat zich laat africhten, om in massa, op bevel van een ander, zich aan zijn eigen natuur- en *soortge*-nooten te vergrijpen. Zoo dol en dom — is alleen de mensch!" 62) Toch heeft, we moeten het erkennen, die slag bij Duins veel aantrekkelijks voor het groote publiek, waartoe wij ons, ten opzichte der juiste waardeering van zee- en landgevechten, gaarne rekenen. Zoo'n Tromp, die met een 12 à 13 tal scheepjes 63) de kolossale vloot van Spanje alvast aangrijpt, zoo'n onversaagde De With, die evenals de niet minder koene Banckert, op de seinschoten des admiraals komt aangezeild en zonder iets ter wereld om de meerdere sterkte des vijands te geven er maar op los gaat — ze trekken ons onwillekeurig aan. En dan die beweging in den lande; die masten, welke als vanzelf groeien; dat scheepsvolk, dat als het ware in de schepen uit de lucht komt neerduikelen; die Noordzee vol blanke zeilen, wapperende wimpels, vol vroolijk gerucht van jonge, opgeruimde maats — wel, we zouden geen schepsels vol menschelijke zwakheid moeten zijn als wij bij het gewagen van zulk een energie niet een beetje fierder het hoofd ophieven. Mijn hemel, onze latere geschiedenis is zoo vervuld van een oude-mannengeest, geeft op zooveel bladen vragen als „*zouden* we wel?" „*zouden* we wel heusch?" te lezen, dat we met plezier onzen oolijken Janmaat naar Duins volgen. Maar pas op! Want ge loopt gevaar even als zoo'n alles behalve fijne kwant ondeugend met het oog te knippen, wanneer de Spanjaard, die niet vechten durft, die de kans met de van dertien tot een honderdtal aangegroeide Hollandsche schepen liever niet wil wagen, voorgeeft zijn stengen te Dover gelaten te hebben.

„Bijlo, maat! dan zullen wij ze voor je halen!"

En als de Spaansche Don *nog* uitvluchten zoekt en zoo iets mompelt als van gebrek aan buskruit, dan klinkt het spottend, terwijl een lachje van leedvermaak zich om de lippen krult:

„Wel, m'n beste maat, maak geen complimenten; we zullen deelen, op z'n zeemans!"

Doch dit alles is meer dan bekend. Ook, dat John Bull zijn tanden toonde. Want „Pennington was nu met *zeventien* Koningsschepen uitgekomen, en verkondigde, dat men zich,

ter wederzijden van vijandelijkheden had te onthouden Dat hij, die zich er het eerst aan schuldig maakte, de vijand van Groot-Brittanje zou zijn, en als zoodanig behandeld worden." 64)

Nu schijnen de Spanjaarden bepaald geloofd te hebben, dat de Engelschen hen zouden helpen. Zij gingen zelfs zoover — en misschien is dit niet zoo algemeen bekend — dat zij op een sloep schoten, waarin Tromp zelf zich bevond. Een Hollandsch matroos werd gedood, en nu werd diens lijk als corpus delicti door de Hollanders aan den Engelschen admiraal gebracht. 65)

Triomfantelijk werd de zegevierende admiraal in het Vaderland ontvangen. Door „treffelijke geschenken," zooals Wagenaar zich uitdrukt, werd zijn dapperheid beloond: in Januari 1640 werd hij Ridder der Orde van St. Michiel en „door den Koning van Frankrijk, Lodewijk XIII met een nieuw wapen begiftigd." 66) Maar — wat zijn benijders wel het meest in de oogen stak — hij trouwde „een rijke Juffrouw met veel goed."

Deze „rijke Juffrouw" heette Cornelia Berckhout, en het huwelijk werd ten jare 1640 te 's Gravenhage voltrokken. Zij was „een Raets-heere dochter, haer vaertje was van Munnickedam, en placht inden Haegh op de Vijverberghe te wonen, en haer moertje was van Delft vande beste van 't Stee."

Ongeveer dezen tijd moet de venijnige brochure verschenen zijn, waarop wij reeds gezinspeeld hebben, en waaraan wij bovenstaande bijzonderheden omtrent die „rijke Juffrouw" ontleenden. 36) Wat ook zoo'n Maarten Harpertsz. Tromp zich verbeelden zou! Dat was me admiraal: ja, God betere 't, door zijn mooi-praten en zijn flikflooiën, door zijn „Lammertongetje", en vooral omdat hij de dominees op zijn hand had. Want die heeren predikers zouden het wel voor hem „rondschieten". De veinsaard, die wist van handjes-geven en van broeder en „vriendkens" zeggen! Het ging met hem als met Reintje de Vos toen deze zich in een monnikskap gestoken had. „Toen was de vos een degelijk gezelschap en niemand durfde iets van hem zeggen, want 't was een broeder van de Kap, en de andere dieren ontvingen dagelijks zijn zegen, gelukkig was hij, die zijn afteekening in zijn hol hadde, anders was men een ketter en geen goet Patriot."

Men had hem eens moeten gezien hebben „inde Coets-waghen” toen hij trouwde! Hij leek wel een „Noortse-Beer!”

„Nu,” zei Griet Smeers, „t zag er met Maarten vóór 20 jaar al heel anders uit!”

„Of het!” antwoordde Trijn Jans, „ik heb Martens allang gekend, en zijn vaar ook wel, die was Trompetter in Den Briel, en daarna werd hij Kapitein op een buisconvoyer, en zijn moer waschte de maats d'r hemden, en steef de kragen om geld, en toen Maarten nog jong was, liep hij tot Rotterdam, met een schootsvel voor, en was een timmermansjongen: en deze vent wil met geweld adel wezen, daar hij altijd mede placht te spotten!”

O, Griet Smeers wist nog meer. Maarten's moer had nog vóór twee jaar voor de menschen gesteven en zijn zusters deden het nog. En zijn jongens plachten zoo scháloos rond te loopen, of zij bedelaarskinderen waren. Wat een mensch al niet beleven moest! Dat rijdt me in wagens, dat is gekleed in zijde en satijn.... en dat wil niet eens de drieduizend gulden betalen, „die zijn moer van zijn zaligen vaar nog wel schuldig” is!

Ja, Maarten was van „zulken volkje,” in zulk „een mooi geslacht” kwam nu die „haagsche Juffer.” Hm.... begrijp-je niet *waarom* dat zieltje, dat zich dag en nacht de oogen rood weende, in zulk een rare familie kwam? Niet, heusch niet? Och ja, je bent misschien als Marinus Crijnsz. uit onze *t Samen-Spracck* nog wat „te jongh om alle dinck te weten,” maar als je werkelijk een „frisch jonkman” bent, en bijgeval ter zee vaart, heeft Trijn Jans u nog wel een goeden raad te geven. Je moet maar mooitjes ter kerk gaan, en niet één preek verzuimen, en dan zult gij in de kennis van de Heeren komen, die zullen je wel recommandeeren om Kapitein te worden. En dan kun-je een dochter van een dier Heeren trouwen, of de meid wel, als....

Maar we zouden vergeten, dat we tweehonderdvijftig jaren later leven, en dat men thans geen kapiteins maakt, „dat maar snijders, wevers en zulk volk zijn!”

Hoe menigeen van de 19^e eeuw zal verbaasd zijn, als hij van dit laag neerzien hoort gewagen in een eeuw, die hem daarvoor te groot leek. Ja, ziet u, iemand moet de gal wel overloopen. Want het is juist om een Maarten Harpertsz.

Tromp, dat de eerzame lieden uit onze *'t Samenspraeck* tot zulke schimperijen moeten komen. Want Maarten is in zeeken zin een afvallige. Hij was juist zoo hoog geklommen, omdat men het ter zee nu eens wilde probeeren met iemand, die geen jonker of zoo iets was. Men wilde een pekbroek⁶⁷⁾ hebben. En nu men er een had, was hij „een gemaakte jonker” geworden, die nu alle gelegenheden opzocht om maar stillekens aan wal te blijven.

Och, moed had er nooit in Maarten gezeten! Toen hij nog maar kwartiermeester was onder Moy Lambert en voor

Cornelia Berckhout, derde vrouw van Maarten Harpertsz. Tromp.

Algiers in Barbarije lag, was het eens geschied, dat men op het schip schoot met den steenen kogel, die „noch voor d'Admiraliteytshof tot Rotterdam hanght.” Maarten stond juist aan 't roer en hij kreeg een stuk van een plank tegen het achterlijf. Dadelijk liet hij het roer los en liep tot voor in 't galjoen, en, hoewel hem net zooveel deerde als u of mij, riep hij maar :

„Ik ben dood, ik ben dood!”⁶⁸⁾

Wilt ge Jan Slomp tegemoet voeren, dat Maarten toen nog wat jong was, dan zal deze „oudt varent Man” u antwoorden, dat „de Couragie” niet „metten ouderdom” komt, en hij zal u

gaan bewijzen, dat het al geluk maar geen de minste verdienste bij Tromp was.

En als hij dit alles daghelder heeft aangetoond, zal hij u het laatste greintje achting, dat ge nog in uw borst voor Maarten koestert, ontnemen. Want, ziet ge, Tromp was een geldduivel. Hij sliep met de Directeuren, die de leverantie van de eetwaren hadden, onder één deken. Zelf was hij Directeur geweest, en toen had hij brood „van verdrongen tarwe voor de Oorlogsschepen” laten bakken. Want, moet-je weten, zijn zwager is bakker in Den Briel; 69) dien liet hij van dat goedje bakken en bracht het zelf „voor een daalder op 't honderd, meer in rekening, dan het de Bakkers tot Rotterdam presenteerden te leveren: en van het ordonnantie koopen, dat zou Kapitein Juyn-bol, tot Rotterdam, kunnen zeggen.”

Ha! daar hebben we eindelijk een naam, die ons op het spoor zal brengen van de personen, die zulke verschrikkelijke beschuldigingen naar het hoofd van Bestevaër Tromp slingerden, en die, voor het minst, aan het slot van dit schotschrift hun naam hadden mogen plaatsen.

Ze mochten anders die namen wel doen hooren, want ze zijn met roem bekend in onze Vaderlandsche Geschiedenis. En daarom is het eigenlijk maar goed, dat ze niet onder een schotschrift staan, al zijn ze aan dergelijke schotschriften niet vreemd. Neem het dan niet te hoog op, als gij hen een onzer nobelste figuren ziet zwart maken. Bestevâer Tromp nam het ook zoo hoog niet op: „die lachte daar dan eens om, en zeide, *Wat mogen deze menschen al woelen*, en was alzoo veel daarover ontsteld als Berg of Toren, daar een kind een steentje tegen aan gooit.” 58) Gij kent immers de groote kinderen, die Troje gingen belegeren, en die door Homeros onsterfelijker gemaakt zijn dan de „eeuwige” goden? Duld dan ook in de helden uit ons heldentijdvak, in die kloeke, alles wagende zeerobben met hun jongenshart, veel licht en veel schaduw.

Maar — ik vraag u dit voor de benijders van Bestevâer: voor hemzelve behoef ik dit niet te doen....

Een twaantal jaren na het verschijnen van het schotschrift, toen al die dingen „al oud” waren; en „die nijldige menschen meest dood,” — mijn hemel, in dien tijd gebeurde er in tien

jaren te veel dan dat men zou blijven zaniken over een paar ellendige praatjes! — verscheen er weer een dialoog over de zaken van den dag: „*Een Praatje over den Ouden en Nieuwen Admiraal*” waarin *Joris* en *Govert* aan het woord waren. Joris haalt „die oude dingen” nog eens op. Het is u wel bekend, zegt hij, dat voor drie- of vier-en-twintig jaar „Pier Heyn” doodgeschoten werd, en dat Admiraal Jonkheer Philips Van Dorp in zijn plaats benoemd werd, en die maakte het zoo slecht met zijn „Landgangers” 70) dat hij veel koopvaarders liet nemen. Tromp echter, die op Piet Hein's schip kapitein geweest was, en nu zelf een schip had, meende, dat hij als een goed patriot niet alleen 's lands gage moest trekken, maar ook daarvoor wat *doen* moest. Hij maakte zooveel prijzen, dat Van Dorp en de Vice-Admiraal Liefhebber en kap. Juynbol en anderen daarvan jaloersch werden. Eens geschiedde het zelfs, dat Tromp, die twee Duinkerker kapers achterna zette, door Liefhebber geseind werd terug te keeren. Tromp moest gehoorzamen, maar deed het met onwil. Daarover bracht Liefhebber bij de autoriteiten zijn beklag in, en toen Tromp door eenige Heeren over dit geval kwalijk bejegend werd, legde hij uit spijt, „van dat hij niet en mocht doen, als een eerlijk man toe staat,” zijn degen neder en verliet 's Lands dienst.

Eenigen tijd daarna werd hij een der Directeurs „over vijf schepen van de Maze, daer van den *Admiraal Dorps Schip* er een was.” Toen leefde de oude wrok weder op, want Van Dorp kon niet lijden, dat Tromp hem zoo in de kaart zag, „alzoó hij en zijn volk, zijn betalingen door handen van Tromp kreeg. Dit zoo nu een wjl tijds geduurd hebbende, en de Admiraal Dorp ter Zee niets uitrichtende, werd afgezet, en het Luitenant-Admiraalschap ter Zee, werd geoffreerd en gepresenteerd aan onzen Tromp, ten tijde als hij nergens minder na dacht, als na dat Officie. Dit baarde zulk een spijt en nijd in velen, voornamelijk in Dorp, Liefhebber en anderen, dat zij daarover, alsof zij met den Duivel compact hadden gemaakt, alle vileynieën en vuiligheid die zij konden verzinnen, tegen hem uitspogen, om hem in den haat van Groot en klein te brengen: Al zijn daden wierden op het nauwste bespied, was er iets, zelfs in groote Zeeslagen geschied,

dat niet naar hun zin was, dat werd met alle bitterheid en scherpheid gehegeld, overgehaald en kwalijk geduid, zij schreven en lieten drukken, verscheiden vileyne boekjes en paskwillen, die zij met zoo schendige leugens vulden, dat ieder, die ze gelezen heeft, lichtelijk konde oordeelen, door wat geest deze guiten gedreven werden."

En nu noemt Joris verschillende zeeslagen op, waarvan „al de wereld bekend" is, hoe Tromp er zich in gedragen heeft, en hij haalt het oordeel aan, eenmaal door den strengen, „Piet Heyn" over Tromp geveld, hij deelt mede, hoe er ook onder sommige edelen en krijgshoofden te land een groote „belgzucht tegen hem" ontstond, omdat zij meenden, dat men hen gepasseerd had voor een ambt zoo hoog als dat van het Admiraalschap, en . . . dat wel voor een man, van wien men kwalijk wist, waar hij van daan kwam, een man van zulk een geringe afkomst als Tromp. En omdat wij het met Joris volkomen eens zijn, dat de rechte adel, „te weten: Manhaftigheid, kloekmoedigheid en Couragie" *niet* aan Tromp's geslacht ontbrak, herhalen wij zijn woorden niet verder, maar vernemen alleen nog met belangstelling, dat Tromp, in plaats van door het befaamde huwelijk met die „haagsche Juffrouw," en door zijn ridderschap en zijn wapen, een van die parvenu's te worden, die, naar „*de Fliegende Blätter*" ons verzekert, nog heden ten dage niet nalaten iets van het eeuwig komische in het eeuwig tragische te brengen — altijd *de zeeman* is gebleven, hoe vaak hij in Haagsche kringen moest verkeerren.

„Kwam hij dan in Den Haag," zoo vertelt ons Joris, „daar hij iemand van de Heeren moest spreken, zeilde hij recht door Zee, hij wist van geen Hoofsche Complimenten, noch van Haagsche draaijerij, wat hij zeide, dat meende hij, zonder iemand naar den mond te praten."

Wel . . . Griet Smeers uit het Schotschrift had toch zoo geheel en al geen ongelijk, toen zij Maarten Harpertszoon Tromp, den vader van dien Cornelis, die zelfs aan het hof van Lodewijk XIV de Hollandsche zeeman bleef, een „Noortse-Beer" schold!

VIII.

We hebben ons bij deze pamfletten zoo lang opgehouden, omdat zij op zulk een eigenaardige wijze getuigenis afleggen van den geest des tijds. Het schotschrift te weerspreken zou ons thans te ver van den weg afvoeren. Want, sprekende over den geest diens tijds, mogen wij dien tijd zelven niet vergeten.

Dien tijd — noch de schrijver of de schrijvers van het eerste, noch die van het tweede pamflet vermochten hem te doorzien. Want zij waren kinderen van dien tijd. Dat er een wereldzon ter kimme neigde . . . o, ieder Hollander wist, dat het met Spanje's macht gedaan was. Maar in het opgaan van een nieuwe vergiste men zich deerlijk.

Wie had het geloofd van de twee kampioenen om de heerschappij der zee, wie van de zeehelden van Engeland of Holland hadden het toegestemd, dat zij in dien tweestrijd twee krachten vernietigden, die vereend zich hadden moeten keeren tegen Frankrijk?

Zelfs Frankrijk, verdeeld en verscheurd door binnenlandsche troebelen, zoo klein en kinderachtig, dat zij niet eens den naam van burgeroorlog verdienden, zelfs Frankrijk zou het niet geloofd hebben.

Wie zich met Tromp's leven bezig houdt, moet deze kentering in de Wereldgeschiedenis daarom buiten zijn portée houden. Als de kinderen dier tijden moet hij alleen hart en ziel hebben voor datgene, wat na den slag bij Duins langzamerhand aller „Dencken und Streben” in beslag begon te nemen.

Want nog een andere beteekenis voor ons Vaderland had die slag bij Duins. Ja, Tromp had daar aan Spanje den heerschershaf ter zee ontrukkt. Maar een andere strijd, die voor ons een levensstrijd zou worden, werd op die reede niet uitgevochten. Dat was de strijd over de al of niet vrije zee.

Het bestek en de strekking van dit opstel laten niet toe, hier anders dan er zeer vluchtig over heen te glijden. Alleen: in een leven van Tromp *mag* het niet buiten beschouwing blijven.

Kon een natie een deel van de zee als deel van „het Rijk” beschouwen?

„Ja!” zeiden de Denen, en sloten de Sont voor alle natiën,

die, door weigering van de betaling eener schatting voor elk schip, dat door de Sont voer, dit recht der Denen ontkenden.

„Neen!” zeiden de Zweden en de Polen en de vrije Steden aan de Oostzee, overschot der oude Hanseaten. En het was hun een lust te vuur en te zwaard tegen dat verschrikkelijke recht te velde te trekken, hetwelk zij vrij zeker zelve als *het* recht der rechten in toepassing hadden gebracht, indien de Sont hunner ware geweest.

En de Nederlanders?

Wel, die zeiden „ja!” tegen de Zweden en tegen alle vijanden van Denemarken, en trokken zelfs het zwaard om deze verheven leer te verdedigen.

En ze zeiden *ook* „ja!” waar het hun dierbare Oost gold. Het gebied van den Gouverneur-generaal strekte zich óók uit over de zeeën der eilanden-wereld. En den vreemdeling, die het wagen durfde dit Nederlandsch Eden te naderen, werd een krachtig „Retro, Satanas” toegeroepen. Zelfs Le Maire, een Vlaming, een Nederlander, heeft het ervaren, hoe door en door overtuigd de O.I. Compagnie van de waarachtigheid dezer leere was.

Maar . . . de Advocaat dier Compagnie, die „met macht van redenen in Engeland gaat betoogen dat de Hollanders bevoegd zijn in de Molukken juist datgene te verrichten wat zij schennis der Vrije Zee noemen, wanneer de Engelschen in Europa het nadoen,” — 71) Hugo De Groot n.l. doet in zijn *Mare liberum* een krachtig „neen!” hooren, en de Hollandsche en Zeeuwsche haringvisschers, die op de kusten van Schotland en Engeland gingen visschen, zeiden het hem volmondig na.

En de Engelschen?

„Ja!” zeiden de benijders onzer welvaart, die ons hinderden en treiterden, waar ze konden, zooals alleen concurrenten dat elkaar kunnen doen, en ze eischten o. a. in het jaar 1637 van onze visschers door middel van hun oorlogsschepen dertig duizend gulden voor het recht om op de Engelsche kust te visschen en lazen met instemming het boek *Mare clausum* van hun landgenoot Joannes Seldenus, er de schouders over ophalende, of al onze Staten den advocaat Dirk Graswinkel, die er een wederlegging op schreef, een jaargeld van f 500 toelegden. 72)

Wie er in zijn schik was en zich van blijdschap de handen wreef, was wel de Koning van Engeland, die zooveel geld noodig had en het van jaar tot jaar al moeilijker wist te verkrijgen. Nu was er een heerlijk voorwendsel voor een belasting gevonden. Wat kon billijker en nationaler schijnen dan een belasting, het Engelsche volk opgelegd, om, zooals de Koning zeide, het recht van Engeland over de zeeën met kracht van wapenen te handhaven?

En . . . wat was me daar nu bij Duins geschied!

Daar hadden die *dam'd Dutchmen* niet alleen een vloot aangetast *in* de wateren, maar zelfs op de kust van Engeland! Karel I rekende zich dan ook zeer gehoord, iets wat den Hollanders wel aan het hart zal gegaan zijn! Want gelukkig stelde het Engelsche volk bijster weinig vertrouwen in zijn Koning. Hij had nu al zooveel jaren zonder Parlement geregeerd en met Strafford, of juister gezegd: door Strafford, zoo precies andersom de wetten van *Old-England* opgevat als zijn morrende onderdanen, dat de laatsten zeer geneigd waren *wit* te noemen, wat Zijne Majesteit *zwart* heette te zijn. „De gemeente in Engeland,” zegt Wagenaar zeer eigenaardig, „schijnt er niet rouwig om geweest te zijn.” Ja, hij gaat nog verder. „Ook meende men,” zegt hij, „dat de Koning om geen meerder misnoegen te verwekken onder 't volk, de Spaansche vloot door zijn schepen niet had willen doen beschermen.” 73)

Doch dit alles mocht waar zijn, de slag bij Duins reikte — als ik mij zoo eens mag uitdrukken — *over* den vrede van Munster heen, de hand aan onze groote en verschrikkelijke zeeoorlogen met Engeland.

En, of het werk zoo spreken moest, de persoon, die in 1639 bij Duins de scheede wegwierp toen het zwaard getrokken was, kreeg in 1652 de schuld van de vredebreuk met Engeland. Maarten Harpertsz. Tromp, die in 1639 met eer en lofsuizingen overladen werd, omdat hij had doorgetast, werd om dezelfde reden in het jaar 1652 door velen in den lande met niet al te vriendelijke blikken begroet. Want *hij* werd gehouden voor de man, die een doos van Pandora geopend had, op wier bodem ternauwernood de hoop was achtergebleven.

Het geval is bekend. Onze vlag moest de Engelsche vlag

salueeren, en zoo telkens en telkens erkend worden, dat Engeland de heer der zee was. Onze regenten berustten erin; zij hadden te veel koopmansbloed in de aderen om al te zeer te hechten aan uiterlijkheden, die meer den vorm dan het wezen schenen te betreffen.

Maar voor den zeerob was het een hard geval die vlag te doen dalen voor den Brit. Wel heette zij sedert korten tijd de *Statenvlag*, en . . . nu ja, *die* kon wel een stootje velen! Maar . . . maar de *Prinsenvlag* werd zij toch weer, als zij gehoond werd, die driekleur, dat symbool van het kleine Vaderland. En toen dät geschiedde, ja, toen heeft de admiraal, die haar heel zijn leven trouw was gebleven, die haar verkoren had boven al de eer en heerlijkheid van het Oosten, die haar had zien neerhalen op het arme „eigen geladen koopvaardijschip” van den vermoorden vader, en zien sleuren door diens bloed — toen heeft Maarten Harpertszoon Tromp het niet *kunnen* dulden, en hij heeft geschoten, hij, de kalme, bezadigde man, bijna *te* kalm en *te* bezadigd voor de Achillessen van zijn tijd, toen heeft hij geschoten dwars door de Engelsche vlag heen! . . .

Volgens zijn instructie, om tusschen Duinkerken en Ostende zee te houden en vooral de Engelsche kust niet te naderen, had Tromp trouw gehandeld. Maar meer dan op hun Instructie dienden de Staten te vertrouwen op den Admiraal zelve. „Een Reeder,” zegt de ons reeds bekende Joris, „zal zijn Schipper niet belasten, dat hij zijn Schip zoude stranden, maar de nood doet het dikmaals wel doen.”

Zoo was ook hier de nood gekomen. Een storm was opgestoken, en niet meer de instructie der Heeren, maar „de Zeemanschap” van Tromp moest thans raad schaffen. Hij kon de vloot niet doen stranden op de Vlaamsche kust, zoo gevaarlijk met haar duinen en zandbanken. Om zijn schepen voor vergaan te behoeden, zette hij koers naar de Engelsche kust. En al woonde daar een bevolking, die den Nederlandschen zeeman niet welgezind was — toen Tromp den Engelschen Commandeur, die voor Dover lag, liet aanzeggen, „dat hij daar niet kwam, dan door den storm en nood gedreven zijnde,” kon hij gerust zijn. Want zelfs met den Koning van Spanje was vóór vier jaar afgesproken, dat, welke beperkende bepalingen men ook

mocht blijven handhaven voor oorlogsschepen in wederzijdsche havens, men een uitzondering zou maken voor die, welke „gedreven (wierden) door tempeest, ofte gedrongen (wierden) hetselve te doen door nood, om te schouwen de peryken van de Zee.” 58)

Alles had goed kunnen afloopen, indien Tromp niet gewaarschuwd was, dat er zeven straatvaarders in gevaar verkeerden door de Engelschen als goeden prys opgebracht te worden. Den vorigen dag waren zij door vijf Engelsche schepen aangevallen, maar deze waren afgeslagen. De Engelschen lieten echter hun prooi niet glippen, maar zonden om hulp naar Blake, die op de Theems lag. Tromp kon wel niet anders handelen dan de zeven straatvaarders ter hulp te snellen om hen veilig van de Engelsche kust weg te leiden, om daarna zijn plaats tusschen Duinkerken en Ostende weer in te nemen. Blake is intusschen „de Revier van Londen” uitgezeild op spoor van de straatvaarders, en zoo kon het wel niet anders of beide vlootvoogden moesten elkaar ter hoogte van Dover passeeren, Blake inwendig woedend nu de rijke buit hem ging ontglippen, Tromp inwendig blij, dat hij zijn Engelschen collega het vette brokje als voor den neus had weggekaapt.

Wie nu van de daaropvolgende kanonnade de schuld had, of Tromp wel spoedig genoeg salueerde dan of Blake te driftig was, laat ons na zooveel jaren vrij koud. Wie lust heeft hiervan de finesses te weten, kan daarover lectuur genoeg vinden. 74) Wij voor ons willen Tromp van de vredebreuk noch beschuldigen noch schoonpraten. Ja, als men met *Joris* ons toevoegt, dat de Staten zelve Tromp niet verloochend hebben, willen wij met Govert 58) antwoorden, dat „de Heeren Staten dit zoo wel een glimp zouden kunnen geven, omdat zij bij andere Koningen en Prinsen niet beschuldigd zouden worden, van dat zij oorzaak van dezen Oorlog zijn, of om eenige andere redenen, ons onbekend.”

Maar wij houden ons bij die haarkloverijen niet op, vooral omdat we weten, dat nu eenmaal de oorlog door de Engelschen gewild, door ons gevreesd werd.

We willen liever in heel die historie van het al of niet strijken der vlag aanleiding vinden om een ondeugentheid van Tromp

te vertellen, die hem, indien het mogelijk ware, nog meer het hart deed stelen zijner Oranjegezinde zeerobben. Want in zijn verklaring over de ontmoeting met Blake, spreekt hij, alsof het hart hem op de tong kwam van: *Prince* in plaats van *Staten*vlag.

De Staten van Holland konden hun oogen niet gelooven, toen zij zulk een ketterij ontdekten. Ze „noemden het een abuis en drongen er op aan, dat zulks veranderd zou worden; doch, zoo het schijnt, ontbrak hiertoe de gelegenheid, daar de meeste scheepsbevelhebbers in zee waren, en bleef dit dus zonder gevolg.” 75)

Juist om die bekende Oranjegezindheid van Tromp, heeft het oordeel van Jan de Witt over onzen zeeheld zulk een hooge waarde. Vijf dagen na den slag bij Terheiden (waarin Tromp sneuvelde) schreef de Raadpensionaris aan den afgezant Boreel: „Indien het God Almachtig niet beliefd hadde, dezen Staat door een ongelukkig schot te berooven van een zeeheld, wiens gelijke de aarde niet wel heeft gedragen en mogelijk niet lichtelijk in de toekomst zal zijn te vinden.” 76)

En — Jan de Witt, die onder een ternauwernood verborgen lachje der ervaren zeerobben in 1665 zelf het dieplood in handen zou nemen en de vloot in zee bracht tot verbazing dierzelfde ervaren zeerobben, daardoor bewijzende, dat uitloopen niet op tien streken van het kompas mogelijk was, zooals heel het zee varende volkje bezwoer, maar wel op acht en twintig, zooals hij, die toch *maar* een landrot was, beweerde, 77) Jan de Witt had er wel een weinig verstand van, wat een man als Maarten Harpertsz. Tromp waard was!

IX.

De eerste Engelsche zee-oorlog is wel aan ieder, niet geheel onontwikkeld Nederlander in vogelvlucht bekend. Het leven van onzen held, dat nog gedurende een jaar met de gebeurtenissen van dezen oorlog samengeweven was, mag dan ook als genoegzaam bekend verondersteld worden. Nog een enkel woord over zijn ongenade, de daaropvolgende ongewone geestdrift bij het uitrusten van een nieuwe vloot, en over zijn einde.

Als er ooit iemand door het ongeluk vervolgd is geworden,

dan is het wel Maarten Harpertszoon Tromp geweest in het begin van dezen oorlog. Groote toerusting en had men van onzen kant gemaakt en, wat meer zegt, daarop groote verwachtingen gebouwd, maar door stormweer en allerlei noodlottige omstandigheden heeft Tromp aan deze verwachtingen niet kunnen voldoen.

Een voorbeeld: Blake loopt met zestig schepen uit en zeilt om de Noord, Ascue ligt te Duins met dertig schepen. Het plan van Tromp is Ascue aan te vallen met geheel zijn macht, diens vloot te vernielen, en daarop Blake op te zoeken. Het is waar, Blake kon intusschen onze haringbuizen prijsmaken, maar 1°. Tromp wist niet beter of deze buizen hadden een wenk gekregen om naar Noorwegen te vluchten. 2°. kon hij Blake toch niet meer inhalen. 3°. zou zijn tocht naar het Noorden Ascue de vrije hand geven tegen onze koopvaardijvaarders, die in- of uitliepen, m. a. w. de handel zou stilstaan. 4°. kreeg Tromp het bericht, dat er Oostinjevaarders op den weg naar het Vaderland waren.

Zoo gezegd, zoo gedaan. Tromp zette koers naar Duins. Maar het ging al dadelijk niet vlot, want wind en weer waren niet dienende; ja, eindelijk belette een windstille hem alle handelen. In plaats van onmiddellijk de vloot of het smaldeel van Ascue te kunnen aantasten, moest Tromp dus het ellendigste doen, wat er in deze omstandigheden wel ter wereld voor hem was: wachten en nog eens wachten.

Maar terwijl Tromp wachtte, begonnen de reeders van de haringbuizen en de betrekkingen en familieleden der visschers datgene te doen, waarin de kinderen Israëls onder den goeden Mozes zulk een handigheid verkregen: te murmureeren. Het was hun ter oore gekomen, dat Blake jacht ging maken op de haringbuizen, en nu waren zij begrijpelijkerwijze zeer in angst. Mijn hemel, waarvoor had men een admiraal als Tromp, indien de Engelschman nu maar de vrije hand had tegenover de buizen! Hadden de visschers toch al niet genoeg te lijden van de plagerijen der roodrokken of hoe men de Britten anders geliefde te schelden? Er kwamen Oostinjevaarders naar het land, het verlies van deze zou zeer groote schade zijn, ... och, Heer ja, voor de groote mijnheeren! Zie-je, *daarvoor* moest

Tromp in het Kanaal blijven. Natuurlijk! Of de arme visschersmannetjes al hun gansche bestaan verloren, dat gaf minder. Als de grootelui maar buiten schot bleven! Die groote rakkers deden tegenwoordig maar alles wat hun in het hoofd kwam. Daar hadden ze zelfs na den dood van den Prins — als dat maar een natuurlijke dood geweest was! — geen stadhouder meer aangesteld. Als in de droeve dagen van Israël was men zonder Richter. En *toch* was er een. Een kind, ja! Maar: al is ons Prinsje nog zoo klein, alevel zal hij stadhouder zijn!...

Daar kwam men op de been in de visschersplaatsen, en de Heeren, die nog niet vast op hun kussen zaten, vreesden nu niets zoo zeer als dat, wat een later geslacht den Oranjewaaizin zou noemen. En zoo geschiedde het, dat Tromp, zelf een Oranjer, het stellige bevel ontving om Blake achterna te zetten en van de haringbuizen zooveel te redden als er nog te redden viel.

Bij dit alles verloor men natuurlijk uit het oog, dat en de Heeren en »het grauw," de beste stuurlii waren, omdat zij aan wal stonden, en dat zij op zulk een afstand noch het fijne van Tromp's tactiek konden begrijpen, noch hem den juisten raad geven, waar op zee alles van weer en wind afhankelijk was.

Wij twifelen er niet aan, of Tromp zou, indien er een fijn briesje was komen opzetten, dat hem voor Duins gedreven had, gedaan hebben, wat later Willem de Derde bij St. Denis deed, n.l. een poosje de beste stuurlii aan wal laten praten. Maar het is slechts een vermoeden, dat wij hier uitspreken. Want het fijne briesje liet zich wachten en met een bloedend hart stevende Tromp Noordwaarts.

„All right!" zei Ascue, kwam uit zijn schuilhoek te voorschijn, en dat kwamen nu alle Engelsche koopvaarders, die als de drommel van *deze* vrije zee profiteerden om den Atlantischen Oceaen op te zoeken en naar streken te varen, waar geen Statenvloot was; terwijl onze koopvaarders stilletjes thuis konden blijven. En voor Ascue kwam nu het gunstige briesje, waarvan hij gebruik maakte om onze arme Oostinjevaarders op te wachten en ze vriendelijk te verzoeken een reisje mede te maken naar Engeland.

Intusschen zeilde Tromp om de Noord. In welk een stemming

kan men zich voorstellen. Wat moest hij eigenlijk gaan doen? Wat Engelschen doodschieten en wat arme Hollandsche jongens laten doodschieten? O, was men slechts wat vlugger geweest, dan had hij bij het begin van deze expeditie Blake kunnen verhinderen uit de Engelsche havens te komen. Maar men had getalmd en getalmd, en nu was *dit* mislukt, en het schoone plan om eerst Ascue en daarna Blake aan te vallen was ook mislukt, en... nu schoot er niets over dan den doodelijken haat tusschen Hollander en Engelschman te koelen in beider bloed.

En ook dit zou mislukken.

De Engelsche vloot was men op spoor gekomen, alles werd voor den bloedigen kamp in gereedheid gebracht.... daar slaat het weer om, een geweldige storm steekt op en beroert de wateren der Noordzee. In plaats van te strijden was alle zeemanschap der ervaren zeelieden noodig om zelf behouden te blijven.

Een gewoon zeeman, die na zulk een storm en zulk een noodweer doorstaan te hebben nog kans had gezien om zonder te groote verliezen de veilige haven te bereiken, zou men geroemd hebben om zijn knapheid en kordaatheid. Maar Maarten Harpertsz. Tromp, die dat kunstje van hoogere zeemanschap vertoonde — was een admiraal, die uitgegaan was om zegepralen te behalen, en die er niet één behaald had, die uitgegaan was om haringbuizen en Oostinjevaarders te redden, en er niet één gered had. Weg met zulk een man!

Ja, het schotschrift van 1640 had gesproken van de Heeren, bij wie Tromp geen kwaad kon. Maar het was thans 1653, en er werd zoo vreemd gemompeld van een Loevensteinsche partij, van een gansch nieuwe regeeringswijze zonder Stadhouder. En alle krijgsoversten en soldaten en matrozen waren zoo gewoon „door den Prins” te worden aangesteld. 't Was vreemd, maar *omdat* er een Staatsgezinde partij was ontstaan, ontstond er een Oranjepartij, de partij van dat ziekelijke, vaderlooze kindje. De tijd, waarop een Jan de Witt een over het algemeen eerlijke en logische handelwijze zou volgen tegenover de vloot, was nog niet aangebroken. Want Jan de Witt werd eerst dit jaar Raadpensionaris. Daarom werden de per-

sonen, die te nauw bij den gehaten Willem II aangesloten waren geweest, met een vaak ongemotiveerden argwaan gade geslagen. En — liep niet het gerucht, dat Tromp dien Prins vóór den aanslag op Amsterdam, volledig had ingelicht „hoe veel Ammonitie van Oorlog binnen Amsterdam was?” 58)

Bij de dominee's had hij een wit voetje, zeide het schotschrift.

Nu, daarmee kon men zeker *thans* niet in de gunst der Heeren komen. Want door geen trouwer en waakzamer wachters is wel het vuur en de gloed van de liefde tot het Huis van Oranje bij ons volk bewaard dan door de Calvinistische predikanten. 78)

Graftombe van Piet Hein in de Oude Kerk te Delft.

Hoe het volk in de visschersplaatsen onzen held gezind was, hoe de reeders van koopvaarders en Oostinjevaarders over hem moesten denken, is ons duidelijk. In het kort: er was een algemeene ontevredenheid over Tromp. „Natuurlijk!” zegt een Engelschman, wanneer hij de ongenade van onzen held bespreekt. En hij heeft gelijk. Want wee den gezagvoerder, die het geluk tegen zich heeft! 79)

Er werd zelfs voorgesteld om den admiraal, die zich genoodzaakt zag het opperbevelhebberschap neer te leggen, voor een krijgsraad te roepen. Maar zoover is het gelukkig niet gelopen, hoewel hij zich verplicht zag zich te verdedigen „zoo in

persoon als schriftelijk voor gemachtigden van Hunne Hoog Mogenden". 80) Later werd hij, volgens onzen Engelschen berichtgever op „instigation" van den koning van Denemarken, door de Staten weer tot opperbevelhebber der vloot benoemd.

Alleen één was hem trouw gebleven in zijn ongenade — en die een was Janmaat, die niet kon dulden, dat de nieuwe opperbevelhebber, Witte Cornelisz. de With op het admiraalsschip van Bestevâer zou komen. Strijd was er geweest tusschen de kapiteins en Tromp, het meergemelde schotschrift heeft het ons herinnerd; het was de strijd geweest tusschen avontuurlijke helden en den eenen beleidvollen aanvoerder, tusschen condottieri en den strateeg, tusschen de houwdegens der 17e eeuw en den Admiraal, die van die chaotische bestanddeelen één schoon geheel moest scheppen. In dien strijd hadden de kapiteins de minderen op hun hand zien te krijgen door van het ellendige voedsel, 81) dat het arme scheepsvolk vooral door toedoen van die kapiteins verkreeg, de schuld op Tromp te werpen. Janmaat *heeft* partij gekozen. Dergelijke brochures te schrijven, vermocht hij niet; de schrijfkunst was hem meestal een mysterie. Maar zijn trouw hart schonk hij weg aan den man, die als een hunner onder zijn heldhaftige kinderen der zee leefde; aan den man met zijn fortuin . . . en toch met zijn ernstig, diep gerimpeld gelaat, aan den man, die niettegenstaande alle verdachtmaking niet den lust verloor om te gelooven in het goede in den mensch; aan Maarten Harpertszoon Tromp, die van den minderen man den naam gekregen heeft van Bestevâer.

En . . . toen *die* man weer in eere hersteld werd en aan het hoofd geplaatst eener nieuwe expeditie, toen is er van Janmaat een geestdrift uitgegaan, die eindelijk ook heel de natie heeft beziel.

X.

Wanneer ik in het vorige hoofdstuk gesproken heb van „groote toerusting", dan is het wel bij wijze van spreken geweest. In elken oorlog worden door de verschillende partijen toerusting gemaakt, en wie ze niet „groot" noemt, heet

of geen goed patriot, of een rebel, dat is gewoonlijk nog al eens iemand, die de zaken anders inziet dan zijn wettige regeering. Het hangt echter van het standpunt af, vanwaar men die uitrustingen gadeslaat, of ze al dan niet groot blijven. En waar de natie gevoelde, dat we, niettegenstaande alle pas geleden nederlagen en tegenspoeden, ter zee *toch* meer waard waren dan de Engelschen, dat over het algemeen de Britsche zeelieden niet in de schaduw van de onze konden staan 82) — daar ging zij maar weer het oud-testamentische middel van murmureeren toepassen, een uitkomst voor een volk, dat direct of indirect geen regeering kan omverwerpen.

Doch, welk een gevaarlijk middel: dat murmureeren! Het heeft bij ons goed, door en door kalm volk tot het algemeen vuistrecht geleid, welks bloedige sporen zelfs al het water der Noordzee, getuige onzer grootste daden, niet van het plein vóór de Gevangenpoort kan uitwisschen. Zulke schrikkelijke gevolgen had wel niemand in 1653 voorspeld, noch de schouderophalende regenten nog het mopperende grauw. Maar het nageslacht, dat ook de historie van het Rampjaar kent, acht het wel der moeite waard naar die praatjes van „het grauw” te luisteren.

En *welke* praatjes gingen er rond!

Wel, de Heeren *wilden* den oorlog met Engeland niet. Er moest vrede komen, een vrede, die hen vaster op het kussen zou plaatsen, een vrede gekocht voor onze eer! Want, zoo heette het, als de Heeren maar *wilden*, als zij maar beter de vloot uitrusten en open en rond den oorlog verklaren wilden aan de Engelsche *koningsmoordenaars* om den aanhang der Stuarts in Engeland op onze hand te brengen. 83) Maar dat durfden die Heeren niet! Dan zou de oom van het vaderlooze Oranjekindje op den Engelschen troon komen . . . en dat kon gevaarlijk worden voor de Hollandsche Regenten!

En niet alleen in herbergen of dergelijke plaatsen, waar de lieden samenkwamen, ontevreden als zij waren, omdat alles stilstond: de handel, de vischvangst en al de daarmede samenhangende bedrijven, werden dergelijke redeneeringen gehoord. Zoo verklaarde niemand minder dan Michiel Adriaanszoon De Ruijter „dat hij niet van meening was weer in zee te gaan.

tenzij dat de vloot met meerdere en betere schepen dan tot dusverre gebruikt waren, versterkt werd." 84) En veel luider en in veel sterkere bewoordingen werd dit door Witte Cornelisz. de With geuit. En een man als Van Beuningen herinnert de Regenten aan het woord van Jezus: dat wie zijn ziel behouden wil, haar zal verliezen. „Zoo kan," schrijft hij, „ook in deze gelegenheid de menschelijke wijsheid ons lichtelijk doen begrijpen, dat wij ons goedje, onze middeltjes en onze zindelijkheidjes willende blijven bezitten, wanneer dezelve tot het Gemeenebest moeten worden besteed, met alles te willen behouden alles kwijt zullen geraken." 85)

Toen dan ook eindelijk de Staten — want ze waren toch Hollanders die „Heeren" en de geest van Jan de Witt begon vaardig over hen te worden! — zich krachtig inspanden en toonden, dat zij al het mogelijke in het werk wilden stellen om den oorlog tot een goed einde te brengen, viel heel de natie hen bij. En toen de naam van den man, die, zooals iedereen nu ten duidelijkste inzag, gansch en al onverdient in ongenade gevallen was, 86) toen de naam van Maarten Harpertsz. Tromp het wachtwoord werd voor „de nieuwe aera," ontstond er een algemeene geestdrift. Mannen van geboorte en rang boden zich als vrijwilligers aan en „rustten bovendien ettelijke matrozen tot datzelfde doel uit."

Zoo kwam de Amsterdamsche Secretaris Gerardt Hulst als vrijwilliger op het schip van den Vice-Admiraal Witte Cornelisz. de With, terwijl hij, „daarenboven nog 24 zeelieden uitrustte en met soldij en kostgeld voorzag." Zoo deden ook Jan Oomes met 8, Jan van Uffelen met 6 en Jakobus van den Kerckhoven insgelijks met 4 matrozen. Ook de predikant Robert Junius ging mede, „teneinde de officieren, matrozen en soldaten tot hun plicht jegens God, en tot hun beroep te vermanen, en hen in voorvallende omstandigheden te vertroosten."

Maar als men dit met welgevallen en niet zonder een weinig nationalen hoogmoed leest — worden plotseling uw oogen groot van verbazing. Want, alsof gij in de geschiedenis van Frankrijk laast, zoo verneemt ge, zonder erop verdacht te zijn, dat er ook vrouwen waren, die met de vloot medegingen, natuurlijk niet als zoodanig kenbaar, maar verkleed als jonge, rappe matrozen.

Nu moet men niet zoo dadelijk de schouders ophalen. Die drie jonge meisjes — de jongste was 16 jaar — waren geen Fransche dames, die Russische zeerobben kusten. Neen; aan boord was het werken, hard en zwaar! Hebt ge »Mon frère Yves» van Loti gelezen, hebt ge een weinig . . . eerbied gekregen voor hem en zijn mannen van de mars? Denk dan ook een weinig beter over Anna Jans van Texel, die als marsklimmer diende.

Natuurlijk werden de meisjes dadelijk ontslagen, toen haar geheim aan het licht kwam. De gansche oorlog met Engeland zou erbij op het spel gestaan hebben! Maar — en een tegenstander der vrije-vrouwenbeweging moet dit maar voor zichzelf houden! — van Adriana La Noy moest de kapitein getuigen: »dat zij op togten en wachten zich had gedragen vroom en eerlijk, zulks als een matroos schuldig was te doen.» 87)

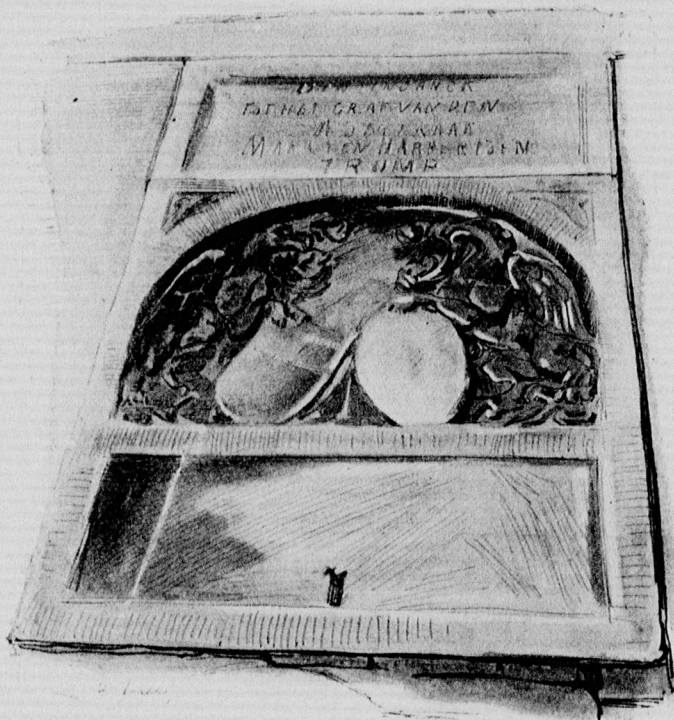
Ook lieten de Staten een lijst bekend maken, „aangaande het onderhoud 't welk de geenen, die in 's Landts dienst ten oorlog te water verminkt kwamen te worden, bij uitkoop zouden genieten.” Zoo kreeg men voor het verlies van „beide de oogen” 1066 gld. 13 stuivers en 4 penningen, en evenveel voor het verlies der beide armen. Voor het verlies van één oog kreeg men evenveel als voor dat van „de linkerhand” n.l. de ronde som van 240 gld. De rechterarm was evenveel waard als de twee voeten samen, nl. 333 gld. 6 st. en 8 penn. En zoo voort. „Ook werd beloofd, dat andersints verminkten een rijksdaalder 's weeks tot hun onderhoud toegelegd zou worden. Doch hierdoor verstond men zulke verminkten, welke men onbekwaam zou vinden om zich te kunnen geneeren, of iets tot hun eigen onderhoud te doen.” 88)

Dat is nu wel eenigszins een becijferde geestdrift, zal men wellicht opmerken. Ja, een Franschman zal in onze geschiedenis meer cijfers vinden dan hem lief is. Doch wat zal men eraan doen? Geld is nu eenmaal een waardemeter óók voor de geestdrift in ons goed Vaderland. Daar is veel *tegen*, maar wellicht het een en ander *voor* te zeggen, en met onzen Franschman konden wij een aardig woordje wisselen over het jaar 1795, toen wij onze geestdrift voor de Fransche Republiek in klinkende munt moesten omzetten.

Maar hoe dit zij: wat een factor van onzen volksaard uitmaakt,

mag niet onvermeld blijven. Het is in elk geval „niet onbelangrijk te weten, op welke wijze men in die dagen, toen er nog geene ridderlinten bestonden, de wonden onzer dapperen zocht te heelen.” 89)

Een echter was er, die bij de algemeene geestdrift een gevoel van zwaarmoedigheid, van twijfel aan den goeden uitslag niet

Ingang tot het graf van Maarten Harpertsz. Tromp.

geheel kon verbergen. En die een was juist de man om wiens persoonlijkheid zich al die uitingen van geestdrift, hoe verschillend ook in haar karakter, als een cyclus bewogen. Die een was Maarten Harpertszoon Tromp. „Het is zonderling en verdient opmerking”, zegt De Jonge, als hij van de allerlaatste toerusting des Admiraals spreekt, „hoe somber de taal van Tromp was.” Hij ziet daarin een zeker voorgevoel, dat de Admiraal van zijn naderend einde had. Maar als hij mededeelt, dat Tromp er herhaaldelijk op aandringt hem toch niet geheel de verantwoordelijkheid van zijn „zwaarwichtig” ambt te laten

dragen, hem eenige staatslieden toe te voegen om die verantwoordelijkheid met hem te deelen, wil het mij voorkomen hier de taal te hooren van den man, die aan zijn goed fortuin gaat twijfelen.

Doch, niettegenstaande deze uitingen van moedeloosheid, flikkerde aan het eind van een zijner brieven het heldenvuur van den *ouden* Tromp, van het kind der zee, dat haar beheerscher geworden was, weer in lichte laaie op. In zijn plicht — neen, *daarin* zou Bestevaër nooit te kort schieten! Ook niet in den plicht „om als een eerlijk man voor (zijn) lieve Vaderland te leven en te sterven; daarop gelieft te verlaten”

Helaas, al die geestdrift heeft niet kunnen verhinderen, dat het einde van dezen rampzaligen oorlog een feitelijke erkenning was van Englands overmacht, of, juister gezegd: van de momenteele minderheid onzer Republiek. En de Admiraal, die door zijn heldendaden een beteren vrede had hopen af te dwingen, heeft het sluiten van dien vrede niet mogen beleven. Voor hem was het einde gekomen, en, evenals Maximiliaan van Buren en de ijzeren graaf van Mansfeld, is hij, zooals in een Overste behoort, 90) staande gestorven. Rond hem bulderde en kraakte en donderde het, vol moed en doodsverachting streden zijn jongens, wier blauwe kijkers schitterden van blijde verwachting. Want men was door den vijand heengeslagen, en nu ging het nog eens terug. In het Vaderland ginds luidden de klokken 91) en daar spraken de Calvinistische geestelijken van Aäron en Hur, die met Mozes op de hoogte des heuvels geklommen waren en zijn handen ondersteunden, wanneer ze moe waren geworden om ze voor zijn strijdend volk op te heffen; „alzo waren zijne handen gewis, totdat de zon onderging, alzo dat Jozua Amalek en zijn volk krenkte door de scherpte des zwaards” 92)

O, daar is genoeg geglimlacht over dat kinderlijk geloof. Maar in die groote eeuw ten minste is op menig gelaat de glimlach over die strenge, donkere mannen, die stugge Calvinistische leeraars, verstorven. Want ze konden bidden, ja, maar ze konden ook strijden en sterven voor dat kalme, koude, koele volk, waaruit en waarmede ze opgegroeid waren, en waaraan ze verbonden bleven met gansch hun ziel. Van nood en ellende,

smart en teleurstelling, toorn en verdoemenis klaagde het dikke boek op den kansel . . . en daarvan klaagden ook de donkere baren der Noordzee. Maar door beide was dat groot mysterie geweven, dat het hoofd kalm en waardig doet oprichten voor koningen en keizers, dat van de onbekende visschers onzer lage landen helden der Wereldhistorie heeft gemaakt — het groot mysterie van den eeuwigen God. En omdat hij dien Bijbel en die zee liefhad, vreesde de groote zoon van dat energieke volk, vreesde Maarten Harpertszoon Tromp den dood niet. Staar in zijn gelaat, dat met breede rimpels doorploegde gelaat. De heldere oogen onder dat bewolkte voorhoofd hebben de schaduwzijde van dit leven gezien. En als ge weten wilt, waarom ze u toch met zulk een kalmte kunnen aanstaren, waarom zijn blik zoo helder en zijn mannenhart zoo week is gebleven . . . dan zal toch weer het als in rotsen uitgehouwen Oude-Testament en, ja, vooral die erbarminglooze zee u het antwoord daarop kunnen geven. Bereid ten doode was hij, die bijna gansch zijn bestaan den dood onder de oogen gezien had. En toen hij, in het hart getroffen, ternederzank, waren zijn woorden *niet* die van den pessimist, die het leven nauw der moeite van het leven waard acht, maar een bezieling om, zoolang het korte leven duurt, zijn *plicht* te doen.

„Ik heb gedaan!” zoo klonk het. En welk een leven lag er in dat drietal klanken besloten! Maar het was geen klacht, die week maakt en verzwakt. Want onmiddellijk daarna jubileerde het: „Houdt goeden moed!” 93)

En . . . als wij waardig werden geacht om, niet op de hoogte des heuvels, maar op den hoogen achtersteven van het ouderwetsche schip te klimmen om als Hur en Aäron bij zulk een bede de armen van den stervenden Admiraal te ondersteunen, waar hij ze ophief naar den hemel, zou het zijn, opdat er macht uitga van die bede, macht voor het jonge Holland, dat gelooven en vertrouwen moet, niet het minst in zichzelf!

XI.

En nu was er rouw in het Vaderland. En wel een dubbele rouw. Want door den dood van Tromp was „de kloekmoedigheid van des Admiraals Schip verslauwd,” en al mocht het

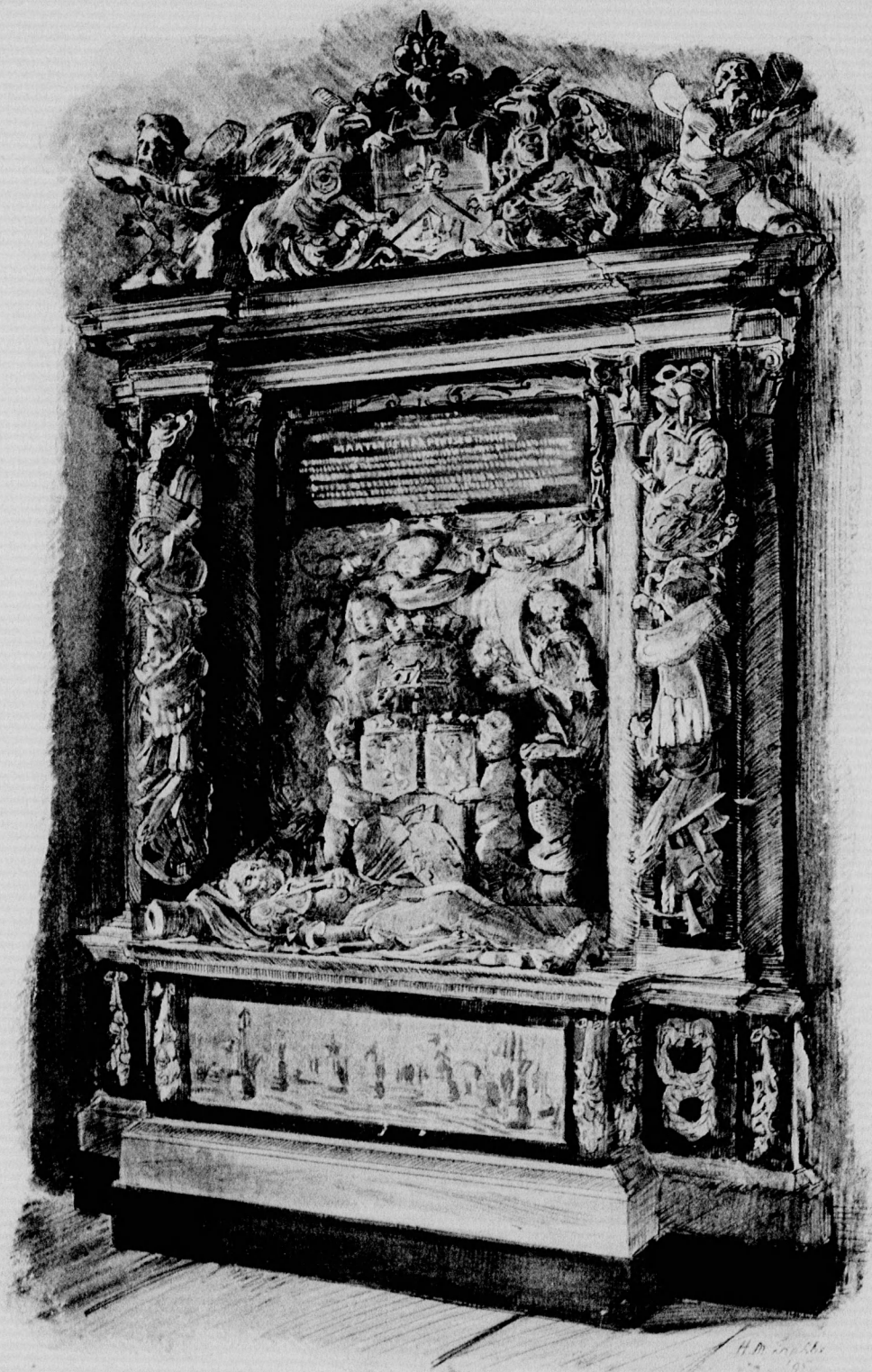
waar geweest zijn, wat Thysius er bijvoegt, dat er nochtans door verscheidene anderen „strengelijk en dapper” gevochten was, de uitslag van den zeeslag bij Terheiden was, òók door de lafheid en het verraad van eenige kapiteins, niet ten voordeele van onzen Staat uitgevallen.

„Men moest die weggelooopen schelmen ophangen!” zegt de ons reeds bekende Govert. Maar Joris antwoordt zeer eigenaardig, dat men zulke lieden niet zoo licht hangt: „zij hebben al te veel van wiegen gekost!” De kwaal zat dieper — en de geneesmeester *was* er reeds: Jan de Witt. Maar dàt kon Joris niet weten.

En wij, die aan het eind van onze taak gekomen zijn, mogen niets anders hooren dan het gelui der doodklok....

Er was rouw in den lande, oprecht en gemeend. Zelfs een man als Witte Cornelisz. de With, die nu juist niet met Tromp gedweept had, 94) bekende „nu ook met groot leedwezen (te hebben) verstaan, dat de Heer Lt. Admiraal Tromp dezer wereld was overleden.” 95) Anderen, zooals De Ruijter, moeten in meer of minder hartstochtelijke taal hun droefheid over den dood van Bestevaër hebben geuit. De „Heeren” van Holland brachten hun „compliment van condoleantie” den 12^{en} Aug. aan „de naeste Vrunden ofte Geallieerden van Tromp,” en den 14^{en} Aug. aan zijn weduwe. Den 13^{en} Aug. was er besloten, dat aan Tromp „voor ordre ende tot kosten van desen Staet” „een honorable Begrafenisse” zou worden „aengedaen,” en dat er, hem ter eere een Tombe zou worden opgericht „soodanig als de voors. Daden en Exploieten zijn meriteerende.” Ja, niet alleen zou de Compagnie Guarden van Hun Edel Groot Mogenden te voet aan de begrafenis deelnemen, maar de „Heeren” zouden ook „de laetste uytvaert assisteeren” 96) van den man, die, zooals het Schotschrift eenmaal zeide, maar van „sulcken volckjen” was.

De bewoners van Rotterdam, aan welke stad zoo goed als het geheele rijke leven van den zeeheld verbonden was, vierden echter op een zeer eigenaardige wijze zijn uitvaart. Was er ergens in de Republiek droefheid en ontsteltenis over den dood van Bestevaër, dan was het wel in deze stad. Staan de bewoners dezer nijvere handelsstad er in deze eeuw voor bekend, het liefst maar rond en open hun gevoelens te zeggen, te spreken zooals er gedacht wordt en in hun meening en overtuiging niet gaarne

Graftombe van Maarten Harpertszoon Tromp in de Oude Kerk te Delft.

te worden tegengegaan op een wijze, die hun het bloed, waarin iets als buskruit zit, naar het hoofd doet vliegen — de Rotterdammers der 17de eeuw schijnen van dergelijke eigenschappen niet verstoken te zijn geweest. Want toen, slechts eenige dagen na den dood van den in Rotterdam zoo geliefden Tromp, een Engelsche vrouw daar ter stede „kwelijk” van hem sprak, ontstond er een oploop en werd haar huis geplunderd. 97)

Doch hoe zouden wij ons na zooveel jaren kunnen verplaatsen in den rouw eener natie? Zelfs niet eens immers in dien der weduwe, die nog een kind onder het harte droeg, 24) of in dien der kinderen van den Admiraal! Neen, ik wil slechts uw aandacht nog even vestigen op een oud vrouwtje, dat daar stillekens en als vergeten neerzit, met de verschrompelde handen gevouwen in den schoot, die arme, oude handen, waarmee ze gewerkt heeft voor haar kinderen, jaren en nog eens jaren geleden, in de bange dagen, toen haar kloeke Harpert het zeegat was uitgevaren met haar oudsten zoon aan boord, om nooit, nooit weer terug te keeren. O, wat had ze *toen* in de stilte van den nacht van den God haars bijbels afgesmeekt, dat zij nog eenmaal ten minste haar kind, haar jongen, die al van zijn achtste jaar af haar van het hart was gescheurd door dat booze verlangen naar de blauwgroene wateren der zee, dat zij nog eenmaal haar oudsten zoon, den vroolijken, blozenden Maarten mocht terug zien.

Die bange, bange, dagen God had ze weg doen stuiven als nevelen voor het zonnelicht. De Heere had haar den kloeken echtgenoot ontnomen maar het was *toch* zoo moeilijk niet met den beproefden Job te zeggen: „De Heere heeft gegeven en de Heere heeft genomen: de name des Heeren zij geloofd!” Want haar kind lag weer in haar armen! Wat een flinke jongen was hij geworden! Wat sprak hij ervan, dat *hij* voortaan voor moeder zou zorgen! Of zij thans aan haar toekomst dacht, nu zij in zijn oogen zag, of ze in zijn ziel wilde lezen om te weten wat haar kind wel geleden had!

En later!

God had haar wel begenadigd. Haar jongen, eenmaal de voetveeg eens zeeschuimers, was de roem geworden van zijn Vaderland. Wat een trots, wat een trots voor dat oude moedertje! Iedereen moest het weten, wat haar jongen als kind

gezegd en gedaan had. En wel zal den Admiraal vaak een glimlach over het gelaat gevlogen zijn, als hij, die zoo nederig over zichzelf kon denken, moest aanhooren, wat zijn oude moeder dacht van hem. En waar hij, de Hollandsche zeeman, wel eens met andere oogen al dat klatergoud aanzag, waarmede men zijn burgerlijken naam dacht te vereeren, daar mocht hij toch wel eens voor zijn oud moedertje er de stralen van Gods lieve zon in laten weerspiegelen

Nu zat zij daar stil in haar hoekje, de oude, afgeleefde vrouw. En haar lippen stamelden wel weer de woorden van Job na. Maar ze dacht aan den ouden Simeon, die sterven mocht nu zijne oogen de heerlijkheid des Heeren hadden aanschouwd. Ze had dat altijd wel hard gevonden, arm vrouwtje met haar zondig hart. Want het was zonde iets af- of toe te voegen aan de beschikkingen van den Heer. Maar nu prees zij den grijzen Simeon gelukkig, die de heerlijkheid aanschouwd had in dat zalige kindeke, *niet* in den armen, jongen Heiland, die doodbloedde aan een kruis.

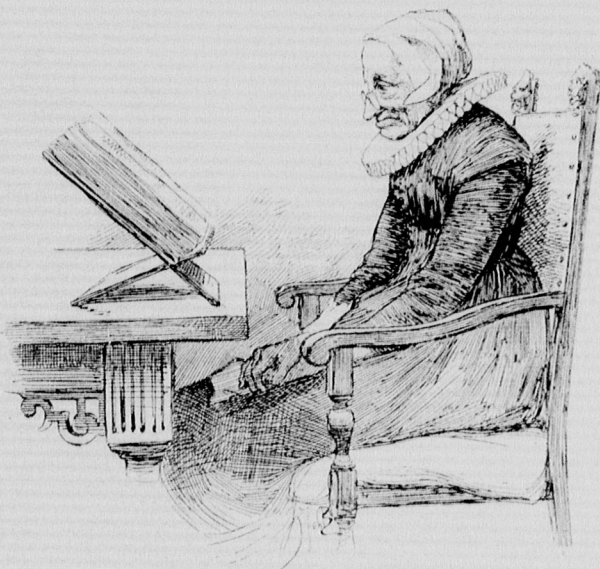
En ze dacht aan dat kruis, waaraan zoovele eeuwen het gebroken menschenhart gedacht heeft. Maar toen moest ze wel denken aan Maria neen, zij arm, nederig vrouwtje mocht toch niet meer zijn dan de moeder van den Heiland, die geleden had naar de ziel meer dan een menschenkind machtig is te vermelden. En ze heeft zich laten voorlezen uit dat groote, dikke boek, waarnaar men meer grijpt in de dagen der smarte dan wanneer de Heer ons zegent.

Maar haar jongen vergeten, die door de Engelschen vermoord was, neen, dat kon ze niet, al wilde ze pogen te berusten in den ondoorgrondelijken wil des Heeren.

Arm, oud moedertje van Maarten Harpertszoon Tromp! 98)

Maar: rijk het kleine Volkje aan de Noordzee, dat zulke mannen heeft voortgebracht. Ook wel een rijkdom, waaraan de weemoed niet vreemd kan zijn maar *waar* is in Holland die wondervolle, eeuwig aantrekkende en toch altijd huivering, een huivering van ontzag en eerbied, verwekkende geest verre, die het licht aan de duisternis huwt en het eeuwige aan het vergankelijke? Zweeft hij niet over de wateren der zee en door de nevelen des lands? Staat hij niet bij elk wiegje om zijn geheimzinnige wonderspreuk te spreken? En het kindje

wordt groot — maar de melodie hem eenmaal voorgezongen door dien geest, die de ziel van zijn volk is, blijft in zijn herinnering ruischen, vreemd, wonderlijk . . . als heel in de verte de branding, of als het gesuizel in het loof op een zomerdag, wanneer zachtkens-aan de slaap de oogleden toedrukt. Beide geen lied — en toch een lied. Van grootheidsmacht, of van duisternis en verdoemenis, van het leven, die groote tragoedie, of van iets, dat in alle eeuwicheden was, en zal zijn, wanneer hemel en aarde zijn voorbijgegaan? O, eenmaal de volle melodie, den waren zang te hooren, die altijd slechts sluimert in de verre herinnering! . . .

»Syn bedroefde Moeder mist nu de eenighe troost van haer oude jaeren.»

Oratio Funebris.

Maar niet in laffe leegheid hebben de Hollanders der 16e en 17e eeuw dommelend geluisterd naar dat lied uit de verte. Zij hebben aan de strenge zuster van den weemoed gevraagd, of *zij* die weemoed was. En de ernst heeft *daarop* niet geantwoord, maar gesproken van het huis op den rotststeen, dat veilig stond als de slagregens kwamen en de woedende winden als booze geesten huilden. En ze heeft gesproken van een woord, dat niet ledig wederkeert, en van een doorn, die als denneboom, van een distel, die als mirteboom zou opgaan. En . . . wat het arme, verdrukte volk van Holland geworden *is* — vraag dat aan alle einden der aarde! . . .

En dof luiden de klokken van Delft, waar de doode Vlootvoogd zal rusten in de Oude Kerk, dicht bij het graf van hem,

die zijn beschermer en zijn vriend was, bij het stoffelijk overschot van Piet Hein. 99) En waar wij den langen lijkstoet zien opgaan naar de stille doodenstad van Nederland — daar spellen wij nog eenmaal den naam van Maarten Harpertszoon Tromp. Kind van de fortuin als

weinigen, hebben zijn oogen de breede schaduwen des levens aanschouwd. Uit burgerlijke ouders geboren, hebben Koningen hem hulde gebracht. Was zijn hart vervuld van liefde voor het Huis van Oranje als bij alle Hollanders, die uit het volk geboren zijn — een Jan de Witt weeklaagde over zijn te vroegen dood. Ijverig Calvinist en vriend der strenge Contraremonstrantsche predikanten, werd hij met een graf-schrift vereerd door niemand minder dan Vondel, den vijand dier

ijverende geestelijken, den man, die niet huichelen kon, al moest hij er vrienden en vereerders door verliezen 100). De afgod zijner matrozen, wier Vader hij heette, was hij een lieveling der burgerij. Den Engelschman hatende, 101) zooals de zeeman dier tijden dat deed, werd hij door hen met hun Nelson vergeleken 102) en een eereplaats waardig gekeurd in de Greenwich-galerij.

Standbeeld van Piet Hein te Rotterdam
(Oud-Delfshaven).

Zwerver langs alle wateren, had zijn Hollandsch hart hem altijd weer getrokken naar het lieve Vaderland, waar hij ruste heeft mogen vinden voor den eeuwigen slaap.

Of hij *uit* het mårmer van zijn tombe weer in het volle zonnelicht verrijzen zal, met metalen arm den heerschersstaf zwaaiende, en weder domineerende over de schepen, die komen en gaan van en naar alle deelen der aarde?

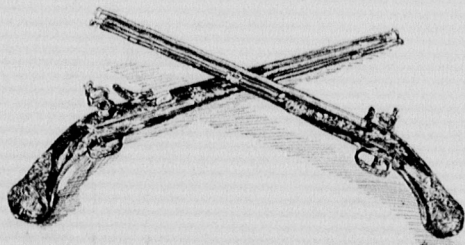
Wie anders kan en zal in naam van het dankbare nageslacht dat tooverwoord der opstanding spreken dan de groote, rijke, bloeiende Maasstad, waaraan bijna gansch zijn leven verbonden is geweest, wie anders dan de tweede stad van ons Vaderland, die immers beter en waardiger dan het stille stedeke zijner geboorte het tooneel vermagne te stoffeeren, waarop een heros uit ons heldentijdperk verrijzen zal?

Rotterdam heeft, de grenzen tusschen zich en Delfshaven uitwisschende, het standbeeld van Piet Hein geannexeerd. Hij wacht zijn vriend, die hem de oogen heeft toegedrukt, den vriend, wien door de piëteit onzer Vaders, zoo het niet door een vriendelijk toeval is geschied, een rustplaats werd bereid naast *zijn* rustplaats; hij ziet uit naar Maarten Harpertszoon Tromp, die van het zelfgevoel der Rotterdammers, eenmaal toch zijn medeburgers, het woord verwacht, dat hem in het Koninginnejaar zal doen opstaan uit zijn graf, om voor heel de wereld zijn koninklijk stervenswoord:

„Ik heb gedaan!”

als een scheppend levenswoord uit te spreken, en om, in dagen van moedeloosheid en tegenspoed, het jonge Holland toe te fluisteren:

„Houdt goeden moed!”

A A N T E E K E N I N G E N .

1) Volgens het titelblad: „für denkende Geschichtsfreunde bearbeitet". Het aangehaalde oordeel komt voor in Band V, seite 32 (25ste Auflage).

2) Jhr. Mr. J. C. De Jonge: *Gesch. v. h. Nederl. Zeewezen*, p. 502 en 503. In noot 2 op p. 503 staat: „Een mijner bloedverwanten zag onlangs de beeltenis van Tromp aldaar."

3) Mr. Alexander Ver Huell had de vriendelijkheid mij aangaande Tromp mede te deelen: In „*Vies des plus célèbres Marins*, Paris 1789" waarvan ik een fraai gebonden exemplaar bezit, afkomstig van mijn oud-oom, den Admiraal Ver Huell, leest men: „Le mausolée, que les Etats généraux firent élever sur son tombeau, l'építaphe qu'on y mit, font mieux l'éloge de Martin Tromp que tout ce qu'on peut dire."

4) Fruin: *Tien jaren* enz. p. 268 (uitgave van 1861).

5) De geslachtsnaam van Tromp zou dan eigenlijk *Van der Wel* moeten zijn. Zie over het een en ander: *Aanteekeningen en Mededeelingen betreffende het Geslacht Van der Tromp of Tromp* in: *Rott. Historiebladen*, 3e Afd. *Genealogische Aant. en Levensbeschr. Eerste deel* p. 59.

6) *Anthon. Thysius: Oratio funebris*. — Hier werd gebruik gemaakt van de vertaling (in de Rijks-Universiteitsbibl. te Leiden) get.: *Lyck-Oratie, ofte 't Leven ende Sterven Van den uytsteekende Heldt M. H. Tromp* enz. . . . *Uytgesproken in de vermaerde Leydtsche Academie op den 21sten Sept. 1653*. . . . *Ende vertaelt enz. door Th. S. Ch. 't Amsterdam, Voor Jan Pietersz. Boeck-verkooper 1653*.

7) Als Lt.-Kol. N. Scheltema in *Rotterd. Historiebladen* de herkomst van het geslacht Van Nes (Boer Jaep) bespreekt, zegt hij: „Het eenige wat zou kunnen pleiten voor de veronderstelling, dat Brielle de plaats van herkomst zou wezen, is, dat deze stad de bakermat is geweest van vele onzer beroemde zeehelden, en dat W. C. De With vandaar afkomstig, ook uit den boerenstand is voortgesproten." t. a. p. I p. 422.

8) Bedoeld wordt hier Jan Kluit, van wien in het Brielsche Archief een Handschrift van 21 deelen in 4° aanwezig is. „Het geheele werk legt een welsprekend getuigenis af voor den ijver en de kunde van den Schrijver en is eene uitmuntende bron voor ieder, die over Brielsche zaken of gebeurtenissen wil handelen." Hij was een Patriot (Navorscher 1892 p. 342); zie ook: Op het Marktplaats te Brielle in Sept. 1787. *Eigen Haard* 1883 p. 190 en 191. Ontleend aan: *Ned. Familiebode*, jaarg. 9 p. 10 kol. 2, door H. De Jager.

9) De verbeterende kanteekening in 's mans handschrift is van de hand des heeren H. De Jager.

10) Niet alleen in handboeken, maar ook in werken van meer algemeene strekking, b. v.: *Winkler Prins: Encyclopaedie* (1887), *Brockhaus': Conv. Lexicon* (13e druk). Zelfs *W. Plokker: Gesch. en Aard.beschrijving van het eiland Voorne en Putten*, geeft 1597 op. *Alkemade* geeft geen geboortjaar aan.

11) Volgens de vertaling in: „*Leeven en Bedrijf van den vermaarden zeeheld Cornelis Tromp*", p. 134.

12) In die opgave staat een drukfout, die later aangewezen wordt.

13) Bedoeld wordt hier de schrijver van de (ongepagineerde) *Memorie Raeckende het begin, vervolg, ende eynde, van de diensten van wijlen de Heere, M. H. Tromp* enz. — In 's Graven-Hage, bij Wilhelm Breeckvelt, Boeck-drucker, woonende in de Pooten, naest de Bijbel, met Privilegie 1653.

14) *H. De Jager: Het Geslacht Tromp*. p. 1 en p. 3. (in: *Nederlands Familien Archief*, Rotterdam 1883).

15) Omstreeks het midden der vorige eeuw is dit huis (in het Kolfslop bij het Asylplein) door een hoos omvergeworpen, „en toen is de grond gelijk gemaakt en aan een tuin ter rechterzijde getrokken,” thans toebehoorende aan het Hôtel de Nymph. „Tusschen het geboortehuis van Tromp en een andere woning ter linkerzijde, nu geteekend Wijk 6 no. 11, is echter altijd een tuin geweest, die bij de 6 el breed was.” *Navorscher*, deel VII (jaarg. 1857) p. 29 kol. 2 onderaan. De afbeelding van deze plaats, zoowel als bijna al de platen, die op Den Briel betrekking hebben, zijn genomen naar photo's van den heer P. Roeloffs te Brielle, terwijl de heer J. de Jong Cz., leeraar aan de H. B. aldaar, met de meeste welwillendheid de zorg voor het fac-simile, op p. 16 voorkomende, op zich nam. Aan beiden hier openlijk mijn dank.

16) *Rotterd. Historiebladen* t. a. p. p. 61 (zie vooral de noot op p. 61).

17) *H. de Jager: Het Geslacht Tromp*, p. 3. — Hier vinde het tevens zijn plaats, dat in het Brielsche Archief noch van *Van der Tromp*, *Tromper* of *Trompert* sprake is, als *Harpert Maertensz.* genoemd wordt, maar steeds van: *Tromp*. Zie *Gesl. Tromp* p. 2.

18) Die eerste vrouw was *Dina* of *Dignom de Haes*, dochter van Cornelis de Haes en N. van den Heuvel. Zij stierf den 20sten Nov. 1633, in den ouderdom van 34 jaren te Rotterdam en werd aldaar in de Groote Kerk begraven (grafsteen no. 103) zie *Rotterd. Historieblad*, waarin een afbeelding van die grafzerk, waaronder ook de tweede vrouw van M. H. Tromp begraven ligt, voorkomt. Van dien trouw en ondertrouw leest men d.d. 24 April 1624: *Marten Herpertse, jonges: Luytenant van Capn. Mees Den Boer, ende Dignum Cornelis, jonge dr. wonende int Noordteynde*. In margine staat: „dese syn bevesticht op den 7^{den} mey”. *Gesl. Tr.* p. 4. Tromp's tweede „huisvrouw” was: Aeltgen Jacobs van Arckenboudt. „Ondertrouwd te Rotterdam 27 Augustus 1634: Maerten Herperts Tromp, wedr. Capiteyn, wonende op de Leuvehaven, met Alyth Jacobsdr. Arckenboudt, J. D. wonende in den Briel. Attestatie gegeven op den Briel, 10 September 1634” (*Rott. Historisch* t. a. p. p. 65 noot. 1). Het huwelijk werd den 12^{den} Sept. 1634 te Brielle voltrokken. (*Geslacht Tromp*, p. 6). Ook deze vrouw van Tromp stierf jong. Zij rust onder denzelfden steen als Dignum, zijn eerste vrouw. Het opschrift meldt, dat zij den 13^{den} April 1639 in den ouderdom van 36 jaren, stierf. Op dien grafsteen, waarop bovenaan haar grafschrift staat, heet zij de huisvrouw van den Ed. Heer Maerten Harpersz. Tromp. *Admiraal over Hollandt ende West-Vriesland*, terwijl van Dignum onderaan gemeld wordt, dat zij was „de Huisvrouw van Capitein Maerten Haspersz. van der Tromp.” — Oorspronkelijk was deze grafsteen bestemd om het graf en van Dignum en van Maarten zelf te dekken, „dit blijkt niet alleen uit zijn daarop voorkomend wapen, maar tevens uit de opengebleven plaats bovenaan, later ingevuld met het grafschrift zijner tweede vrouw” (*Rott. Historieb.*). In 1640 huwde hij ten derde male te 's-Gravenhage, met Cornelia Berckhout (waarover later meer). — Uit zijn eerste huwelijk had Tromp: *Cornelis*, geb. 1629 (den later zoo beroemden driftkop *Cornelis Tromp*) *Harper Maertensz* en *Johan Maertensz*. Uit zijn tweede huwelijk: *Alida*, *Margaretha* en *Maerten* (op anderhalfjarigen leeftijd gestorven). En uit zijn derde huwelijk: *Johanna Maria*, *Adriaen* en *Maerten Herpertsz.*, „na zijns vaders dood geboren” *Rott. Historiebladen*, a. v. p. 66. Zie ook aldaar p. 64, 65, 66.

19) „ . . . met de Amsterdamsche en Noort-hollantsche Oorlog-Schepen de Admiraal Jacob van Heemskerk vroom ged. In Martio 1607. Zeylde uyt Texel eerst tot onder Wicht, ende van daer met noch de Rotterdammers te weten Commandeur Moy Lambert, midsgaders Capiteynen Sybert Meyndertsz. Savel Jacobsz. Ruymvelt, Pieter Claessen Rochusz. ende voornoemde *Herpert Maertensz. Tromp*. Alsmede de Zeeuwsche Oorlogh Schepen, gesamentlijk voort geseylt nae Gibraltar. *Memorie* p. 1.

20) *Potgieter* in: Jan, Jannetje en hun jongste kind.

21) Zij werd gegoten in 1482. Vroeger werd zij geluid door gildebreders, thans alleen bij zeer plechtige gelegenheden, door vrijwillige klokkenluiders. Ik heb haar slechts driemaal in mijn leven hooren luiden.

22) „Zelf zettende hy (d. i. Tromp na den slag bij Duins in 1639) met het overige deel der Vloote, koers naar den Briel en Goeree. Hij wierdt overal met

groote tekenen van vreugde, en toejuichingen ontvangen, en van veelen, ook onbekenden, begroet en verwellekomd Daarby wierden de klokken ten teken van vreugde, door het gansche land geluid. Men brandde, overal vreugdevuuren en piktonnen. De Toorens wierden met Lantaarnen verligt, en, hier en daar, kostbaare vuurwerken afgestookten." *Neerlands Heldendaaden ter zee, van de vroegste dagen af tot op den tegenwoordigen tijd*. Amsterdam by Petrus Conrads en Harlingen by V. van der Plaats 1783 I p. 344.

23) Potgieter's Verspreide en Nagelaten Werken, uitgeg. onder toezigt van Joh. C. Zimmerman. *Schetsen en Verhalen*, Eerste deel p. 77 (Uitgave 1875 bij Kruseman en Tjeenk Willink, Haarlem.)

24) Prof. Thysius in de *Lyck-Oratie*.

25) Gezinspeeld wordt hier op het bekende liedje, waarin Alva sprekende wordt ingevoerd:

't Bederven huns lands hadden zij geen acht,
Zoolang ik hen bij den vleeschpot liet blijven;
Maar nu ik hun Mammon aanroer met kracht,
Willen zij mij uit dees landen verdrijven.

(Zie *Van Vloten: Volksopstand tegen Spanje* I. p. 207).

26) „Hij was altijd onghewapent in 't gevecht, nochtans is hy onder sooveel exempelen van sterflijkheyt noyt ghewondet geweest." *Lyck-Oratie* p. 20 en p. 1.

27) Te weten: voornamelijk voor het volk, de maats vóór den mast. Minder, soms zelfs in zeer geringe mate, voor de kapiteins. Later wordt hierop uitvoeriger teruggekomen.

28) De bevelvoerder van een koopvaardijship heette *Schipper*. Op een oorlogsbodem was, sedert den eersten Engelschen zeeoorlog, de *Schipper* de eerste dekokoffier „die dadelijk op den kapitein en den luitenant volgde". De Jonge a. v. p. 673. Uit de *Memorie* blijkt ook dat verschil in benaming tusschen bevelvoerder van een oorlogs- of van een koopvaardijship. Ook, dat men van „ordinaris ofte continueel Capiteyn," „Capiteyn Commandeur" kon worden.

29) „... heeft hy Maerten Tromp onder synen Vader in den dienst ghecontinueert tot den negenden Juny Anno 1610. Als wanneer syn Vader met syn Scheeps-Volck, neffens d'andere Capiteynen (meest doen te vooren gelicentieert, vermits de Treves) uyt den dienst wierde ontslagen". *Memorie*.

30) „Als de schrick ende het woeden van den Spaenschen Oorlogh door een twaelf Jarigh Bestandt ophieldt, ende datter gelyck als eenighe Alcyonia waren, soo is hy syn Vader met een eygen geladen Coopvaerdy Schip gevolcht", *Lyck-Oratie* p. 2.

31) Als men een later te melden Schotschrift op Tromp gelooven mag, had Harpert het eerst niet te breed. Dat „eygen geladen Coopvaerdy-Schip" pleit dus wel voor de stelling, dat 'slands dienst geen windeieren legde.

32) Wanneer hy eenige tijd daerna oock weder onder zijn Vader ghevaren ter Coopvaerdy, nae de Caep de Verde, ofte Ginea. *Memorie*.

33) „so is hem na dat syn Vader overleden was, een uytmuntende kloekheyt bespeurt in 't aanmanen van syne Bootsgezellen om tot de leste man te houden" *Lyck-Oratie* p. 3.

34) T. a. p. 137.

35) Zie de *Memorie*.

36) Volgens een schotschrift omstreeks 1640 verschenen. Dit pamflet is getiteld: *'t Samen-Spraec, over de Loffelycke daden, gelegentheden ende afkomst vanden Recht wel Edelen Manhaften Zee-Heldt Marten H. Tromp, thusschen. . . en nu volgt de opgave eeniger personen, waarvan wij slechts noemen: Marinus Crynss, een Jongh varent gesel van Zeelant; Jan Slomp, een oudt varent Man; diens vrouwe: Trijn Fans, zijnde een Uytdraeghster; Griet Smeers, een Besteedster enz. — Jaartal ontbreekt. Onderaan staat: Gedrukt in Holland, tot voorstant van 't Vaderlandt. Aan het einde: Hier naer Een beter. S. V. P. (Koninkl. Bibliotheek).*

37) Men herinner zich hier, dat Maerten in 1624 huwde met *Dignum*, een dochter van *Cornelis de Haes*. Een broeder van *Dignum* zal voluit *Cornelis Cornelisz. de Haes* geheeten hebben. Hierin ligt wellicht de fingerwijzing, hoe

Tromp aan zijn eerste vrouw gekomen is. Zie over het geslacht *de Haes* (niet te verwarren met het geslacht *de Haas*), *H. de Jager: Het Geslacht Tromp*: p. 3, 4 en 29.

38) In 1555 waren de maandgelden aldus vastgesteld:

Kapitein	f 30	Schrijver	f 5	Timmerman	f 8
Schipper	» 24	Kwartiermeesters	» 8	Chirurgijn	» 8
Stuurman	» 20	Botteliers	» 7	Provoost	» 8
Loodsman	» 8,10	Kok	» 8	Tamboer	» 5,10
Bosschieters	» 6	Hoogbootsman	» 8	Pijper	» 5,10
Marssel	» 5	Zijn maat	» 6	Bootsgezellen	» 3,15
Zeilmakers	» 6	Schiemaat	» 7	Jongens	» 1,10

In het jaar 1636 werden zij geheel en al herzien, en aldus vastgesteld:

Kapitein	f 100	Konstabel	f 22	Kok	f 21
Stuurman	» 36	Zeilmaker	» 14	Zijn maat	» 14
Luitenant	» 25	Konstabelsmaat	» 15	20 Matrozen, elk	» 11
Schipper (sc!)	» 24	Hoogbootsmansmaat	» 15	40 dito	» 10
Schrijver	» 16	3 Kwartiermeest., elk	» 14	Zes halfwassen braas-	
Barbier	» 24	Korporaal	» 14	sems, elk	» 5
Hoogbootsman	» 22	Provoost	» 12	Trompetter	» 20
Timmerman	» 30	Bottelier	» 22	Een Jongen	» 4
Loodsman	» 36	Zijn maat	» 15		

(Zie *De Jonge* a. v. I p. 74 en p. 321).

39) We brengen hier in herinnering, dat Maarten den 24^{en} April 1624 ondertrouwde met Dignum Cornelis. Het Brielsche trouwboek spreekt van: Capiteyn *Mees Den Boer*.

40) *Nederl. Heldendaaden ter Zee* I p. 437. Vergelijk ook: *Leeven enz. van Cornelis Tromp* p. 137; *Een Praatje van den Ouden en Nieuwen Admiraal* p. 22, en de meeste levensbeschrijvingen van Tromp.

41) In de twee Testamenten van M. H. Tromp, in het Brielsche Archief ontdekt en door mij in „de Navorscher” (Febr. 1895) openbaar gemaakt, vond ik een bevestiging van mijn vermoeden, dat Tromp met warme hoogachting voor Piet Hein bezield was. In zijn geslacht moest bewaard blijven een medaille aan een gouden ketting, beide hem vereerd „over sijne Dyensten den lande gedaen als Capiteyn, ten Tijde den Admiraal Pyet Heijn op sijn Schip geschoten is geworden”. Op die medaille stond aan den eenen kant „t vidimus van Sijne Ex^{te} Fredrick Hendrik ende aen d'ander sijde secker gedicht, lijdende aldus: *Geen Pronck van Goud, maer clouckheijt stout, op Dolle baren, Beërft de Eer, van Hollandts Heer, Door 't Oorlochsvaren*. Uit beide Testamenten spreekt echter vooral de liefde, die de zeeheld zijn oude moeder toedroeg. Voor verdere bijzonderheden, als het bestaan eener derde zuster van T., de verwantschap met het Geslacht Van Almonde enz. verwijs ik naar mijn artikel in „de Navorscher”.

42) Onder de steden, die veel schade leden door de Duinkerker kapers, kan wel zeker Den Briel genoemd worden. Dit blijkt o. a. uit een getuigenis, den 16^{en} Maart 1637 daar ter stede afgelegd door *Maerten Dircksz. Kevlaer* en *Gilles Jordensz.*, beide ingezetenen en burgers van Brielle, voor Heeren Burgemeesteren en Vroedschappen, dat vóór een dertigtal jaren uit deze stad 40 à 50 schepen uitvoeren om labberdaan en kabeljauw, die binnen Den Briel gevent, verkocht en vandaar naar vreemde landen verzonden werd, behalve een goed getal kleinere schepen, die schelvisch enz. vingen, en 16 à 17 haringbuizen, door burgers der stad uitgerust. Omdat die haring in Den Briel werd afgeslagen en naar Frankrijk „ende Oosten” verzonden werd, waren er verscheidene koopvaarders en schippers gevestigd, zoodat langen tijd Den Briel „een goede seestadt es geweest”. — Nu echter was de stad zeer achteruit gegaan, ja, ging nog dagelijks achteruit. Er waren niet meer dan 18 of 19 schepen die ter visscherij voeren, en maar 3 haringbuizen, terwijl koopvaarders enz., die de gevangen visch naar vreemde landen zouden vervoeren, hier niet meer kwamen wonen, waarvan alweer het gevolg was, dat deze en andere visch weinig meer in Den Briel verpacht of bereid werd. — Van al deze rampen en van dezen achteruitgang waren de Duinkerker kapers de oorzaak. „Sijnde de voorseide decadentie ende declinatie

meest veroorzaect door het nemen ende stelen van de Duijnkerkers, die geduijrende den oorloge veele van de visschers derselver Stede geruineert ende bedorven hebben, midtsgaders de schepen in de gront gehackt hebben, soo dat de voorseide Stede 't sedert weijnich jaeren wel de tweederde parten gedecadeert ende verarmt es".

Dit alles werd reeds door den Heer H. de Jager openbaar gemaakt in het Weekblad van Voorne en Putten enz.

43) O. a. den 29 Maart 1626. (Zie daarover de *Memorie*) Tromp bracht zooveel prijzen op, dat, als men in de Maas buiten hoorde schieten, men zeide: daar is Maarten Harpertsz. Prijs". *Praatje van den Ouden en Nieuwen Admiraal* p. 20.

44) *Leeven van Cornelis Tromp* p. 137. Vergelijk echter vooral p. 50 in onzen tekst, in zake van zijn genomen ontslag en van het door hem bekleede ambt.

45) „Sodanigh was zijn leven: yder een buyghsaem om te lyden ende verdraghen, daer hy by was, daar stelde hy syn selven nae, ende voegde sich na yders humeur".

46) H. de Jager: *Het Geslacht Tromp* p. 9.

47) Dit geschiedde in het jaar 1652 toen de Staten besloten een tweede vloot in zee te zenden en hem daarover het bevel aanboden. „En de Heeren Staaten van Zeeland wierpen het oog op eenen Michiel A. de Ruyter, een man bekend wegens menigvuldige tochten, doch die, der zee wars geworden, voorgenomen had zyn dagen in vrede en stilte te land te slyten. Deze dan van eenige Heeren hierover aangesprooken, met verzoek, dat hy het Vaderland in deze gelegenheid ten dienste wilde staan, toonde zich gansch ongenegen, en gaf hen zijn voor-nemen van voortaan niet meer in zee te gaan, en gerustelijk aan land te leeven, te kennen. De Heeren hielden echter aan.... Hy liet zich dan eindelijk, na eenig beraaden overleg, door het hard aanhouden der Heeren bewegen." *Leeven van Cornelis Tromp* p. 50.

48) „In een noot op bl. 147 zegt Mr. De Jonge, dat de With in 1635 en 1636, *terwijl hij den zeedienst verlaten had*, het *Schepensambt* in Den Briel bekleedde... De opgave is echter onjuist. De With was te Br. schepen van 1 Oct. 1636 tot ult' Sept. 1637." Zie H. de Jager, *Navorscher* 1880 p. 395.

49) *Wagenaar* XIV p. 174.

50) Wie rumoer maakte op het schip, werd op water en brood gezet, zoolang het den bevelhebber-kwartiermeester beliefte; wie iemand doodde, werd met den doode overboord gezet; wie iemand sloeg, verloor zijn hand; wie een mes trok, zonder er kwaad mede te doen, werd een broodmes door de hand gestoken voor den mast, en daar moest hij blijven staan, totdat hij het zelf uittrok. Zie Bijlage 2 op deel I van: *De Jonge* enz.; ook aldaar op p. 79 in noot I. In die noot wordt nog medegedeeld, dat in 1667 iemand, die een ander met een mes in den schouder gewond had, gelaarsd en gekielhaald werd; en dat nog onder Almonde in 1705 een matroos veroordeeld werd om twee sneden in het aangezicht toegebracht te worden, omdat hij dit een ander toegebracht had. In 1717 werd een matroos, die een vrouw gedood en onderscheidene schepelingen zwaar verwond had, op zulk een barbaarsche wijze ter dood gebracht, dat wij het hier liever niet teruggeven.

51) „Niemand van 't gemeene volk vermag zich des nachts te ontkleeden, zelfs niet de schoenen uit te trekken. Deze bepaling, (zegt *Werumeus Buning*, die ze in de „*De Gids*” van 1888 I p. 16 mededeelt) hoe doelmatig ook, om op ieder uur van den nacht het volk ineens gekleed boven te hebben, was toch, dunkt me, wel wat hard en zal in rustige tijden of wanneer men in de ruimte was, wel niet met groote gestrengheid zijn toegepast.”

52) Het spreekt wel vanzelf, dat, welke strenge bepalingen men ook maakt, het *handhaven* der krijgstuicht meer nog van tijden dan personen afhangt.

53) Zie over „de Kampagne”: *De Jonge* a. v. p. 274.

54) Vergelijk: *Van Wijn, Naleezing (op Wagenaar)* II p. 117.

55) *De Jonge* a. v. p. 431.

56) Vroeger waren er evengoed Zeeuwsche als Hollandsche admiralen. Later

werd de admiraal steeds genoemd: Lt. Adm. van Holland en West-Friesland. Om den Zeeuwen deze pil wat te vergulden, hebben en Frederik Hendrik en Jan de Witt een Zeeuw als oppersten Vlootvoogd benoemd. Maar de eerste was in het benoemen van Jonkheer Van Dorp (die toch alreë door de Staten van Zeeland uit zijn ambt als Lt. Adm. van Zeeland was ontzet) minder, de laatste met de keuze van M. A. de Ruijter buitengewoon gelukkig. — Een bewijs, dat er en van Zeeland en van Holland een Admiraal was, vindt men o. a. in het algemeen bekende feit, dat 10 jaar vóór de geboorte van Tromp, in 1588, de Engelsche vloot, die tegen de Armada optrok, versterkt werd door schepen van Holland onder Johan van Wassenaar, heer van Warmond als Admiraal en Van der Does als Vice-Admiraal en door die van Zeeland onder Justinus van Nassau als Admiraal en Joost de Moor als Vice-Admiraal.

57) *Leeven en Daaden der Doorluchtigste Zeehelden*, door V. D. B. 't Amsterdam bij Jan ten Hoorn en Jan Bouwen, 1683, p. 547 Kol. 2.

58) *Een praatje van den Ouden en Nieuwen Admiraal, door een oprecht Hollands Zeeman*, tot Amsterdam. By Jacob Volkers Hoofdbreker, Boekhandelaar op de Kolk, 1653.

59) Bedoeld wordt hier Wassenaar, heer van Obdam, die in 1653 na Tromp's dood tot diens opvolger werd benoemd.

60) *Een praatje van den Ouden en Nieuwen Adm.* p. 5. Hiermede komt overeen, wat prof. Thysius zegt, waar hij mededeelt, dat Tromp „dickwyls nachten sonder slapen doorbracht, hy ruste nimmermeer gansch uytgekleed zijnde, hy stondt somtyds in de ontydighe nacht op, en hy die de opperste-wachter van allen was sloegh met syn ooghen het waecken van andere gade.” *Lyck-Oratie* p. 19.

61) *Neerlands Heldendaaden ter Zee* I p. 330.

62) Gids 1888 I p. 30.

63) Overal vond ik 13 schepen opgenoemd, behalve in *Neerlands Heldendaaden ter zee*: „onze Admiraal hadt toen maar twaalf schepen by zig” I p. 344.

64) *Neerlands Heldendaaden ter Zee* I p. 338.

65) „A day or two after; they fired some shot at Van Tromp's barge, he being himself in it. What damage the barge suffered does not appear, but on board one of the Dutch ships a man was killed by a cannonball, and the dead body was immediately sent to Sir John Pennington as a proof that the Spaniards had been the first violaters of the neutrality of the King's harbour” *Biographical Memoir of Marten Hoppertsz. Van Tromp, the celebrated Dutch Admiral*, voorkomende in *The Naval Chronicle* for 1817 Vol. XXXVI from January—June, p. 92. Het woord *Hoppert* is geen drukfout, want het staat boven elke bladzijde van dit opstel. Het is misschien een kenschetsend voorbeeld van den invloed der eigenaardige uitspraak van de Engelsche **a** vóór de **r**.

66) *Rotterd. Historiebl.* a. v. p. 63. In aant. I aldaar staat: „Ende nu onlanx den gheluckigen Heldt Martin H. Tromp van den Koninck van Vranckrijck, een schild d'argent au cheuron de gueulles, accompagnée d'un Galioen de sable en pointe, au chef d'azur, chargé d'une fleur de Lys d'or, ter gedachtenisse van den victorieusen Zeestrijd, bij hem op zijne Majesteyts ende dezer Landen vijanden, verkregen.”

67) Dat is een matroos, een zeeman „die op het dek blijft zitten, zoodat het pek aan zijne broek kleeft, alzoó een luitaard” zegt *Van Dale* in zijn *Woordenboek*. Mogelijk is dat zoo, als men de afleiding van het woord raadpleegt. Maar in de werkelijkheid — en de historie bevestigt dit — is *pekbreek* een eernaam, de naam van een kind der zee, van een, die door en door een zeeman is. 't Is er mede gegaan als met den scheldnaam: *Geus*. — In den 4en druk van Van Dale's *Woordenboek* zal dan ook, naar mij Dr. Opprel, een der bewerkers van dezen nieuwen druk, verzekert, die onmogelijke verklaring van *pekbreek* niet meer voorkomen.

68) Tromp was tot den 18den Augustus 1618 kwartiermeester bij Moy Lambert. Hij kon dus bij bovenstaand voorval — indien het waarheid is! — negentien jaar zijn geweest.

69) Den 8sten Juli 1631 trouwde Maritjes Harpers., Tromp's zuster met Bastiaen Bastiaensz. (Molewater) die bakker van beroep was. Zij woonde toen in de *Nobelstraat* te Brielle — en daar woonden geen menschen, die waschten voor de lui! In 1647 werd Bastiaen Molewater in de St. Catharinakerk te Brielle begraven. De fraaie grafsteen, waaronder ook Tromp's zuster ligt, is almee geen bewijs voor den geringen staat van Tromp's familie. Janmaat werd *buiten* de kerk begraven! — Den steen vindt men dicht bij het praalgraf van Van Almonde.

70) Kapiteins, die er liever hun plezier van gingen nemen te land, dan op zee hun plicht te doen. Men zou ze kunnen vergelijken met den, in den negenjarigen oorlog zoo beruchten Engelschen Admiraal Torrington, wiens naam het Engelsche zeevolk verdraaide in *Lord Tarry in town* (*Lord Blijf in de stad*) Vergelijk *Macaulay's Gesch. v. Engeland* (vert. v. dr. Van Deventer) 2e druk, III p. 218.

71) Busken Huet: Land van Rembrand II 2e stuk p. 171.

72) Wagenaar XI p. 259.

73) Wagenaar XI p. 284.

74) B.v.: in *Leeven en daaden* vrij uitvoerig; in *De Jonge* a. v. enz. enz.

Van Engelsche zijde heet het: „On their approach without paying the honour of the flag to the English Admiral Blake ordered several cannon, without shot, to be fired; but Van Tromp paid no regard to these warnings, and Admiral Blake no sooner fired a ball at his main-top-mast head, than he returned another, that went through the English admiral's flag and taking in his own and hoisting the red flag for battle, he immediately gave the first broad side. *Biographical Memoir* etc. p. 95.

Als een aardig staaltje van de wijze, waarop de Engelsche jeugd over het eergevoel der Hollanders leert oordeelen, geef ik hier het volgende uit *Captain Marryat's: the Phantom Ship* (editie London, George Routledge and Sons, p. 59).

In 1654, peace was signed: the Dutchman promising „to take his hat off” whenever he should meet an Englishman on the high seas — a mere act of politeness, which Mynheer did not object to, as it *cost nothing*.

75) *De Jonge* a. v. p. 417 noot 1.

76) *De Jonge* a. v. p. 516 noot 3.

77) *Wijne: Gesch. v. h. Vaderland*, 4e druk, p. 225.

78) Men vergelijke hier vooral — om zich voor overdrijving in dit oordeel te behoeden: *Knottenbelt: Gesch. der Staatk. van Johan de Witt* p. 39 (noot) „De Dominee's blaffen maar de Heeren bijten,” zei het volk zeer eigenaardig.

79) „This miscarriage of the Dutch grand fleet, spread a general discontent (too commonly by the case when a valiant commander is in the least unsuccessful). He therefore first justified his conduct to his government, and as popular clamour ran so high against him, he was induced to throw up his commission to satisfy the people” *Biographical Memoir* p. 95.

80) *De Jonge* a. v. p. 423.

81) Dat verschaffen van voedsel door den Staat aan de Kapiteins uitbesteed, is een der zwarte punten in onze geschiedenis. De manschap leed soms letterlijk honger. Zie dit uitvoerig toegelicht in: „*Praatje van den Ouden en Nieuwen admiraal* p. 35 onderaan.

82) „De waarheidlievende *Hume* erkent, dat zijne landslieden voornamelijk aan de overmagt van het Britsche zeewezen hunne overwinningen hadden te danken. Zijne woorden zijn opmerkelijk: All the successes of the English were chiefly owing to the superior size of their vessels; an advantage which all the skill and bravery of the Dutch Admirals could not compensate.” *De Jonge* a. v. p. 500 noot 2.

83) Dan had Frankrijk wel een verbond met ons gesloten, en door Frankrijks invloed ook wel Zweden, meent *Knottenbelt* in zijn *Gesch. der Staatk. v. Joh. de W.* p. 51. Zie echter de toelichting op deze onderstellingen in: *dr. D. C. Nijhoff: Staatk. Gesch. van Nederland*, II. p. 39 en 40.

84) *De Jonge* a. v. p. 471. Zie ook p. 490 v. v.

85) *Knottenbelt: Gesch. der Staatk. v. Joh. de Witt*, p. 47 noot 1, waarin men ook aangetoond vindt, dat „deze klagten echter geen regt (geven) om de Witt de schuld te geven van deze traagheid.”

86) Waar adm. Tromp in de beroemde zeeslagen na zijn herstel (o. a. in den drie-daagschen zeeslag) een vlootvoogd van den eersten rang toonde te zijn, hier geprezen en in Engeland bewonderd werd, daar *moesten* de oogen wel opengaan voor de ware oorzaak der tegenspoeden.

87) Als bron noemt *De Jonge* op: de Not. der Admiraliteit van de Maze en Amsterdam 1652 en 1653. Zie *De Jonge* a. v. p. 507, waaraan de vorige aanhalingen alle ontleend zijn.

88) *Leeven en Bedrijf van Cornelis Tromp* p. 121 en p. 122.

89) *Dr. Theod. Forissen: De Zeeslag bij Kijkduin (Hist. Bladen. 3e goedkoopse druk)*, p. 141.

90) „soo dat het in hem plaets hadde, dat een Overste staende behoort te sterven” *Thysius: Lyck-Oratie* p. 18.

91) De 10de Augustus 1653 viel op een Zondag. Reeds den 9^{en} Aug. werd ds. Lotius door de Staten van Holland aangezegd om in de Kloosterkerk „een yverigh Gebedt tot Godt den Heere” te doen.

92) Exodus 17: 10—13.

93) „De goede Lt. Admiraal Tromp,” heet het roerend eenvoudig in *Leeven en Daaden der Doorluchtigste Zee-helden*, pag. 546. — „wierd onder het afgaen van de Hut geschooten; hy nedervallende, wierdt weder opgenomen, en op kussens in de Hut nedergelegd, stervende met dese woorden in de mond: Ick heb gedaen, houd goeden moed. O Heer weest mij en dit arme volck genadigh.” — „Eenigen meenden,” zegt Wagenaar XII p. 241, „dat hij zig, onvoorzigtiglyk, te veel bloot gegeven hadt: zo dat Monk hem, bescheidelyk, hadt konnen kennen, en hierop zyne Muskettiers gelast, gelykelyk, op hem los te branden.” — „Hy is dan,” zegt Thysius p. 18, „met een kleynе kogel onder syn tepel aen de slinker zyde tot in ’t binnenste van zyn hert doorschooten, seer haestelyck ter nedergevallen.” — „In ’t Leeven van den Vice-Admiraal De With,” zegt *Van Wijn, Naleezingen* II. p. 142, „leeze ik eenvoudig: Tromp, in het eerste aantreffen, met eenen kogel, in syn lincker borst, ’s morgens omtrend half seven, getroffen, is, *terstond*, overleden.”

94) Zie over de verhouding van beide zeehelden: *Van Wijn, Naleezing* II. p. 105—118.

95) Uit het verslag van Witte Cornelisz. de With in *Leeven en Daaden* p. 545. kol. 1.

96) Zie *Resolutiën Staten van Holland* 1653 p. 430, 438, 448 en 468.

97) Brief van den Raadp. De Witt aan den Vice-Adm.-Witte. Zie *De Jonge* I p. 517 noot).

98) Met dankbaarheid maak ik hier gebruik van de bijzonderheid, welke Prof. Fruin mij het recht geeft te openbaren. Genoemde hoogleeraar schreef mij:

„Gaarne geef ik mij het genoegen om u nog op één bericht opmerkzaam te maken, dat ook onzen gemeenschappelyken vriend De Jager ontgaan is, als ik mij niet bedrieg, en dat den mensch van een gunstige en innemende zijde doet kennen.

In de (ongedrukte) Resolutiën Staten-Generaal van 1648 vond ik op 2 Dec., dat Tromp, die met zijn schip in het Goereesche gat lag, verzocht een keer te mogen maken naar Rotterdam, omdat zijn moeder „door indispositie soo verre is geraeckt ende verswackt, dat sy naar ’t oordeel der doctoren wel een cort eynde mocht maken, ende alsoo sy seer verlangende is haer soon noch eens te spreeken.” Dat geeft een goede gedachte van de verhouding tusschen den tot hoogen rang opgeklommen zoon en zijn nederige moeder. Ge herinnert u ook, dat de moeder bij het sluiten van het derde, voorname huwelijk geassisteerd had. De Staten besluiten, dat hun president, Clant, hierover met Z. Hoogh, zal spreken. Den volgenden dag heeft de President dat gedaan en nu wordt conform diens advies besloten het verzoek toe te staan!!

99) „Waarom ligt Tromp te Delft begraven?” vraagde mij een door mij zeer

geacht letterkundige. De Resolutiën van de Staten v. Holland geven daarop geen antwoord, en *Boitet*, die in zijn *Beschrijving van Delft* lang genoeg bij de Tombe van den Admiraal blijft stilstaan (Hoofdst. V p. 201—210) zwijgt er insgelijks van. Misschien echter geeft de volgende aanhaling daarin eenige opheldering: — „Soo eenighe gedachtenisse den overleden raectt, soo en heeft hem ghelyck ick gheloof niet aengenermer kunnen gebeuren, als nevens dat graf te rusten, daer de beenderen van den manhaften Pieter Pietersz. Heyn liggen, opdat sy, die eertijds t' samen hadden gevochten, oock omtrent de selve plaets souden liggen." *Lyck-Oratie* p. 20. Ook vergete men niet, dat de weduwe van Tromp van Delft afkomstig was. — Onlangs ontdekte ik in het Brielsche Archief eenige bijzonderheden aangaande een proces in de vorige eeuw over „de graven van den ouden Admiraal Tromp" gevoerd. Ik heb een en ander gepubliceerd in „de Navorscher", zie genoemd tijdschrift, 1896, bl. 125 en bl. 303. In de Res. Staten van Holland leest men, dat genoemde Staten den 25^{en} Maart 1654 bewilligden in de begrooting van *tien duizend* Carolusgulden voor de Graftombe.

100) „Onder aan den voet van de Tombe (prijken) de volgende Vaerzen:

Hier rust de Zeeheld Tromp, de dappere beschermmer
Der zeevaart en der zee, ten dienst van 't vrye land,
Dat 's mans gedachtenis bewaart in 't konstig marmer,
Zoo levendig gelyk hy stierf voor Hollandts strand;
Beluid met moordgeschrey, en dond'ren van kartouwen,
Daar Groot-Britanje in brand, al 't water viel te kleen;
Hy heeft zichzely in 't hert der burg'ren uitgehouwen:
Dat beeld verduurt de pracht van graf en marmersteen."

Zie Leven van Cornelis Tromp. p. 135). In *Navorscher* 1857 p. 286 vindt men een lijst van 26 nummers *Lofdichten op Tromp*. Zie ook *Alkemade*.

101) Hij schold ze lustig uit voor Roodrokken. „Op meer dan ééne plaats, zegt *De Jonge* a. v. p. 361 (noot) straalt in het Journaal van Tromp de haat door, welken de Nederl. zeelieden reeds te dezen tijde aan de Britsche toedroegen. Zoo spreekt hij ergens van: *Capitein Fielding en nog een andere Roërok*."

102) Zie *Biographical Memoir* enz. p. 96. Zijn manoeuvre in zekeren slag wordt bij die van *Nelson* in den slag bij *Aboukir* (1798) vergeleken. De *Jonge*, die dit overneemt op p. 441 (noot) is dit niet met den schrijver eens, maar voegt er bij: „Hoe dit zij, de vergelijking van Tromp met Nelson door een Engelschman, strekt altijd tot eere van den Nederl.-zeeheld."

